T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

UÇHİSAR ÖRNEĞİNDE SOSYOKÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN MİMARİ BOYUTU

Hilal AKBAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Araştırma ve Planlama Programı

Danışman

Doç. Dr. Hikmet Selim ÖKEM

Aralık, 2024

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

UÇHİSAR ÖRNEĞİNDE SOSYOKÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN MİMARİ BOYUTU

Hilal AKBAŞ tarafından hazırlanan tez çalışması 10.12.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Araştırma ve Planlama Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Hikmet Selim ÖKEM
Marmara Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Hikmet Selim ÖKEM, Danışman
Marmara Üniversitesi _____

Dr. Öğr. Üyesi Neslinur HIZLI ERKILIÇ, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Doç. Dr. Pınar ERKAN BURSA, Üye
İstanbul Gedik Üniversitesi _____

Danışmanım Doç. Dr. Hikmet Selim ÖKEM sorumluluğunda tarafımca hazırlanan "Uçhisar Örneğinde Sosyokültürel Sürdürülebilirliğin Mimari Boyutu" başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Hilal AKBAŞ

İmza

Bu tezi ve hayata geçirdiğim geçireceğim bütün çalışmalarımı
canım babam Hamza Akbaş'a İthaf ediyorum…

TEŞEKKÜR

Mimari alanda beni çekirdekten yetiştiren her zaman kalbimde olmaya devam eden canım babam Hamza Akbaş'a, her koşulda yanımda olan, hayat yolculuğumdaki en büyük destekçim annem Nazan Akbaş'a , sabrı için sevgili hocam Doç. Dr. Hikmet Selim Ökem'e ,tezimi tamamlamam için bana cesaret veren enişte Doç. Dr. İzzet Sıtkı Darendeli'ye, meslek hayatıma yön veren mimar Ünal Özüak 'a ,bizi gözünün önünden ayırmayan babamın hayattaki vekili çok sevgili amcam Ahmet Yaycıoğlu'na bu günü göremeyen ama hissettiğinden emin olduğum saygıdeğer amcam Mehmet Emin Karahan'a ,bütün araştırma ve tez yazım sürecimde bana yardımcı olan arkadaşım Şule Kaptanoğlu ve ekibimden Emine Koyuncu'ya teşekkür ediyorum.

Hilal AKBAŞ

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ viii

ŞEKİL LİSTESİ ix

TABLO LİSTESİ xi

ÖZET xii

ABSTRACT xiv

1 GİRİŞ 1

1.1 Araştırmanın Konusu ve Amacı 1

1.2 Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıklar 2

1.3 Araştırma Soruları ve Hipotezi 3

1.4 Literatür Özeti 4

1.5 Araştırmanın Yöntemi 5

2 SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PARADİGMALARI VE MİMARİ YAKLAŞIMLAR 7

2.1 Sürdürülebilirlik Kavramı ve Tarihçesi 7

2.2 Mimarlıkta Sürdürülebilirliğin Boyutları 9

2.2.1 Çevresel Sürdürülebilirlik 9

2.2.2 Sosyokültürel Sürdürülebilirlik 10

2.2.3 Sosyoekonomik Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kentleşme 11

3 TARİHİ VE DOĞAL MİRAS ALANLARININ MİMARLIK VE SOSYOKÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİKLE İLİŞKİSİ 18

3.1 Tarihi Yerleşim 18

3.1.1 Tarihi Yerleşim Kavramı 18

3.1.2 Tarihi Yerleşimlerin Ögeleri 20
3.1.3 Tarihi Yerleşimlerin Özellikleri 21
3.2 Tarihi ve Doğal Mirası Korumanın Sosyokültürel Sürdürebilirlikle İlişkisi 22
3.2.1 Tarihi Kentlerin Önemi 24
3.2.2 Kentsel Koruma 26
3.2.3 Kentsel Korumayı Gerektiren Nedenler 28
3.2.4 Kültürel Mirasın Korunması ve Önemi 31
3.2.5 Doğal Mirasın Korunması ve Önemi 32
3.2.6 Tarihi Mimari Yerleşimlerin Korunma Çalışmaları Üzerine Araştırmalar 35
4 UÇHİSAR'DA SOSYOKÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN MİMARİ BOYUTUNUN İNCELENMESİ 43
4.1 Uçhisar'ın Cografi Konumu, Çevrenin Jeolojik Yapısı 43
4.2 Uçhisar Bölgesi Tarihi ve Sosyal Gelişimi 46
4.3 Uçhisar'ın Mimari ve Yerleşimsel Özellikleri 48
4.3.1. Yerleşmedeki Mimari ve Yerel Unsurlar 52
4.3.2. Malzeme ve Yapım Teknikleri 55
4.3.3. Uçhisar'da Yeni Yapılaşma 58
4.4 Uçhisar Örnek Olay İncelemesinde Veri Eldesi ve Yöntem 60
4.5 Uçhisar'da Sosyokültürel Sürdürülebilirliğin Mimari Gelişim Süreci 63
4.5.1 Uçhisar'da Planlama Süreçleri 72
4.5.2 Uçhisar Yerel Yönetimi Tarafından Geliştirilen Sürdürülebilir Kültürel ve Doğal Miras Odaklı Duyarlılık Sarmalı Modeli 77
4.5.3 Uçhisar'daki Planlama Sürecinin Hotel Argos Örneği Üzerinden İncelenmesi 79
4.5.4 Uçhisar Kapsamındaki Planlama Süreçlerinin Yorumlanması 94

4.5.5 Uçhisar ‘da Uluslararası, Ulusal, Yerel ve Toplumsal Girişimler.....96

4.6 Uçhisar'ın Sosyokültürel Sürdürülebilirliğinin Mimari Boyutunun Değerlendirilmesi.....98

5 SONUÇ **114**

KAYNAKÇA **120**

A UÇHİSAR (NEVŞEHİR) KENTSEL SİT ALANI KORUMA AMAÇLI İMAR PLANIPLAN HÜKÜMLERİ **127**

KISALTMA LİSTESİ

BKTVKK	Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
BM	Birleşmiş Milletler
IECH	Avrupa Kültürel Miras Envanteri (Inventory of the European Cultural Heritage)
KKTVKBK	Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
NKTVKK	Nevşehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim-Kültür ve Bilim Teşkilatı

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Araştırma sorusu şeması 4
Şekil 1.2 Araştırma yöntemi adımları 6
Şekil 2.1 Sürdürülebilirlik alt başlıklarının birbirleri ile olan ilişkisi şeması 8
Şekil 2.2 Sürdürülebilirlik konulu uluslararası çalışmalar şeması 9
Şekil 3.1 Brumann'a göre kültürel mirasın temel ögeleri 23
Şekil 3.2 Tarihi çevreleri koruma ve yaşatma amaçları şeması 24
Şekil 4.1 *Strabon'un* Antik Dönemde *Kapadokya* olarak tanımladığı bölge..... 43
Şekil 4.2 Jeolojik formasyonların oluşum evreleri 45
Şekil 4.3 Günümüzde idari olarak kapadokya diye adlandırılan bölge 46
Şekil 4.4 Uçhisar Kalesinin 1960 senelerindeki görünümü 48
Şekil 4.5 En yüksek oyma yapı 49
Şekil 4.6 Oyma mimari plan şeması 49
Şekil 4.7 Uçhisar'da oyma-yığma yerleşim örnekleri..... 50
Şekil 4.8 Oyma- yığma mimari mekan dizilim şeması 50
Şekil 4.9 Kaya oyma yapılara yönelik yapım koşullarını anlatan kroki..... 51
Şekil 4.10 Uçhisar'da yığma yerleşim örnekleri..... 52
Şekil 4.11 Yığma mimari mekan dizilim şeması 52
Şekil 4.12 Uçhisar Kalesi..... 54
Şekil 4.13 Kale Konak Cave Hot 58
Şekil 4.14 Uçhisar sosyokültürel gelişimi konusunda geliştirilen basamakların temelini oluşturan ölçütler şeması 62
Şekil 4.15 Bölgenin çekim merkezleri 63
Şekil 4.16 Uçhisar kent yerleşimi 66
Şekil 4.17 2011 Uçhisar koruma amaçlı imar planı 67
Şekil 4.18 2017 Uçhisar yerleşme planı..... 68
Şekil 4.19 2023 Uçhisar yerleşme planı..... 69
Şekil 4.20 Kapadokya Bölgesi planlama sürecinin uçhisar ölçeğinde kronolojik incelenmesi şeması..... 73
Şekil 4.21 Uçhisar Kalesi uzaktan görünümü ve yerleşim yerleri 74

Şekil 4.22 Sürdürülebilir kültürel ve doğal miras odaklı duyarlılık sarmalı modeli 77
Şekil 4.23 Argos Otel'in iç görünü 79
Şekil 4.24 Otelin inşasından sonra/önce bölge 80
Şekil 4.25 Argos Otelin tamamlanan ve devam eden bölümleri 81
Şekil 4.26 Argos Otel ve Uçhisar Kalesine yerleşimi öncesi/sonrası 82
Şekil 4.27 Argos Otel akşam görüntüsü 83
Şekil 4.28 Argos Otel yapım süreçlerine ait görseller 84
Şekil 4.29 Argos Otel 84
Şekil 4.30 Argos Otel inşaat dönemine ilişkin görsel 85
Şekil 4.31 Argos Otel Yerleşkesi ve kotlara yerleşimi 86
Şekil 4.32 Argos Otel Yerleşkesi yapılarının mevcut dokuyla bütünleşmesi 87
Şekil 4.33 Argos Otel Yerleşkesi ve setlerin kullanımındaki bina-bahçe oranı 87
Şekil 4.34 Argos Otel yerleşkesinden yapı örneği 88
Şekil 4.35 Argos Otel yerleşkesinden yapı örneği 89
Şekil 4.36 Mevcut alanının görüntüsü (üst)- Aynı yapı grubunun üst kot ve alt kot izdüşümlerini gösteren plan çizimi (orta)- Aynı yapı grubunun kesit çizimi (alt) 90
Şekil 4.37 Hotel Argos 91
Şekil 4.38 Hotel Argos 92
Şekil 4.39 Uçhisar restorasyon yapılmamış harabe yerler 94
Şekil 4.40 Uçhisar Kalesi 96

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 Uluslararası belgelerde sürdürülebilir kültürel miras yönetimine yönelik hedefler tablosu 16

Tablo 4.1 UNESCO raporları kapsamında kültürel mirasın korunması ve kültürel sürekliliğin sağlanması amacının değerlendirilmesi 103

Tablo 4.2 Bölgeyi kapsayan çalıştay ve workshop raporları kapsamında kültürel mirasın korunması ve kültürel sürekliliğin sağlanması amacının değerlendirilmesi 104

Tablo 4.3. Kapadokya Alan Başkanlığı faaliyet raporları kapsamında kültürel mirasın korunması ve kültürel sürekliliğin sağlanması amacının değerlendirilmesi 106

Tablo 4.4. UNESCO raporları kapsamında kültürün geliştirilerek gelecek kuşaklara iletilmesi amacının değerlendirilmesi 107

Tablo 4.5. Çalıştay raporları kapsamında kültürün geliştirilerek gelecek kuşaklara iletilmesi amacının değerlendirilmesi 108

Tablo 4.6. Kapadokya Alan Başkanlığı faaliyet raporları kapsamında kültürün geliştirilerek gelecek kuşaklara iletilmesi amacının değerlendirilmesi 109

Tablo 4.7. UNESCO raporları kapsamında çağdaş topluma tarihle birlikte yeni olanaklar sunulması amacının değerlendirilmesi 110

Tablo 4.8. Çalıştay raporları kapsamında çağdaş topluma tarihle birlikte yeni olanaklar sunulması amacının değerlendirilmesi 111

Tablo 4.9. Kapadokya Alan Başkanlığı faaliyet raporları kapsamında çağdaş topluma tarihle birlikte yeni olanaklar sunulması amacının değerlendirilmesi 112

ÖZET

Uçhisar Örneğinde Sosyokültürel Sürdürülebilirliğin Mimari Boyutu

Hilal AKBAŞ

Mimarlık Anabilim Dalı
Bina Araştırma ve Planlama Programı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Hikmet Selim ÖKEM

Yerin kimliği, bireyin ve toplumun beceri, değer ve davranışlarıyla şekillendirdikleri kentsel ve mekânsal örüntüler aracılığıyla tanımlanmaktadır. Geçmiş ile günümüz arasında somut bağlar kuran ve yerin zamanda sürekliliğini sağlayan tarihi alanlar, yer kimliğinin önemli unsurlarından biridir.

Kentler, tarihsel süreç içerisinde teknolojik gelişmeler, sanayi devrimi, savaşlar ve hızlı kentleşme gibi faktörlerin etkisiyle kültürel değerlerin kaybına uğramış ve bu durum tarihi kentsel yerleşim alanlarında da kendini göstermiştir. Bu gelişim ve değişimlerden kaynaklanan yeni yaşam tarzına uyum sağlayamayan tarihi yapısal ve kentsel alanlar ya boş kalarak metruk alanlara dönüşmekte yâda kontrolsüz yapısal müdahalelere bağlı olarak kimlik kaybına uğramaktadır. Tarihi yapılar ve kent dokuları, yerel toplulukların yaşam biçimleri ve kültürel kimliklerini gelecek kuşaklara aktarması açısından bu denli büyük bir anlam taşırken yaşanan bu kayıplar sosyokültürel değerlerin kaybına sebep olmaktadır.

Çalışmada coğrafi oluşumlar ile gelişmiş tarihi yerleşim alanı olan Uçhisar'a yönelik alınan yerel ve merkezi yönetsel kararlar çerçevesinde kurum çalışmalarını

eylem araştırması yöntemiyle değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda bölgede gerçekleştirilen çalıştaylar, yerel yönetim raporları, Mimarlar odası ve şehir plancıları odasında edinilen belgeler, Uçhisar belediye arşivi ve Uçhisar beldesinin yerel ve merkezi yönetsel kararların kültürel ve sosyal sürdürülebilirlikte mimari boyutu ve yeterliliği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, kültürel miras, Uçhisar, mimari kimlik, sosyokültürel.

ABSTRACT

The Architectural Dimension of Sociocultural Sustainability in The Case Of Uçhisar

Hilal AKBAŞ

Department of Architecture

Master of Science Thesis

Supervisor: Doc. Dr. Hikmet Selim ÖKEM

The identity of a place is expressed as the self-definition of the society and the individual through the urban and spatial pattern they shape with their ideals, values, skills and behaviors. Historical areas that make the past and present connection concrete and reveal the continuity of the place in time are an important part of the identity of the place.

In the historical process of cities, factors such as technological developments, industrial revolution, wars and rapid urbanization cause the destruction of cultural values and also show their effects in historical urban settlement areas. Historical structural and urban areas that cannot adapt to the new lifestyle resulting from these developments and changes either remain empty and turn into abandoned areas or lose their identity due to uncontrolled structural interventions. While historical structures and urban fabrics are so important in terms of transferring the cultural identities and lifestyles of local communities to future generations, these losses cause the loss of sociocultural values.

The aim of the study is to evaluate the institutional activities within the framework of local and central administrative decisions taken for Uçhisar, a developed historical settlement area with geographical formations, using the action research

method. In this context, the workshops held in the region, municipality reports, documents obtained from the Chamber of Architects and the Chamber of Urban Planners, Uçhisar Municipality Archives and central administrative decisions of Uçhisar town in cultural and social sustainability are evaluated.

Keywords: Sustainability, cultural heritage, Uchisar, architectural identity, sociocultural

1
GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Konusu ve Amacı

Yeryüzünü şekillendiren coğrafi yapılar, kıtaların, ülkelerin, şehirlerin ve daha küçük yerleşim bölgelerinin stratejik önemini ve değerini belirleme konusunda büyük bir etkiye sahiptir. Tarih boyunca meydana gelen anlaşmazlıklar ve savaşlar genellikle, coğrafi bölgelerin stratejik değer ve öneminden kaynaklanmış ve bölgelerin çeşitli uluslar ve topluluklar tarafından muhafaza edilmesini sağlamıştır. Bu durum sahip olunan değerlerin gelecek nesillere aktarılmasına olanak vermiştir.

Gelecek yüzyıllarda toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri için küresel ve yerel ölçekte kabul gören sürdürülebilirlik kavramı, yapıların sosyokültürel açıdan tanınmasını önemsemekte ve kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin önemini vurgulamaktadır. Kavramsal olarak sürdürülebilirlik; yapıların birbirleriyle uyum halinde, birbirlerini destekleyen ve tanımlayan nitelikteki ekolojik, ekonomik, sosyokültürel boyutları ile açıklanması gerektiğini kabul etmekte ve yaşanılabilir alanların oluşturulabilmesi amacıyla fiziksel, ekolojik, ekonomik, sosyokültürel sistemlerin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu durumda ekolojik sürdürebilirlik, ekosistemin ve kaynakların doğru kullanılmasına; ekonomik sürdürülebilirlik, kaynakların uzun süre kullanılabilmesine ve ekonomik olarak bedellerin düşük olabilmesine; sosyokültürel sürdürülebilirlik ise insanların konforunu, sağlığını koruyan ve kültürel, sosyal değerlerin korunmasını sağlayacak stratejileri kurgulayan ilkelerdir.

Kültür; toplumsal ve tarihsel gelişim sürecinde oluşturulan manevi ve maddi değerler ile değerlerin oluşturulmasında ve gelecek kuşaklara ulaştırılmasında kullanılan, insanın toplumsal ve doğal çevreye hükmetmesinin sınırını gösteren araçların tamamı olarak tanımlanabilir. Güvenç'e göre kültür, bir topluluğun kişiler

arasında iletişim ve etkileşim yoluyla sürdürdüğü ve bireylere kazandırdığı; zihinsel, maddi, yaşam tarzı ve dünyaya bakış açısının bütünleşmesi sürecidir. Kültür, varoluşun nedeni ve sonucunu çevreye uyarlamayı, giderek çevreyi kendi kuramsal amaçları doğrultusunda değiştirmeyi kapsar (Güvenç, 2010). Tural, kültürü, toplumun tarihi süreçte yaşanan gereksinimlerle bilinçli olarak oluşturduğu ve yeni nesillere aktardığı birikim olarak tanımlar (Tural, 1988). Weisler ise kültürü, toplumun yaşam biçimi olarak tarif eder (ICOMAS, 2024). Toplumun tarihsel süreçte geliştirdiği maddi ve manevi değerlerin bütünü olan kültür, toplumun bilgisini, tecrübesini, tarihini, yaşam tarzını ve kimliğini yansıtan öğelerden oluşur. Sosyokültürel akışın ve kültürel birikimin gelecek kuşaklara aktarılması, geçmişin iz ve simgelerinin nesiller boyu iletilmesine bağlıdır (Tekeli, 1989). Sosyokültürel sürdürülebilirlik, tarihi ve kültürel yapıların dokusunu koruyarak gelecek nesillere aktarılmasını hedefler. Bu nedenle, mekânsal yapısı, plan şemaları, yapım teknikleri ve yapı malzemelerinin belgelenmesi ve koruma politikalarının oluşturulması gereklidir.

Sürdürülebilirliğin tarihi yerleşimler özelinde incelemesi yapılacak ve sonrasında, sürdürülebilirlik kavramı tüm boyutlarıyla ele alınarak ve çalışma konusu ile ilişkisi açıkça ortaya konacaktır. Coğrafi oluşumlar ile gelişmiş tarihi yerleşim alanı olan Uçhisar'a yönelik alınan yerel ve merkezi yönetsel kararlar çerçevesinde kurum çalışmalarının eylem araştırması yöntemiyle değerlendirmesi amaçlamıştır. Bu çalışmada, bölgede yapılan çalıştaylar, ilgili belediye raporları ve değerlendirmeleri, Şehir Plancıları ve Mimarlar Odası belgeleri, Nevşehir İli Afet ve Acil Durum Müdürlüğüne ait belgeler ve Uçhisar Belediyesi arşivi kullanılarak bu kararların başarısı sorgulanmıştır.

1.2 Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıklar

Uçhisar, araştırma alanı olarak seçilmiş olup, mevcut yerel yönetimin ve bölgenin turizmle olan ilişkilisinin gelişmesiyle dikkat çekmeye başlamıştır. Uçhisar'ın turizm sektöründeki gelişimi, bölgeyi Türkiye'nin önde gelen turizm destinasyonlarından biri haline getirmiştir. Ayrıca, bölge halkı için önemli bir gelir kaynağı olmasının yanı sıra, tarihi çevrenin mümkün mertebe korunarak yenilenmesi de turizm ve sosyokültürel sürdürülebilirlik açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, bölge genel olarak turizm faaliyetleri aracılığıyla

yeniden şekillenmekte ve estetik açıdan daha çekici bir turizm merkezi haline gelmektedir. Dolayısıyla, yapılan araştırma Uçhisar bölgesinin sosyokültürel sürdürülebilirliği ile mimarisi üzerinde yoğunlaşmıştır. Araştırma, Göreme tarihi ve sit alanı içinde yer alan yerleşimlerden Uçhisar ile sınırlandırılmıştır.

1.3 Araştırma Soruları ve Hipotezi

Araştırmanın konusu, "Sosyokültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasını sadece somut değerleri korumaya yönelik yerel ve merkezi yönetsel kararlar aracılığıyla sağlayabilir mi?" sorusunun üzerinden geliştirilmiştir. "Salt somut değerleri korumaya yönelik alınan kararların sosyokültürel sürdürülebilirliği sağlamada eksik kalacağı" hipotezi üzerinden geliştirilmiş ve bu kapsamda araştırmanın ana sorusu belirlenmiş, ana sorunun cevabını oluşturacak alt başlıklı sorular oluşturulmuştur. Belirlenen sorularla, çalışmanın genel amacı doğrultusunda konunun daha derinlemesine incelenmesini sağlaması ve elde edilecek bulguların yorumlanmasında yol gösterici olması amaçlanmaktadır.

"Uçhisar örneğinde sosyokültürel sürdürülebilirliğin zemini yerel ve merkezi yönetsel kararlar tarafından nasıl çizilmiştir?" sorusuyla yola çıkılmış olup bu soru "Sosyal ve kültürel sürdürülebilirliğin mimari boyutları nelerdir?","Sosyal ve Kültürel sürdürülebilirliğin parametreleri nelerden oluşmaktadır?" "Uçhisar'ın sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğine katkı sağlamakta olan peribacaları turistik alanı ve yeni yapılmış olan projelere örnekler nelerdir?", "Uçhisar sosyal ve ekonomik açıdan sürdürülebilir bir mimariye sahip midir?" alt soruları beraberinde getirmiştir.

Yukarıda tezin ana sorusu ve alt soruları oluşturulmuş ve Şekil 1.1. de de şematik olarak anlatılmıştır.

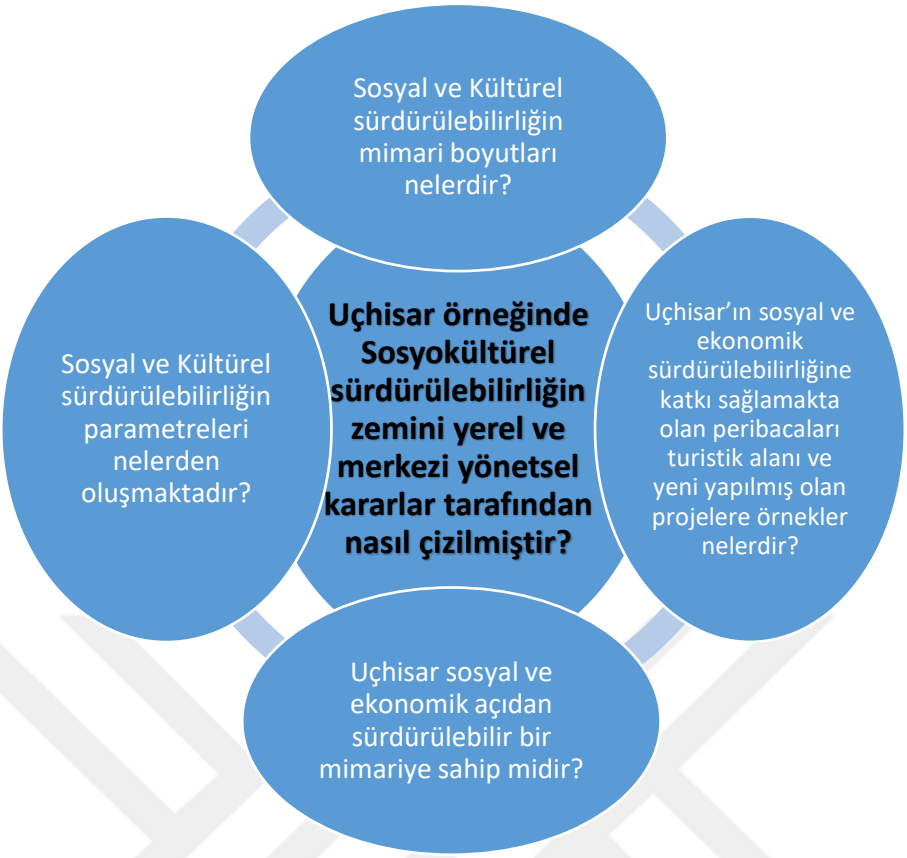

Şekil 1.1 Araştırma sorusu şeması

Bu soruların cevaplarının oluşabilmesi için yapılan araştırmalar tezin çatkısını oluşturmakta. Yerinde incelemeler, kurul kararları, bölgeyi konu alan çalışmaların incelenmesi, kurum ve kuruluşlarla yapılan görüşmeler sonucunda çizilen çerçeve ana sorunun cevaplanmasını sağlamıştır.

1.4 Literatür Özeti

Çalışmada, araştırma sorularının yanıtlarının daha iyi anlaşılması amacıyla oluşturulan kavramsal çerçeve kapsamında öncelikle sürdürülebilirlik kavramının tanımı, ortaya çıkışı ve mimari boyutları ele alınmıştır. Devamında tarihi yerleşim alanı kavramları ve tarihi yerleşim özelliklerinden bahsedilmiş ve bu bağlamda tarihi ve doğal mirası korumanın sosyokültürel sürdürülebilirlikle ilişkisi incelenmiştir. Sosyokültürel sürdürülebilirliğin değerlendirilebilmesi için kriterler belirlenmiş ve koruma yöntemleri ele alınmıştır.

Çalışmanın kavramsal çerçevesinin çizilmesinin ardından Uçhisar örneği üzerinden bölge yerleşimlerinin; coğrafik ve tarihi yapısı incelendikten sonra geleneksel mimari usluplar ve yapı malzemeleri ele alınmış ve yerleşimlerin özelliklerine

değinilmiştir. Çalışma kapsamında seçilen tarihi Uçhisar kalesi, bölgedeki oyma yapılar ve geçmişe öykünerek yapılan Argos Oteli ele alınmıştır. Takiben koruma kurulu kararları, ilgili il ve ilçe belediyesinin yapmış olduğu çalışmalar değerlendirilmiş ve bu çalışmaların uygulamalarının yerleşimlere etkisi incelenmiş ve sonuç bölümünde ise araştırma sorularına verilen cevaplarla tamamlanmıştır.

1.5 Araştırmanın Yöntemi

Tarihi kentsel çevrelerin korunmasına yönelik yasal düzenlemelerin kent kimliğine etkilerini incelemek amacıyla, üniversite kütüphanelerinden elde edilen tezler, yayınlar, kitaplar ve süreli yayınlar üzerinde kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, uluslararası ve ulusal kanunlar ile kurumların incelenmesi de bu çalışmanın önemli bir parçasını oluşturmuştur. Koruma ve yenileme ile ilgili kanunlar, yönetmelikler ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Nevşehir Belediyesi ve Uçhisar Belediyesi tarafından Uçhisar ile ilgili koruma ve yenileme kapsamında yapılan çalışmalar kronolojik olarak değerlendirilmiş ve saha gezileri ile yerinde incelenmiştir. Bu kapsamlı araştırma, tarihi kentsel çevrelerin korunmasında yasal düzenlemelerin kent kimliğine olan etkilerini anlamak için gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1.2'de, Araştırma yöntemi adımları şemasında da gösterildiği gibi tezin araştırma yöntemi olarak öncelikle bölgenin mevcut fiziksel durumunu ele almayı ve bu bakış açısıyla tarihsel süreç süzgecinde değerlendirmeyi hedefleyen eylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde basamaklar tezin sorusunun belirlenmesiyle başlamış sonrasında bu sorular ışığında bir hipotez ortaya atılmıştır. Hipotezi desteklemek amacıyla literatür taraması, tematik okuma, bölgenin kronolojik sürecinin yakından tanınması, bölgede yerinde incelemeler yapılması, tezin benimsediği yaklaşım penceresinden bölgede yapılan incelemelerin değerlendirilmesi, bu değerlendirmelerin bölgenin süregelen sosyokültürel yapısı açısından yorumlanması, tezin temel araştırma sorusunun cevaplanması adımlarına bağlı kalarak geliştirilmiş ve bu sıralama tezin genel akışını oluşturmuştur. Bu akışın içinde kavramlar tanımlanmış, bölge geneli tarihçesiyle ele alınmıştır ve araştırma bölgesine doğru daraltılarak günümüze ulaştırılmıştır. Daha sonra araştırma bölgesi yapılan araştırmalar ışığında incelenmiş ve başta tanımlanan kavramlar kapsımda değerlendirilmiştir.

Şekil 1.2 Araştırma yöntemi adımları

2
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PARADİGMALARI VE MİMARİ YAKLAŞIMLAR

Bu bölümde, literatür doğrultusunda sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kentleşme ve tarihi yerleşimler arasındaki karmaşık ilişkiler detaylı bir şekilde analiz edilecektir. Sürdürülebilirlik, çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları kapsayan çok boyutlu bir kavramdır ve günümüzde küresel bir öncelik haline gelmiştir. Bu kapsamda, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda tarihi yerleşimlerin korunmasının kültürel mirasın sürekliliğine ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlaması üzerinde durulacaktır. İlgili alanda kuramsal çerçeve detaylı bir şekilde sunulacak ve sonraki bölümlerde yapılacak ampirik çalışmanın temelini oluşturacaktır.

2.1 Sürdürülebilirlik Kavramı ve Tarihçesi

Sürdürülebilirlik, sürekli gelişen teknoloji ve hızla artan endüstrileşme sonucunda, yaşamın devamlılığı için gerekli olan sınırlı kaynakların bilincine varılmasıyla ortaya çıkan bir kavramdır. Bu kavram, doğal ve insan yapımı kaynakların günümüz ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde, zarar vermeden, niteliğini bozmadan ve geliştirilerek kullanılmasını ifade eder (Demir ve Çevirgen, 2006, s.95).

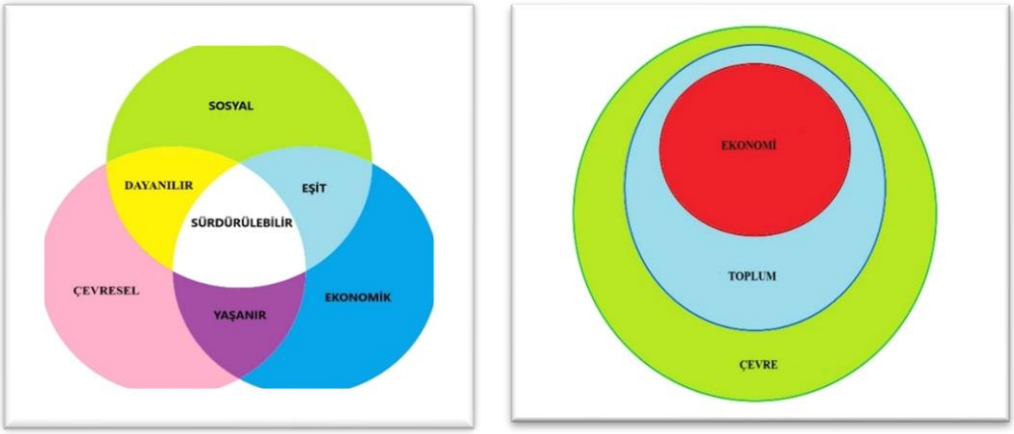

Şekil 2.1 Sürdürülebilirlik alt başlıklarının birbirleri ile olan ilişkisi şeması

Sürdürülebilirlik tezimin konu aldığı bakış açısıyla; yapılaşma kültürünü günümüze taşınırken insan ihtiyaçlarını karşılama ve yapının dokusuna zarar vermeme arasındaki dengenin sağlanmasıdır. Şekil 2.1'de şematik olarak gösterildiği gibi bu dengeyi oluşturan kademelerin oranları ve kesişim alanları sürdürülebilirliğin temel alt başlıklarının birbiri ile ilişkisini şematik olarak anlatmaktadır.

Ekonomik hedefler doğrultusunda doğanın sunduğu güzelliklerden, canlıların hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan hava, su ve çevreden ödün vermemek, sürdürülebilir kalkınma olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir gelişme kavramı, dünyanın insanlığa sunduğu kaynakların korunmasını ve bu kaynakların kullanımı sırasında tükenmemesini, ayrıca doğanın geri dönüşüm yoluyla kendini yenileyebilmesine engel olunmamasını içermektedir (Kozak, 2014, s.21).

Sürdürülebilirlik kavramı, tarihi süreç boyunca Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen uluslararası konferanslar ve zirveler aracılığıyla gündeme gelmiştir. Sürdürülebilirlik süreci, 1972'deki Stockholm Konferansı ile başlayıp 1975 Amsterdam Bildirgesi ve 1980 Dünyayı Koruma Stratejileri Konferansı ile devam etmiştir. 1987'de yayımlanan 'Ortak Geleceğimiz- Brundtland Raporu' önemli gelişmelere öncülük etmiştir. Sürdürülebilirlik, 1992 yılında düzenlenen 'Rio Yeryüzü Zirvesi', 2002 yılında düzenlenen 'Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi' ve 2005 yılında yayımlanan Avrupa Konsey Raporu ile küresel bir boyut kazanmıştır (Güler, 2012, s.26).

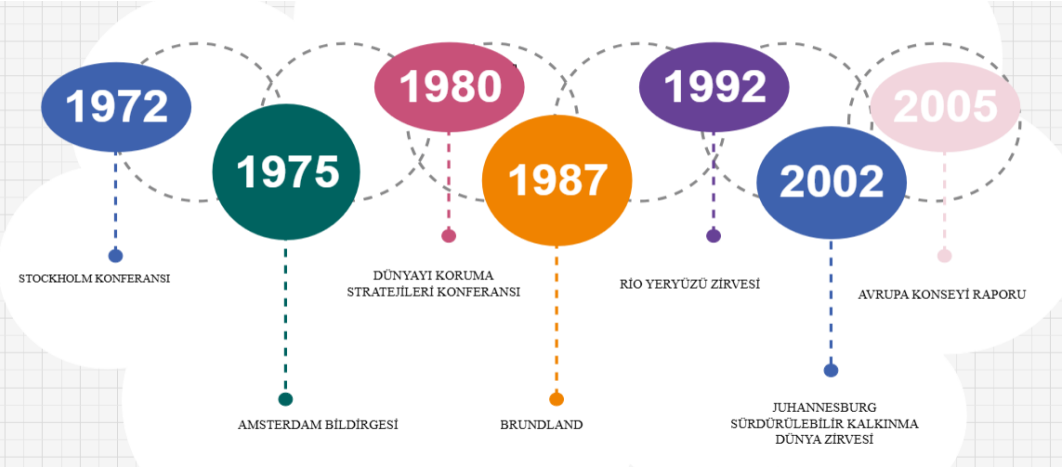

Şekil 2.2 Sürdürülebilirlik konulu uluslararası çalışmalar şeması

2.2 Mimarlıkta Sürdürülebilirliğin Boyutları

Sürdürülebilirlik, sosyokültürel, çevresel ve ekonomik olmak üzere üç ana başlık altında incelenir ve aşağıda bu başlıklara yer verilecektir.

2.2.1 Çevresel Sürdürülebilirlik

Çevresel sürdürülebilirlik, sürdürülebilirliğin önemli boyutlarından biridir ve doğal kaynakların kendilerini yenileme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Bu ilkeye göre, doğal kaynakların kullanım oranı, bu kaynakların yenilenme hızını aşmamalıdır. Öte yandan, insan sağlığı, canlı yaşamları ve çevresel değerlerin korunması da çevresel sürdürülebilirlik kapsamında değerlendirilmektedir (Kaypak, 2011, s.25-26).

Ulusal düzeyde ekolojik politikalar doğrultusunda çevresel sürdürülebilirliği sağlamak için, ekosistemin taşıma kapasitesini aşmayacak ve doğal kaynak kullanım dengesine zarar vermeyecek bir yapı oluşturulmalıdır (Gündüz, 2004, s.64-65). Bu bağlamda, yenilenebilir kaynakların aşırı kullanılmaması ve yenilenemeyen kaynakların dikkatli bir şekilde tüketilmesi gerekmektedir (Kara ve Sarıkaya, 2007, s.225).

Bu kapsamda düzenlenen konferans ve protokollere örnek olarak, 1992 yılında Rio de Janeiro'da gerçekleştirilen BM Kalkınma ve Çevre Konferansı'nda imzalanan ve yılda 3,5 milyon ton düzeyinde salınan karbondioksit gazının atmosferdeki ömrünün 100 yıl, metan gazının ise 40 yıl olmasından dolayı salınımların düzeyini düşürülmesi amaçlayan Kyoto Protokolü imzalanmıştır. Tarihi çevrenin varlığını

sürdürebilmesi için bu tip yapının ömrünü azaltan ve çözünme hızını artıran etmenlere karşı tedbir alınması amaçlanmıştır. Doğal kaynakların kendilerini yenileyebilme düzeyinin yüksekte kalabilmesi için yapılan çalışmalardan sadece biridir. Benzer duyarlılıkta birçok konferans çalıştay ve durum raporları bulunmaktadır.

Bu konferans ve protokollerin ortak amaçları günümüze ulaşan değerleri koruyabilmek ve mevcudiyetini devam ettirebilmesi için alınması gereken tedbirlere dikkat çekmektir.

2.2.2 Sosyokültürel Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik, toplumun geleceği için zorunludur. Toplumun devamı; eşitlik, adil kaynak kullanımı ve herkesin eğitim, sağlık ve güvenlik gibi sosyal haklardan yararlanması prensiplerine dayanır (Sarkım, 2007, s.59-60). Bu sürdürülebilirlik boyutu, insan kaynaklarının korunması ve geliştirilmesine odaklanmaktadır. Bu çerçevede, ortak bilgi ve sosyokültürel mirasın uzun vadeli korunması; bilgi transferini engelleyen faktörlerin ortadan kaldırılması, düşüncelerin özgürce oluşturulması ve ifade edilmesini engelleyen engellerin kaldırılması büyük önem arz etmektedir (Yüksek, 2010, s.34-35-36).

Bir toplumun ya da topluluğun sürdürülebilir olabilmesi için, toplum üyelerinin temel insani ihtiyaçlarının karşılanması, kaynakların muhafazası ve gelecekte meydana gelebilecek problemlere karşı esneklik geliştirmeleri gerekmektedir (Sarkım, 2007, s.58-59). Sosyokültürel sürdürülebilirlik, toplum içinde kültürel barışı ve uyumu koruma ve teşvik etme kapasitesini ifade eder ve bireylerin refahını artırmaya yönelik teşvikleri kapsar. Sürdürülebilir bir toplum için, Kültürel mozaiğin, ekonomik ve politik farklılıkların, gruplar arası ve grup içi iletişimin ve eğitim düzeyinin etkili şekilde işlemesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, kaynakların erişilebilirliği, doğal ve çevresel riskler ve uluslararası ekonomik değişimler gibi faktörlere bağlı olarak şekillenen ikinci bir ön koşul mevcuttur (Duran, 2011, s.307).

Sosyokültürel sürdürülebilirlik sosyal hayatın şekillendirdiği yaşam tarzının izlerini taşıyan değerlerin (bu bahsi geçen değer kültürel miras olarak adlandırdığımız her şeyi kapsamaktadır) korunarak sürdürülmesi ve yaşatılarak ileriye taşınması anlamını taşımaktadır.

2.2.3 Sosyoekonomik Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kentleşme

Ekonomik sürdürülebilirlik, toplum üyelerinin kendi ihtiyaçlarını karşılarken gelecek kuşakların gereksinimlerini de göz önünde bulunduran ekonomik yapıyı ifade eder. Ekonominin sürdürülebilir bir yapıya kavuşması, bireylerin mevcut yaşam standartlarının önemli ölçüde yükselmesini veya en azından aynı seviyede kalmasını mümkün kılmaktadır (Sarkım, 2007, s.55-56).

Sarıkaya ve Kara'ya göre, ekonomik açıdan sürdürülebilir bir sistem, tarım ve sanayi üretimine zarar verecek sektörel dengesizliklerden kaçınan, iç borç ve kamu borcunu yönetilebilir seviyede tutan ve sürekli mal ve hizmet üretimini sürdürebilen bir yapıya sahip olmalıdır (Sarıkaya ve Kara, 2007, s.222-224).

Bu bakış açılarının da işaret ettiği amaç mevcut değerleri koruyarak ekonomik sürdürülebilirliğin sürekliliğinin sağlanabileceği gerçeğidir. Şehirlerin, şehirde hâkim ticaret fırsatlarının, coğrafik avantajlar yönüne eğilmiş tarım ve üretim faaliyetlerinin toplumun tecrübesi sonucu oluşan iş dalları ve zanaatların devamlılığı ile bölge kimliğini korumaya devam edecektir. Bölgelerin kimliği bir hafızaya sahiptir ve bu hafıza bölgede yaşayan toplumların tecrübeleri üzerine inşa edilmiştir. Özetle bu hafıza ekonomik fırsatlar açısından en kısa yoldur denilebilir. Ekonomik sürdürülebilirlik bireysel anlamda cevap bulsa da, bölge olarak daha geniş bir tanım altına alınırsa, şehrin ekonomik sürdürülebilirliğinin ancak sosyokültürel değerleriyle sağlanabilineceği görülecektir.

2.2.3.1 Eko Turizm

1990'lı yıllardan itibaren turizm endüstrisinde hızla gelişen ekoturizm, doğa temelli seyahati sürdürülebilirlik ilkesiyle birleştiren bir turizm türüdür. Bilhassa uluslararası turizm talebindeki değişimler, artan eğitim seviyeleri ve çevre konularına yönelik artan bilinç ve ilgi, ekoturizm seyahatlerine olan talebin artmasını sağlamaktadır (Özdemir 2007, s.76-78).

Birleşmiş Milletler, ekoturizmin küresel önemini vurgulamak amacıyla 2002 yılını *"Uluslararası Ekoturizm Yılı"* olarak ilan etmiştir. 2011 yılında BM, sürdürülebilir kalkınma ve binyıl kalkınma amaçlarına ulaşmada ormanların korunmasının önemine dikkat çekmek için *"Milletlerarası Orman Yılı"* ilan etmiştir.

2.2.3.2 Kültür Turizmi

Kültür turizmi, insanların bir bölgenin, ülkenin veya yörenin sanatsal, tarihsel, bilimsel veya sosyal yaşam türü değerlerini öğrenmek, tanımak ve görmek amacıyla gerçekleştirdikleri bir turizm türüdür.

Türkiye'deki alternatif turizm çeşitleri arasında kültür turizmi önemli bir yer tutmaktadır. Anadolu topraklarında bulunan kültürel varlıkların çeşitliliği ve zenginliği, önemli bir hazine niteliği taşımaktadır. Bu hazinelerin varlığı hem dış hem de iç turizmi canlandıran başlıca faktörlerden biridir. Türkiye'nin bulunduğu coğrafya, dünyanın en eski uygarlıklarının merkezlerinden biridir. Kültürel değerlerin vurgulanacağı turizm pazarlama stratejileri, Türkiye'nin yıl boyunca turist ağırlama kapasitesini artırmaktadır (Özdemir 2007, s.77).

2.2.3.3 İnanç Turizmi

İnanç turizmi, dokuz bin ila on bin yıl öncesine dayanan yazının keşfinden beri, dünya genelindeki çeşitli medeniyetler, dinler ve kültürler arasında önemli bağlantıların oluşmasına olanak sağlamıştır. Anadolu'nun farklı uygarlıklara ev sahipliği yapması ve Hristiyanlığın ilk dönemlerinde havarilerin Anadolu'ya yerleşmeleri, bölgenin önemini göstermektedir. Manevi ve dini değerlerin korunmasını sağlayan alternatif turizm türlerinden biri olan inanç turizmine örnek olarak, İslami ve Türk eserlerinin kiliseler ve sinagoglarda bulunması verilebilir (Ahunbay 2004, s.63).

İnanç turizmi insanların mensubu oldukları dinin izlerini taşıyan yapı ve coğrafyalara olan merakı üzere gelişmiş olup, dini kültürün tanınarak izlerinin günümüze taşınmasını sağlamaktadır.

2.2.3.4 Yeşil (Soft) Turizm

1980'lerin başlarında, kitlesel turizmin çevresel değerlerdeki olumsuz etkilerine bir alternatif olarak, yerel kültürlere ve doğaya saygılı, onları değiştirmeyen yeni turizm uygulamaları ortaya çıkmıştır. Bu tür uygulamalara 'yumuşak' veya 'soft' turizm denilmekte olup, doğa turizmi, yeşil turizm, ekoturizm ve kırsal turizm gibi isimler de kullanılmaktadır (Ahunbay, 2004, s.62).

Tarihi özelliklere sahip yapı ve bu yapıların bulunduğu alanların kısmi de olsa koruma altına alındığı yerler yeşil turizm bölgesi olarak tanımlanabilmektedir.

Bütünüyle korunarak mevcut doğal çevresi ile günümüze ulaşmış bölgeler ise yeşil turizm kavramını tam olarak tanımlamaktadır.

Sürdürülebilirlik, belirli kültüre ait mekanlarda somutlaşır ve anlam kazanır. Kentler, doğal kaynakları tüketen ve atıklar üreten yerler olarak sürdürülebilirlik konseptinin merkezindedir (Yazar, 2006, s.13). Sürdürülebilirlik tartışmaları, ekonomik ve teknolojik büyüme süreçlerinin merkezinde bulunmaları nedeniyle genellikle kent alanları bağlamında başlamaktadır.

Literatürde yaygın olarak benimsenen diğer tanımlamalara göre, sürdürülebilir kent, sosyo-ekonomik çıkarların çevre ve enerji ile uyumlu hale getirildiği ve süreklilik içinde değişimin sağlanması amacıyla tasarlanan şehir olarak tarif edilmektedir (Tosun, 2009, s.36). Başka bir tanıma göre sürdürülebilir kent, insan gereksinimlerine mevcut kentlerden daha etkili bir şekilde yanıt veren ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamalarında herhangi bir engel teşkil etmeyecek şekilde geliştirilen kenttir. (Ertürk, 1996, s.175; Altuntaş, 2012, s.137-139).

Bahsedilen tanımlamalara göre, sürdürülebilir kentleşmenin unsurları şu şekilde sıralanabilir: Kentin kendi varlığını sürdürme kapasitesinin artırılması; kent sakinlerinin kentle olan etkileşimlerinde, ortak alanları kullanımında ve kamu hizmetlerini alımında yaşam kalitelerinin geliştirilmesi ve nihayetinde kentin çevresel değerlerinin taşıma kapasitesinin aşılmaması adına mevcut üretim ve tüketim kalıplarının gözden geçirilmesi (Altuntaş, 2012, s.140).

Alberti'nin tanımına göre, sürdürülebilir kentler, yerel ve küresel kaynakları sürdürülebilirlik prensiplerine uygun olarak kullanarak kent sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılayabilen kentlerdir. Alberti ayrıca, şehirlerin küresel çevreye karşı sorumluluk taşıdığını ve yerel düzeydeki sürdürülebilirlik çabalarının yeterli olmadığını vurgulamıştır (akt., Akçakaya, 2016, s.53).

Kentin çevresindeki bu değişimler, kırsal bölgelerin kontrolsüz ve hızlı kentleşmesi, kırsal alanlardan kentlere göçün artması, kaynakların hızla azalması ve sosyokültürel ayrışmalardan kaynaklanan sosyal dengesizliklerin oluşmasına neden olmuştur. Bu durum, kentlerde sürdürülebilir gelişme sağlanabilmesi için belirlenen sınırlar dâhilinde kontrollü bir büyümenin gerekliliğini uluslararası gündeme taşımıştır.

Sürdürülebilir kentsel gelişme hedefleri arasında yaşam kalitesini ve istihdamı artırmak, temel ihtiyaçlara ulaşımı sağlamak, yoksullukla mücadele etmek, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak, biyolojik çeşitliliği ve çevreyi korumak, gelişimde çeşitlilik sağlamak, riskleri en aza indirmek, su kaynaklarının kalitesini korumak, yenilenebilir enerji kaynaklarını artırmak ve teknolojik gelişmeleri takip etmek bulunmaktadır (Erdinç, 2016, s.8). Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi, kentlerde sürdürülebilir gelişmenin sağlanması ve kentli nüfusun yaşam kalitesinin artırılması ile mümkündür (Erdinç, 2016, s.8-9).

Hızlı sanayileşme sürecinin yol açtığı olumsuz dışsallıklar, küresel ısınma, çevre kirliliği, kuraklık ve hava kirliliği gibi ekolojik ve çevresel sorunlara sebep olmuştur. Bu sorunlar, insanlığı ve diğer canlı türlerini ciddi şekilde tehdit etmektedir.

Sanayi devrimi ile birlikte doğal kaynakların sürdürülebilirliğini dikkate almadan yapılan kalkınma çabaları, sanayileşme hızını artırmıştır (Yazar, 2006, s.14). Artan sanayileşme ile birlikte hammadde ihtiyacını karşılamak amacıyla ormanların, tropikal bölgelerin ve okyanusların kullanılması; küresel kıtlık ve ekolojik dengenin bozulması gibi olumsuz sonuçlara yol açmıştır. (Akçakaya, 2016, s.48-49). Sanayi yağmaları nedeniyle artan çevresel sorunlar, sürdürülebilirlik bilincinin doğmasına neden olmuştur (Akçakaya, 2016, s.49).

Sanayi devriminden günümüze kadar yaşanan olumsuz etkiler nedeniyle sosyal bilimciler, çevre bilimciler ve ekonomistler sürdürülebilirlik konusuna odaklanmaya başlamıştır.

Sürdürülebilirlik kavramı, uluslararası düzeyde ilk kez "Brundtland Raporu" ile tanımlanmış ve çevresel kirlenmenin ve ekolojik bozulmanın devam etmesi durumunda olumsuz sonuçlara yol açabileceği belirtilmiştir (Tosun, 2009, s.5).

Stockholm Bildirgesi, konferansın bir sonucu olarak ortaya çıkmış olup, bildirgede yer alan prensipler doğrultusunda çevreye olumsuz etkilerin engellenmesi, yerleşim yerleri ve şehirlerin planlaması, temel insan haklarına saygı gösterilmesi, demografi politikalarının sürdürülebilirlik ilkesini desteklemesi ve çevre üzerinde olumsuz etkileri olan nüfus artışı ile düşük nüfus yoğunluğunun dengeli kentleşmeyi engellememesi gerektiği vurgulanmıştır (Yazar, 2006, s.24).

Çözüm arayışları, çevresel değerlerin korunmasının yanı sıra, kaynakları tüketmeden kentsel gelişimin, ekonomik kalkınmanın, teknolojik ve sosyokültürel gelişimin nasıl mümkün olabileceğine ve bunun nasıl gerçekleştirilebileceğine odaklanmaktadır (Akçakaya, 2016, s.49-53).

Sürdürülebilir kentler, etkin yurttaş katılımının sağlandığı, çevresel, ekonomik ve toplumsal gelişmenin dengelendiği kentlerdir (Yazar, 2006, s.16).

1972'de Birleşmiş Milletler'in Stockholm'de düzenlediği İnsan ve Çevre Konferansı, çevre sorunlarının ilk kez evrensel olarak ele alındığı organizasyondur (Tosun, 2019, s.39).

Stockholm Bildirgesi, sürdürülebilir kentleşmeye yönelik çevresel, sosyal ve ekonomik faktörlerin birleştirilmesine vurgu yaparak küresel çözüm arayışında ilk adımı atmıştır. Kent kimliklerinin korunması için çevre etmenlerinin kontrol altına alınması tartışılmıştır.

Kültürel zenginliklerin sürdürülebilir büyümeyi, bu değerlerin erişilebilirliği, kullanışlılığı, yerel halkın gündelik yaşamına entegrasyonu ile ilgilidir (İCOMOS, 1982). Kentler, plansız kentleşme ve küreselleşme nedeniyle hızlı evrilmeye uğradığında; miras ve yerel kültürler üzerindeki yansımalar endişeye sebep olmaktadır. Miras koruma konusunda Dünya Sağlık Örgütü'nün ana amacı, bugün ve gelecekte ekonomik, çevresel ve toplumsal ihtiyaçları gözönüne alarak, sürdürülebilir kalkınmanın oluşmasını sağlamaktır (Zeayter ve Mansour, 2018).

Sürdürülebilir gelişme, kentsel planlama ve koruma için önemli bir teşvik kaynağıdır. Kent ile sürdürülebilir gelişme arasındaki bağlantı, var olan kaynakların tekrar kullanımına dayalı süreci ifade etmektedir. Mevzu bahis süreç, kentsel hizmetlerin adil dağılımını, yerel kültürün gelişimini, geleneksel sosyal değerlerin ve demokratik yönetim ilkelerinin uygulamaların tekrar yapılandırılmasını sağlamaktadır. Yenilenemeyen bir kaynak olarak değerlendirilen kültürel miras için sürdürülebilirliğinin sağlanması uygulanabilir yeni işlevlerle (yeniden işlevlendirme) sağlanabilmektedir. (Boussaa, 2014). Sosyal yaşamın dinamizmi ve kültürel varlıkların çevreleriyle olan ilişkileri, tarihi alanların yeniden değerlendirilmesinde önem taşımaktadır. Bu bağlamda, kültürel miras alanlarının korunmasında çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik dikkate alınmalıdır (Aşur ve Akpına Külekçi, 2021, Karahan vd., 2008, Arabacıoğlu ve Aydemir 2007).

Tablo 2.1 Uluslararası belgelerde sürdürülebilir kültürel miras yönetimine yönelik hedefler tablosu

Uluslararası belgelerde sürdürülebilir kültürel miras yönetimine yönelik hedefler		
Belge adı	Yılı	Amaçlanan
Deschambault Deklarasyonu-ICOMOS	1982	Deklarasyona göre, kültürel değerlerin sürdürülebilir gelişimi, erişilebilirlik, kullanışlılık ve yerel halkın günlük yaşamına entegrasyon ile ilişkilidir (ICOMOS, 1982).
Budapeşte Deklarasyonu-UNESCO	2002	2002 yılında Dünya Miras Komitesi tarafından yayınlanan Budapeşte Deklarasyonu, dünya mirasını toplumların sürdürülebilir kalkınması için bir araç olarak tanımlamıştır (Landorf, 2009). Bu deklarasyon, miras varlıklarının toplulukların sosyoekonomik kalkınmasına ve yaşam kalitesine katkıda bulunma potansiyeline sahip olduğunu belirtmiş ve bu varlıkların tanımlanması, korunması ve yönetiminde toplulukların aktif rol almasının önemini vurgulamıştır (UNESCO, 2002).
Evrensel Değerler ile Yerel Değerlerin Bağlanması: Dünya Mirası için Sürdürülebilir Bir Geleceğin Yönetilmesi/Amsterdam Konferansı -UNESCO	2003	Konferans sonuçlarında, sürdürülebilir miras yönetimi için yerel halkın katılımının merkezi öneme sahip olduğu, miras değerlerinin korunması için sürekli bir yönetim sistemi gerektiği ve paydaşların rolünün belirlenmesi ile uluslararası iş birliğinin sağlanmasının önemli olduğu belirtilmiştir (UNESCO, 2003).
Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi/Faro Sözleşmesi-Avrupa Konseyi	2005	"Faro Sözleşmesi"; insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü ortak mirasın temeli olarak tanımlamaktadır (Dinçer ve Enlil, 2012). Sözleşme mirası, uzlaştırıcı, barışçıl ve sürdürülebilir kalkınma ile insani gelişme için bir kaynak olarak değerlendirmektedir. (Council of Europe, 2005)
Tarihî Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı- UNESCO	2011	Kentler, istihdam ve eğitim fırsatları sunarken, hızlı kentleşme kentsel çevreyi tahrip etmektedir. Kentsel miras, yaşanabilirliği artırarak ekonomik kalkınma ve sosyal uyumu teşvik eder. Tavsiye kararı, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda, kentsel mirasın korunmasına yönelik sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerin dikkate alınmasını ve kentsel bağlamdan kopmadan yönetilmesini önermektedir. Tarihi kentsel peyzaj, kentlerin dinamik yapısını ve kültürel çeşitliliğini koruyan sürdürülebilir bir yaklaşımdır (UNESCO, 2011).
Hangzhou Deklarasyonu-UNESCO	2013	Deklarasyon; hükümetlerin, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün, çevresel sürdürülebilirlik, yoksulluk ve sosyal içerme gibi dünyanın kalkınma ile ilgili zorluklarının çözümünde kültürün gücünden yararlanması gerektiğini belirtmiştir. Deklarasyonda, kültürün sürdürülebilirlik için önemli bir rol oynadığı, birçok ülkede sosyal ve ekonomik kalkınmanın öncüsü olduğu ancak dünya çapında sürdürülebilir kalkınma stratejilerine tam olarak entegre edilmediği ifade edilmiştir (UNESCO, 2021). Bu noktada, kültürü sürdürülebilir kalkınma stratejilerine entegre etmeye yönelik bazı öneriler sunulmuştur. Bunlar; kalkınma için kültür, barış ve uzlaşma için kültür, sosyal kalkınma ve kültürel haklar için kültür, yoksulluğun azaltılması için kültür, çevresel sürdürülebilirlik için kültür, afetlere ve iklim değişikliğine direnç için kültür, koruma ve gelecek nesiller için kültür, sürdürülebilir kentsel gelişim ve yönetim için kültür ile yenilikçi ve sürdürülebilir iş modelleri için kültürdür (UNESCO, 2013)
Floransa Bildirgesi- ICOMOS	2014	2014 yılında "İnsani değer olarak miras ve peyzaj" ana temasıyla kabul edilen Floransa Bildirgesi, kültürel mirasın bir insan hakkı olduğunu vurgulamaktadır. Peyzaj ise, toplum odaklı, kültür ve doğayı birleştiren, büyümeyi teşvik edici bir güç ve sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin başarıyla uygulanabileceği mekanlar olarak değerlendirilmiştir. Bildirge, kültürel çeşitliliği miras ve peyzaj değerleri ile değerlendirerek, insanı kültür çalışmalarının merkezine yerleştirmiştir. Geleneksel bilgi aracılığıyla sürdürülebilirliğin sağlanması, toplum merkezli koruma ve yerel güçlendirme ile sürdürülebilir kalkınma bağlantısının kurulması gerektiği ifade edilmiştir (ICOMOS, 2014).
"Sürdürülebilir Bir Kalkınma Perspektifinin Dünya Miras Sözleşmesi Sürecine Entegrasyonu Politika Belgesi"- UNESCO	2015	Dünya Mirası Sözleşmesine Taraf Devletler, Politika Belgesi'ni 9 Kasım 2015'te kabul etmiştir. Bu politikanın amacı, dünya mirası varlıklarının sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmasını ve bu varlıkların üstün evrensel değerinin korunmasını sağlamak için taraf devletlere rehberlik etmektir (UNESCO, 2015). Belgede, kültürel mirasın sürdürülebilir kalkınmayı güçlendirebileceği, biyolojik çeşitlilik ile yerel kültür arasındaki ilişkinin önem taşıdığı ve tüm paydaşların ortak hareket etmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Türkoğlu, 2020).
Birleşmiş Milletler Konut ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Konferansı (Habitat III)- BM	2016	(Habitat III) "Yeni Kentsel Gündem" temasıyla; eşit, adil, kapsayıcı, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik eden ve çevrenin korunmasına yardımcı bir kentsel planlama anlayışını benimsemiştir. Kültürel mirasın sürdürülebilir kalkınmadaki önemi vurgulanmıştır. Eylem planı, kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi, yerel kaynaklara dayalı sürdürülebilir kent ekonomilerinin oluşturulması ve kentleşme sorunlarının azaltılmasını hedeflemektedir (UN, 2017).

Kentsel koruma çalışmalarında, mirasın sürdürülebilir kentsel kalkınmada itici bir güç olması gerektiği görüşü giderek daha fazla kabul görmektedir (Vileniske vd., 2020). Uluslararası konferanslar ve sözleşmelerde, sürdürülebilir kalkınma ile kültürel miras arasındaki ilişkinin vurgulanmıştır (UN, 2017; UNESCO, 2015; ICOMOS, 2014; UNESCO, 2013; Dinçer ve Enlil, 2012; UNESCO, 2011; Landrof, 2009; Council of Europe, 2005; UNESCO, 2003; UNESCO, 2002; ICOMOS,1982; Türkoğlu). Tablo 2.1'de yer alan tabloda özetlendiği gibi bu belgelere göre, uluslararası düzeyde sürdürülebilir kültürel miras amaçları belirtilmiştir.

Belgelerde, kültürel mirasın sürdürülebilir kalkınma için önemli bir kaynak olduğu vurgulanmıştır. Mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için bir yönetim planının gerekli olduğu belirtilmiştir. Katılımcı bir yaklaşım benimsenerek, koruma politikalarının oluşturulması ve bu politikaların eylem planlarına dönüştürülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Tarihi kentsel peyzaj anlayışına, yani sürdürülebilirliğin tüm boyutlarını (kültürel, ekonomik, sosyal, çevresel) dikkate alan bir koruma yaklaşımına ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Ayrıca, yaşanabilir ve sağlıklı bir çevre, ekonomik kalkınma ve sosyal uyum için miras değerlerinden en uygun şekilde faydalanılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

3
TARİHİ VE DOĞAL MİRAS ALANLARININ MİMARLIK VE SOSYOKÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİKLE İLİŞKİSİ

3.1 Tarihi Yerleşim

Sürdürülebilir kentleşmenin sağlanmasında kültürel ve tarihi dokunun korunması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, çalışmanın bu bölümünde tarihi yerleşim kavramı açıklanmış ve tarihi kentlerin önemi vurgulanmıştır.

3.1.1 Tarihi Yerleşim Kavramı

Kültürel ve doğal unsurların birleşerek geçmişten izler taşıyan alanlara katkıda bulunduğu bölgeler, tarihi çevreler olarak adlandırılmaktadır. Bu değerler, bir toplumun toplumsal, mimari, sosyal, kültürel ve teknolojik geçmişini yansıtan verileri içerir. Yapıldıkları dönemin düşünce ,duygu, sosyal yaşam, eğilim, birikim ve deneyimlerini günümüze taşıyarak, o topluma ait ekonomik koşulları, sanatsal duyarlılıkları ve yaşam tarzlarına dair geniş bir bilgi sunar (Ahunbay, 2004, s.54).

Avrupa Kültürel İş birliği Konseyinin "_Avrupa Kültürel Mirasının Envanteri_" çalışmasına göre, tarihi çevreler doğa veya insan yapımı olup, bütünlüğü ve artistik, estetik, tarihsel, etnografik, bilimsel, edebi veya efsanevi özellikleri nedeniyle korunması ve değerlendirilmesi gereken unsurları kapsar (Özyaba, 1999, s.74).

Bu bağlamda, tarihi çevreler, geçmiş dönemlerin özelliklerini günümüze taşıyan ve toplumsal mirası koruma ve değerlendirme amacı güden alanlar olarak tanımlanabilir.

Tarihi çevreler, toplumların kültürel birikimini yansıtan ve geçmiş ile gelecek arasında köprü kuran kasaba ve kentlerin özgün unsurlarını içeren alanlardır. Bu yerler, tarihi veriler ve mimari miras barındırmaktadır. Ölçeğe göre tarihi çevre, anıtsal mimari, tarihsel ve arkeolojik değerleri bütünlük gösteren bir veya birkaç

sokağın oluşturduğu dokuları, tarihi bölge içinde birkaç kenti barındıran, anıtsal, mimari, tarihsel ve arkeolojik değerleri bütünlük gösteren geniş bölgeleri ifade ederken tarihi bölge içinde birkaç kenti barındıran, anıtsal, mimari, tarihsel ve arkeolojik değerleri bütünlük gösteren geniş bölgelerin ifade edildiği üç ana grupta sınıflandırılırlar (Özdemir, 2007, s.53).

Bahsedilen tanımlar, tarihi çevrelerin farklı ölçeklerde karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıtarak kültürel mirasın korunması ve değerlendirilmesi için önemli bir çerçeve sağlar.

2863 sayılı Koruma Kanunu, tarihi çevrelerle ilişkili olarak 'Kültür varlıkları' ve 'Sit' alanlarını şu şekilde tanımlar:

-Kültür Varlıkları: "*Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş, bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan, yerüstünde, yeraltında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar*" olarak tanımlanmıştır. (BKTVKK 1992, s.12).

-Sit: "*Özel anlam taşıyan doğal, kültürel ya da bilimsel ilginçlikleri olan mekân parçaları*" olarak tariflemiştir (Çelikyay 1995, s.36).

Sitler, sahip oldukları özellikler doğrultusunda dört farklı grupta sınıflandırılmaktadır:

- Doğal Sit: "*Jeolojik devirlere, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup, ender bulunan veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gereken, yerüstünde, yeraltında veya su altında bulunan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olan korunması gereken alanları ve taşınmaz tabiat varlıkları*" olarak ifade edilmiştir BKTVKK 1992, s.13).

- Tarihi Sit: Milli tarih ve askeri harp tarihi açısından önemli olayların yaşandığı ve doğal yapısıyla birlikte korunması gereken alanlar olarak kabul edilmiştir (BTVKK 1992, s.13).

- Kentsel Sit: Avrupa Konseyi bünyesinde mimari anıtların envanter çalışmalarını sürdüren IECH kentsel sitleri "*Taşıdıkları mimari, yöresel, tarihsel estetik ve sanat değerleri açısından özelliği bulunan, bir arada bulunmaları nedeniyle teker teker taşıdıkları değerlerden daha fazla değer taşıyan, insan ürünü ve doğal çevre*

elemanlarının birlikte oluşturdukları alanlar" olarak ifade etmiştir. (Çelikyay 1995, s.42).

-Arkeolojik Sit: "*Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*" içerisinde "*İnsanlığın var oluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yeraltında, yerüstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan, her türlü bilinen veya ortaya çıkarılan korunması gerekli yerleşmeler ve alanlar*" şeklinde tarif etmiştir (Kapuci 2004, s.24).

3.1.2 Tarihi Yerleşimlerin Ögeleri

Tarihi çevrelerin incelenmesi, yol ve yapı dokuları, yapıların parsel içindeki konumları ile silüet ögeleri göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Fakat sosyokültürel çeşitlilikler ve iklimsel değişikliklerin sebebiyle, yapılaşma sonucu ortaya çıkan biçimler arasında belirgin karakter farklılıkları gözlemlenmektedir (Özyaba 1999, s.48).

Tarihi çevrenin sınıfı, onu oluşturan unsurların niteliklerine bağlı olarak farklılık gösterir. Anıtların yoğun bir biçimde bulunduğu bölgeler genellikle antik dönemden veya Orta Çağ'dan kalmadır ve sanayi devrimine kadar olan sürece geliştirilmiş surlarla çevrelenmiştir (Kuban 2000, s.82).

Tarihî çevre, görünüm çeşitliliğine rağmen genellikle kendi içerisinde homojen özellikler sergiler. Tarihi mekanlarda, bütünlükle uyumlu oran ve boyutların yanı sıra, detaylarda zengin çeşitlilik sergileyen mimari unsurlar gözlemlenmektedir. Tarihi merkezler, genellikle doğal verilere, yaşamsal gereksinimlere, yapı geleneklerine ve ekonomik olanaklara bağlı olarak organik bir şekilde gelişir (Ahunbay 2004, s.90).

Yerleşim düzeni, yapıların düzensiz veya birbirine yakın konumlandığı dar parseller üzerinde sıkı bir şekilde organize edilmesi ile karakterizedir. Çevresi surlarla kaplı küçük kentlerde, yerleşim genellikle sınırlı bir alanda, küçük parseller üzerinde ve bitişik nizamda gerçekleşirken; sur dışında yer alan yerleşimlerde ise geniş bahçeler ve aralıklı düzen tercih edilmektedir (Özdemir 2007, s.78).

Kent dokusunu oluşturan sokakların düzeni, düz veya kıvrımlı olup olmamaları, çıkmaz sokaklar ile meydanlar arasındaki mekânsal ilişkiler, ada boyutları ve biçimleri, sokak köşelerinin şekillendirilmesi, yapıların cephe oranları ve sokaklarla olan ilişkileri yerleşimin karakteristik özelliklerini belirlemektedir.

Farklı sokak ve meydan düzenlemeleri, yerleşmelerin dokusal özelliklerini ve çeşitli dönemlere ait yapı düzenlemelerini yansıtan belgeler olarak kabul edilmektedir (Ahunbay 2004, s.45).

Yörenin yapı geleneği, malzeme olanakları ve iklim koşullarıyla yakından ilişkilidir. Çatı formları, yapının boyutu ve biçimi, dış cephelerde kullanılan malzemeler ve renkler gibi unsurlar, bölgedeki yaygın yapı geleneklerine göre belirlenmektedir. Bu özelliklerin bir araya gelmesi, kente karakteristik ve homojen bir görünüm kazandırmaktadır. Tarihi yerleşimlerde anıtsal yapılar, konutlara göre daha özenli işçilik ve kalıcı malzemeler kullanılarak inşa edilmiştir (Ahunbay 2004, s.73).

Tarihi kentlerin yerleşim düzeni, genellikle topografya ile uyumlu bir şekilde tasarlanmıştır. Tarihi kentlerde genel olarak, en yüksek ve erişimi zor noktalarına akropol veya kale inşa ederek kendine özgü bir karakteristik özellik kazanmıştır. Diğer kentlerde ise genellikle toplum tarafından büyük önem atfedilen anıtlar dikkat çekmektedir.. Bu anıtların çevresinde, yöreye ait çatı formları, kubbeler, bacalar , minareler ve kuleler gibi tekrar eden öğelerin birleşmesiyle kent için tanımlayıcı özellik taşıyan bir kent silueti oluşturulur. Yerleşmenin temel unsurlarından ödün verilmez, bu öğelerin birleşimiyle oluşan genel kent görünümünün korunmasına özen gösterilir (Kuban 2000, s.53).

Bölgelerin bugüne gelene kadar içinde barındırdığı toplumların izleri ile kimlik kazanır. Bu kimliğin süreç içerisinde evrimi gerçekleşmektedir. Gelinen noktada bölgenin karakteri bütün bu değişim sürecinin bir özeti olarak kabul edilebilir ve sürecin izlerini günümüze taşıyan bir kanık olarak ele alınabilir. Bu bağlamda sosyokültürel dokuyu korumanın önemi yadsınamaz.

3.1.3 Tarihi Yerleşimlerin Özellikleri

Eski mahalleler ve kentler, dönemin özelliklerini anlamak ve tanımlamak için önemli araçlardır. Tarihi çevreler, insan ölçeğinde düzenlenmiş mekanlar olarak hem öğretici hem de ilgi çekici nitelikler taşırken aynı zamanda sosyal ilişkileri olumlu yönde etkileyerek bireyler arasındaki birlik duygusunu güçlendirir (Ahunbay 2004, s.63).

Tarihi alanlar, arkeolojik, tarihsel ve estetik değerlerinin yanı sıra folklorik değerleri açısından da büyük öneme sahiptir. Birçok ülkede, endüstri çağından

günümüze dek korunmuş özgün iç donanımlarıyla küçük müze kentler, geçmişe doğrudan bir bakış sunarak benzersiz deneyimler sağlamaktadır. Tarihi yerleşmeler, halk sanatının yerinde gözlemlenmesi ve anlaşılması açısından eğitici bir rol oynar (Özdemir 2007, s.43).

Tarihi çevrelerdeki binalar, mekân tasarımları, mimari üsluplar, ahşap oymacılığı, yapım teknikleri ve duvar resimleriyle yörenin mimari kimliğini tanımlayan önemli verilerdir. Soyutlanmış eserlerin müzelerde sergilenmesi yerine, orijinal konumlarında, yaşayan köy veya kentlerin bileşenleri olarak bu binaları ve ilgili öğeleri yerinde görmek ve çevrenin bütünlüğünü anlamak, çok daha etkili olmaktadır (Kuban 2000, s.77).

Tarihi bir kenti incelemek, geçmiş dönem sanatçılarının mimari çözümlerini ve yaratıcılıklarını anlamamıza olanak sağlarken, günümüzde hayal edemeyeceğimiz yaşam alanlarının ardındaki yaratıcı gücü de gözler önüne serer. Bu mekanlar, içinde yaşam süren kişiler olmasa dahi, onları çevreleyen yapılar sayesinde bizlere ve gelecek nesillere ait yaşayan bir tarih olarak değer kazanmaktadır. Bu özgün veriler, günümüze ulaşamayan ve hakkında sınırlı yazılı bilgi bulunan yaşam biçimlerinin anlaşılmasına ve yeniden canlandırılmasına yardımcı olmaktadır (Ahunbay 2004, s.82).

Daha önce ifade edildiği gibi, tarihi yerleşimler, doğal ve kültürel miras unsurlarını barındırarak günümüze ulaşan önemli alanlardır. Modern yaşamın gereksinimlerine uygun olarak gelişen yerleşim alanlarında yapılacak yeni yatırımlar ve planlama kararlarının, tarihi ve doğal mirası koruma ilkesi çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan tarihi yerleşimlerde bahsi geçen miras unsurlarını korumanın sosyokültürel sürdürülebilirliğin sağlamasında ne denli önemi olduğu ortadadır. Çalışmada, tarihi ve doğal mirasın korunmasının sosyokültürel sürdürülebilirlikle olan ilişkisi incelenmekte ve Uçhisar örneği üzerinden kentsel koruma konusu ele alınmaktadır.

3.2 Tarihi ve Doğal Mirası Korumanın Sosyokültürel Sürdürebilirlikle İlişkisi

Koruma faaliyetlerinin temel amacı, tarihi çevreyi olası zararlardan koruyarak kültürel mirası günümüz yaşamına entegre etmektir. Tarihi kent dokularının

korunması ve sürdürülebilirliği, bu çevrelerde yaşamın sürdürülebilirliği göz önünde bulundurulduğunda mümkün olmaktadır. Yaşam biçimleri ve insan eylemleri değiştikçe, tarihi çevrelerin sürdürülebilirliğini sağlamak için mekânsal çözümler geliştirilmelidir (Çelikyay vd., 2007, s.27).

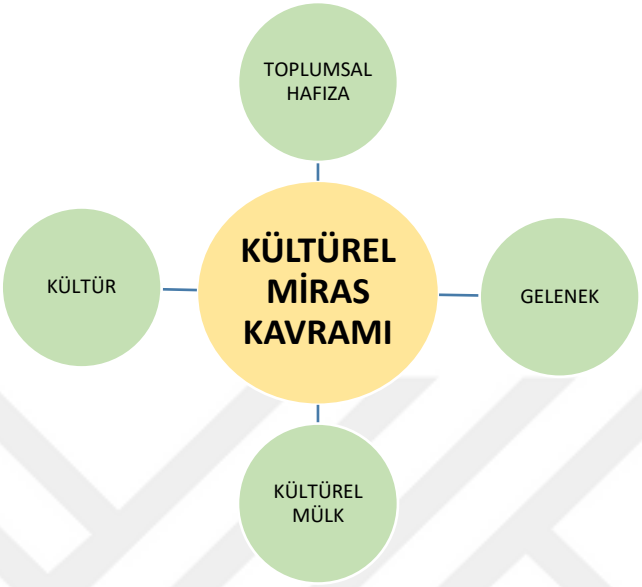

Şekil 3.1 Brumann'a göre kültürel mirasın temel ögeleri

Yukarıda Şekil 3.1'de de şematik olarak anlatıldığı üzere kültürel miras kavramı Brumann'a göre 4 temel ayak üzerinde durmaktadır. Buradan yola çıkılarak tarihi çevreleri koruma ve yaşatma amaçları şu şekilde ifade edilebilir:

1. Tarihsel ve kültürel sürekliliğin sağlanması,
2. Siluetin ve peyzaj değerlerinin korunması,
3. Yerel kimliklerin ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesi,
4. Tarihsel çevrenin çağdaş yaşam koşulları doğrultusunda canlandırılması,
5. Tarihi dokuyu bozan etmenlerin, özellikle trafik gibi unsurların alandan uzaklaştırılması,
6. Turizm için bir gelir kaynağı oluşturulması,
7. Tarihi yapıların değerlendirilmesi,
8. Halkın koruma konusunda bilinçlendirilmesi.

Yukarıda belirtilen tarihi çevrenin korunmasındaki amaçlar temel olarak 3 ana başlık altında aşağıda toplanmıştır:

1. Kültürel mirasın korunması ve kültürel sürekliliğin sağlanması,
2. Çağdaş topluma tarihle birlikte yeni olanaklar sunulması,
3. Kültürün geliştirilerek gelecek kuşaklara iletilmesi.

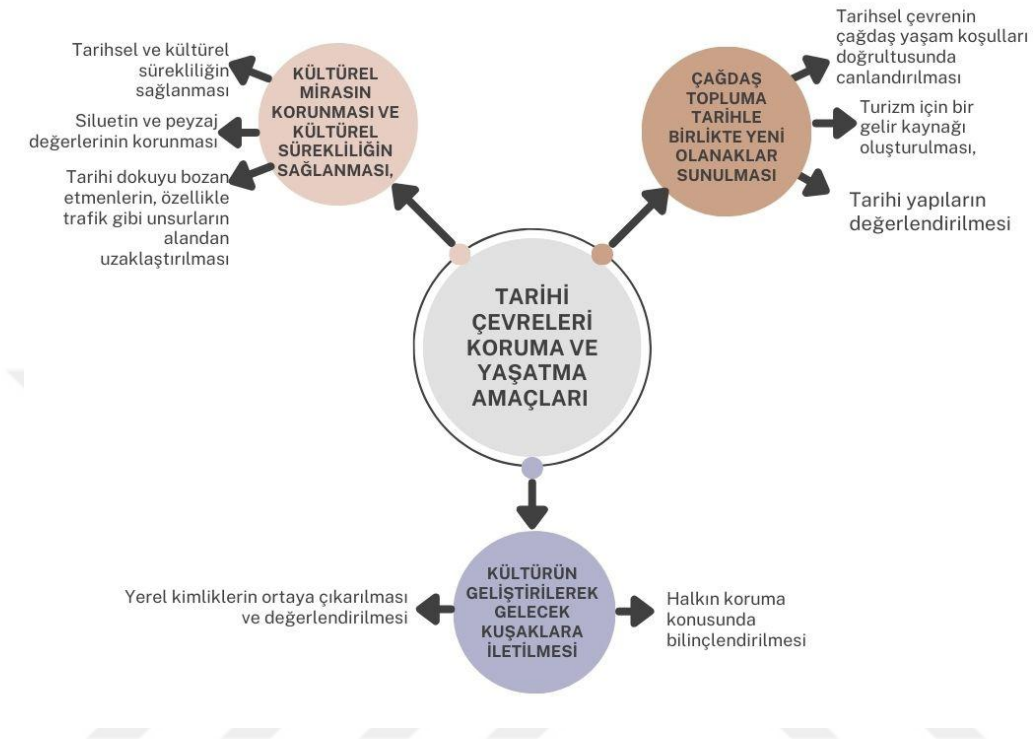

Şekil 3.2 Tarihi çevreleri koruma ve yaşatma amaçları şeması

Yukarıda anlatılan ve üç ana başlık altında toplanan tarihi çevreleri koruma ve yaşatma amaçları Şekil 3.2'de de görsel olarak gösterilmiş ve tezin bu bölümden sonra araştırma ve gözlemleri değerlendirmede mimari sürdürülebilirlik ilklerinin ana çerçevesini oluşturacaktır.

Sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda, tarihi çevrenin korunması, eski dokunun aktif kullanımını ve çevresel değişikliklerin günümüz gereksinimlerine uygun şekilde planlanmasını içermektedir (Kuban 2000, s.70).

3.2.1 Tarihi Kentlerin Önemi

Uygarlığın en belirgin izleri genellikle kentlerdedir. Tarihi kent merkezleri, anıtların yoğun olarak bulunduğu alanlardır. Bu kentler, farklı görünümler sergilemelerine rağmen genel olarak homojen bir yapıya sahiptir. Tarihi kentlerde, mimari yapılarda oranlar ve boyutlar arasında dikkat çekici bir denge ve hassasiyet gözlenmektedir.

Estetik zenginlikleriyle dikkat çeken tarihi kentler kıvrımlı ve sokakları, özenle yapılmış çeşitli biçimsel detayları ve işçilikleriyleel hayranlık uyandıran bütünsel görünümler oluştururlar. Bu şehirler, diğer yerleşim yerlerinden farklı düzenlemeleri içeren yapısal özelliklere sahiptir. Geçmiş uygarlıkların ekonomik, sosyal, ve estetik nitelikleri, yaşam felsefesi tarihi kentlerde gizlidir. Bu kentler ve kent mekanları, geçmişteki yaşam koşullarını, geleneklerini ve yapım tekniklerini günümüze yansıtan açık hava müzeleri olarak değerlendirilebilir (Ahunbay 2004, s.67).

Tarihi kentlerdeki yapılar, estetik değer taşımalarının yanı sıra her biri belirli bir düşünceyi veya kararı yansıtmaktadır. Bir eserin sanat değeri, toplumu olumlu etkilemesi, uzun ömürlü olması ve malzeme ile biçim özelliklerini korumasıyla ölçülür. Bu unsurlar, zaman geçtikçe simgesel bir değer kazanır ve birey veya toplumun etkinliğini belgeleme işlevi görür. Bu bağlamda önemli belgelerden birini kentler oluşturmaktadır (Keleş 2001, s.82).

Tarihi yerleşimlerde, anıtsal yapıların konutlara göre daha titiz bir işçilikle ve dayanıklı malzemelerle inşa edildiği görülür. Cami, han ve hamam gibi toplumun geniş kesimleri tarafından kullanılan yapılar genellikle daha büyük boyutlarda tasarlanır ve . bu yapıların bir araya gelmesiyle kenti tanımlayan karakteristik kent silüeti ortaya çıkar (Keleş 2001, s.71).

Tarihi kentlerdeki binalar, mimari üslupları, mekân tasarımları ve yapım teknikleri ile toplum yaşamı için önemlidir ve bölgenin mimari kimliğini tanımlar (Kuban 2000, s.20).

Tarihi kentlerdeki denge ve oran kendi içinde yapım tekniği, kat yükseklikleri, arazı kullanım şekilleri ve işlevlendirme açısından benzerlik gösteren bir sürekliliğe sahiptir. Onları kimliklendiren ise bölgede süregelen yaşamın izleridir. Bu bağlamda sosyokültürel değerlerin mimariye yansıması kentin tarihi kimliğindeki en belirgin faktördür. Mimari; varlığını sürdürme süresi bakımından nesiller arasındaki aktarımın sağlanması konusunda en önde gelen kimlik taşıyıcıdır denilebilir. Tarihi kentler bu izleri yapılarında barındırarak kültür aktarımına destek olurken sosyal hayat bu yapıların himayesinde şekillenmektedir. Dolayısıyla tarihi kentlerde sosyokültürel sürdürülebilirlik çokca mimari ile günümüze ulaşmaktadır.

3.2.2 Kentsel Koruma

Kentsel koruma, tarihi değer taşıyan alanların yalnızca müze objeleri olarak görülmesinin ötesinde, bu alanları aktif kullanıma açarak geçmişi en iyi şekilde muhafaza etmeyi, modern yaşamla entegre ederek günümüz ihtiyaçlarına uygun hale getirmeyi amaçlar. Kentsel koruma projeleri, tarihi dokudaki yeni gelişmeleri kontrol altına alabilecek niteliklere sahip olup, toplumun sosyokültürel yapısına uygun özellikler barındırmaktadır (Yazgan ve Erdoğan 1992, s.19; Özdemir 2007, s.38). Temel ilke, bir eserin fiziksel ve maddi varlığının mümkün olduğunca korunması ve estetik mesajını taşıyan görünür malzemenin muhafaza edilmesidir. Bu çerçevede, malzemeden bağımsız bir koruma düşünülmemelidir (Koçak 2004, s.36).

Kentsel korumanın gayesi, bölgesel veya ulusal kültürel miras değeri taşıyan kentsel çevreleri korumak ve desteklemek; yeni yapılaşmanın tasarım, çevresel planlama, ve ölçek ögelerinin n, mevcut tarihi dokuyla uyumlu ve onu tamamlayıcı bir şekilde olmasını sağlamaktır.. Aynı zamanda, kentsel koruma, doğal nitelikleri ve karakteri nedeniyle tarihi değere sahip olan alanların, yapılarının veya yapı unsurlarının fiziksel özelliklerini, peyzajlarını, çevrelerini ve ortamlarını muhafaza etmeyi amaçlamaktadır (Özdemir, 2007, s.39).

Örneğin 1975 de yayınlanan Amsterdam Bildirgesinde de Yoğun trafik ve beraberinde artan risklere karşı, kentleri korumak amacıyla ortak sorumluluk bilinci oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu ve bunun gibi bildirgelerde asıl amaçlanan mevcut tarihi dokunun zamanın izlerinden etkilenmeden ya da en az düzeyde etkilenerek varlığını sürdürmesidir.

2863 sayılı yasaya göre, "*Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında gerçekleştirilen muhafaza, bakım, onarım, restorasyon ve fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işlerini içermektedir*" (Kapuci, 2004).

Kentsel koruma ve yenileme stratejileri ise şu şekildedir:

-Saklama ve Koruma

Saklama ve koruma yöntemleri, tarihi kent merkezlerinde bulunan yapıların özellikleri ve karakteristikleri açısından kritik müdahalelere maruz kalmadan korunmasını hedeflemektedir. Bu yöntem, bozulmamış fiziksel mekanların küçük

bakım çalışmalarıyla gelecekteki bozulmalarının önlenmesine yönelik çalışmaları kapsamaktadır (Akkaya, 2016).

-Yeniden Canlanma

Yeniden canlanma stratejisi, ekonomik, fiziksel veya sosyokültürel çöküş yaşayan kentsel tarihi alanlarda uygulanır. Bu strateji, çöküşe neden olan faktörleri ortadan kaldırarak, bu bölgeleri sosyal ve kültürel etkinliklerle yeniden canlandırmayı amaçlar. (Germirli, 2020).

-Koruma

Koruma işlemleri, tarihi çevrenin yapısını, meydanları, açık alanları ve sokak dokusunun niteliklerini korumayı, ayrıca diğer alanlarla olan doğal ve işlevsel bütünlüğü sürdürmeyi amaçlar. Koruma süreci, yapıların çevreyle uyumunu artırmak amacıyla yeni mimari biçimler oluşturan modern yapı yaklaşımını içermektedir (Özdemir, 2017).

-Soylulaştırma

Soylulaştırma, tarihi kent alanlarında sosyal yapının iyileştirilmesi amacıyla kullanılan bir stratejidir. Bu yöntem, sosyokültürel açısından olumsuz etkilenen bölgelerin yeni gelişmelerle yeniden yapılandırılarak yaşanabilir hale getirilmesini amaçlayan bir yaklaşımı tanımlar (Kaplan, 2019).

-Sağlıklaştırma

Tarihi çevrelerin çağdaş yaşam koşullarına uygun hale getirilmesi amacı doğrultusunda, altyapı ve diğer donatımların iyileştirilmesi, sağlıklı yaşam alanları oluşturmayı hedeflemektedir. Sorunlu kentsel alanların verimli hale getirilmesiyle, insanların yaşam kalitesinin artırılması hedeflenir (Şener, 2018).

- Daha İyi Bir Çevreye Taşınma

Korumanın zorlaştığı hallerde, yerleşim alanlarının uygun bir yere taşınması gerekebilir. Bu durum, doğal afetler veya bayındırlık faaliyetleri gibi faktörlere bağlı olarak meydana gelebilmektedir (Demirtaş, 2016).

-Yeniden Yapma

Tarihi çevrenin kaybolmuş kısımlarının, mevcut bilgi ve belgeler temelinde yeniden inşa edilmesi amaçlanmaktadır. Yeni yapılaşmaların, tarihi dokuyu ve

geleneksel yapı teknolojisini koruyacak şekilde planlanması önemlidir (Yılmaz, 2022).

-Sağlamlaştırma

Şehirlerin tarihi yapılarının onarım ve dayanıklılığını artırma süreci sağlamlaştırma olarak tariflenir. Bu işlem, kentsel donatılar, sokak kaplamaları ve yönlendirme tabelaları gibi fiziksel unsurların korunmasını sağlamak amacıyla yapılmaktadır (Turhan, 2021).

-Temizleme

Temizleme süreci, kentsel tarihi dokuyu estetik ve tarihi değeri olmayan unsurlardan arındırmayı amaçlar. Bu işlem, tarihi mekanların özgün değerlerinin daha belirgin hale gelmesine yardımcı olur (Öztürk, 2015).Tarihi kentler, bölgenin topografik yapısı, iklim özellikleri ve sosyokültürel yaşam biçimleriyle şekillenen yerleşim alanlarını ifade eder. Tarihi kentler, geçmişin izlerini okuma, geleneksel yaşam pratiklerini modern hayata uyarlama ve iklim ile toprak özelliklerini yeni yerleşim alanlarına adapte etme açısından önemlidir. Bu aşamada, kentsel koruma kavramı, tarihi yerleşimlerde mekânsal ve sosyokültürel pratiklerin yorumlanması ve sürdürülebilmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Kentsel koruma, tarihi yerleşimlerin mekânsal ve sosyokültürel miras unsurlarının sürdürülebilirliğini hedefleyen bir disiplindir. Bu çalışmanın devamında, kentsel korumanın gerekliliğini ortaya koyan nedenler ele alınmaktadır.

3.2.3 Kentsel Korumayı Gerektiren Nedenler

Kültür varlıkları, barındırdıkları tarihsel, sanatsal, belgesel, eğitsel, işlevsel ve ekonomik değerlerden dolayı özenle korunmalıdır. Tarihi çevreler, günümüz standartlarına uymayan benzersiz yapılarıyla, kent kimliğine önemli katkılarda bulunarak sıradanlaşan modern kentlerden ayrılmaktadır. Hem içerdikleri değerler hem de zamanla oluşan aşınma ve eskime nedeniyle, tarihi kentlerin korunması, bakım ve onarımlarının düzenli olarak yapılması son derece önemlidir.

Fonksiyonel ihtiyaçlara bağlı olarak, mevcut çevrenin düzenlenmesi ve değerlendirilmesi, yeni bir fiziksel çevre oluşturmanın ekonomik olarak daha avantajlı olduğunu göstermektedir. Bu süreç, arazi rantı, tasarım ve uygulama süreci göz önüne alındığında, kentsel korumanın zorunluluğunu vurgular (Kapuci 2004, s.35).

1964 yılında yayınlanan Venedik Tüzüğü'nde de geçen *"Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir."* ifadesi ile tarihi kentleri ancak koruyarak günümüze taşıyıp değerlendirebileceğiz vurgulanmıştır.

Tarihi kentler, günümüz modern kentlerinin yaşadığı planlama sorunlarının olmadığı, hala kullanılan mekânsal düzenlemeleri içermektedir. Bu bağlamda, eski kent dokularının korunması, yeni kent planlamalarına ilham kaynağı oluşturması açısından büyük bir öneme sahiptir (Kuban 2000, s.82).

Tarihi çevrenin korunmasında üç temel hedef bulunmaktadır, bu amaçlar Kapuci (2004) tarafından belirtildiği üzere şu şekildedir:

-Tarihin Gelecek Nesillere Aktarılması: Toplumların geçmişini anlaması, sergilemesi ve bu bilgileri canlı örneklerle gelecek nesillere taşıması, tarih boyunca farklı medeniyetler tarafından oluşturulan kültür ürünlerini ve çevrelerini benzersiz değerli kültürel miraslar olarak ortaya koymaktadır. Bu mirasın en büyük hak sahipleri ise gelecek kuşaklardır. Bu nedenle tarihi kentlerde yapılan planlama ve düzenlemelerde, kültür mirasının onarılması, korunması ve yaşatılması, öncelikli olarak gelecek nesillere aktarılmalıdır.

-Kültürel Sürekliliğin Sağlanması: Tarihi kentler, toplumun tarihsel belleğini oluşturan ve geçmişle gelecek arasında köprü görevi üstlenen önemli alanlardır. Ancak, hızlı kentleşme ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle, bu alanlar sağlıksız mekanlara dönüştürülmekte veya hatta yok edilmektedir. Bu durum, çağdaş toplumların kültürel kimlik sorunlarıyla başa çıkarken karşılaştığı temel bir zorluktur.

-Modern İnsana Tarih ile Beraber Yeni Hayat İmkanlarının Sağlanması: Tarihi çevrenin oluşumundaki ilkeler ve sonuçlar, günümüz sorunlarının çözümünde önemli ipuçları sunmaktadır. Eski yapılar, sokaklar ve bu unsurların birleşimi olan kentsel dokular, akılcı küçük onarımlar ve yenilemelerle çağdaş yaşama uygun hale getirilebilir. Bu, tarihle çağdaş yaşam arasında bir denge kurarak, insan merkezli bir yaklaşımı vurgular.

Geçmişte korumanın temel amacı, bir yapıyı ayakta tutmak, hasar gören kısımlarını onarmak ve biçimsel bütünlüğünü sürdürmek, değişen taleplere göre ise yeni eklemelerle işlevselliğini devam ettirmekti. Fakat günümüzde korumanın amacı, sadece belirli bir döneme ait kentsel ve mimari düzeni değil, aynı zamanda yapılanın yapım tekniklerini ve sosyal yaşamını açıklayan tarihi çevrelerin genel görünümleriyle birlikte özgün tarihi dokularını sürdürmelerini sağlamak olarak değişmiştir (Ahunbay 2004, s.92).

Tarihi yapılar, sahip oldukları tarihi belge niteliği, eskilik özelliği ve estetik değer ölçütleri ile korunmalıdır. Bu unsurlar şunlardır:

-Tarihi Belge Özelliği: Toplum yapısını yansıtan, teknik gelişimi izleyen ve özel bir dönemi temsil eden yapılar, bu özellikleriyle korunmalıdır. Örneğin, terkedilmiş matbaalar, darphaneler, yağhaneler, değirmenler, tabakhaneler ve fabrikalar, üretim teknikleri ve yapı tipleri açısından belge niteliği taşırlar. Köyler, kasabalar, mahalleler ve dokular, toplumların yaşam biçimini ve yerleşme düzenini yansıtması yönünden tarihi belgelerdir.

-Eskilik Özelliği: Zamanın yıpratıcı etkisine ve insan müdahalelerine rağmen zarar görmeden günümüze ulaşabilen anıtların ve kalıntıların sayısı sınırlıdır. Bu nedenle çok eski tarihlerden kalma yapılar, nadirlikleri nedeniyle korunmalıdır.

-Estetik Değer: Güzellik, yapıların ve çevrenin korunması için güçlü bir motivasyon kaynağıdır. Ancak bu güzellik algısı, toplumsal beğeniyle şekillenir. Dolayısıyla, koruma kararları alınırken toplum yerine, sanat tarihçileri ve estetik uzmanlarının görüşleriyle yönlendirilmelidir.

Korunması gereken alanlara yönelik planlama çabalarının amaçları ve beklentileri şu şekilde sıralanmaktadır (Yücel 2008):

-Ekonomik, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Muhafaza Edilmesi: Kentsel alanların korunması, sadece kültürel ve tarihi değerleri değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal nitelikleri de içermelidir. Çeşitli tarihi dönemlerin ve sosyal ilişkilerin oluşturduğu bütün bir kentsel alanın bu çerçevede değerlendirilmesi önemlidir.

-Dokunun Analizi ve Tanımlama Evresi: Koruma planlamasının temelini, mevcut dokunun detaylı analizi ve tanımlaması oluşturur. Bu çalışma, kentsel alanı oluşturan yapıların mimari, yapısal ve fonksiyonel özelliklerini inceleyerek gerçekleştirilir.

-Değişime Yönelik Olarak Eylem Denetimi: Kentin ekonomik yapısına bağlı olarak, özel ve kamusal sektör yatırımcıları veya kullanıcıları tarafından yapılan etkiler, kentsel mekânın değişimine neden olabilir. Bu nedenle, değişime yönelik eylemlerin kontrolünün sağlanması önemlidir.

-Yaşatma ve Koruma Dengesi: Korunması gereken dokuda parsel üzerinde yapılaşmanın ve kentsel gelişmenin ekonomik boyutta gerilemeye neden olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle, koruma ve yaşatma çabaları, kültürel, sosyal ve ekonomik boyutları içeren bir yaklaşımla, kamunun, sivil inisiyatiflerin, yatırımcıların ve toplumun geniş bir kesiminin ilgisini çekmelidir.

3.2.4 Kültürel Mirasın Korunması ve Önemi

Miras kaynakları, bir ülkenin ya da şehrin yaşamında önemli olaylara ev sahipliği yapması nedeniyle tarihsel açıdan, aynı zamanda dönemin teknik, yapısal ve süsleme özelliklerini yansıttığı için estetik ve teknik açıdan önem taşır. Kültürel miras, ülkedeki yaşam kültürünün zenginliğinin bir belgesidir (Okuyucu, 2011, s.24). Buna ek olarak kültürel mirası anlamak, bugünkü ve gelecek nesillerin yaşamlarının temelini oluşturabilir (McKercher, 2001, s.166).

Kültürel ve tarihi miras konusunda yeterince bilinçlenememiş ve eğitilmemiş toplumumuzda özellikle kırsal alanlarda tarihi eser yağma ve tahribat yaşanmaktadır (Gürpınar, 2000, s.190). İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar binlerce yıllık uygarlık tarihi içinde, insanın doğa ile birlikte veya doğrudan yarattığı ve bugün "*kültürel ve doğal miras*" olarak adlandırdığımız değerlerin korunması, çağımız insanlığının ortak sorunu olan ve üzerinde durulması gereken önemli bir konudur (Gürpınar, 2000, s.185)

Bir ülkenin sahip olduğu kültürel miras, ülkenin kültürüne tanıklık etmeyi sağlar, modern toplumun gelişimini teşvik eder ve turizm gelirlerini artırmak gibi çeşitli ekonomik faydalar sağlar. Bu nedenle tarihi kalıntılar, çok değerli bir hazine olarak görülmekte ve bu hazineleri korumak hem ulusal hem de uluslararası kuruluşların öncelikli hedefi halini almaktadır (Qu vd., 2014, s.1220).

Bunun ötesinde, sahip olunan mirasın kaybolması, toplumlar arasındaki bağın, iletişimin ve dayanışmanın zayıflamasına yol açabilir. Zaman içinde kimlik bunalımı, bir yere ait olamama veya "*aidiyetsizlik*" duygusu gibi sorunlar ortaya

çıkabilmektedir (Kiper, 2004, s.9). Bu kapsamda, doğadaki eserlerin ve kalıntıların sınırlı ve yenilenemez kaynaklar olduğu göz önünde bulundurularak, bu kaynakların korunması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu eserler bir kez kaybedildiğinde, yerine yenisi getirilemez (Lowenthal, 2005, s.85).

Dönemimizde bütün ülkeler, kendi doğal ve kültürel değerlerini koruma ve bunları uluslararası alanda tanıtma çabası içindedir (Akpınar, 2007, s.82). Bu amaçla çeşitli koruma politikaları geliştirilmektedir. Koruma kavramı, somut ve somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma anlamına gelmektedir. Bu güvence, kimlik tespiti, belgeleme, araştırma, koruma, geliştirme, güçlendirme ve eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılma ve kültürel mirasın çeşitli yönlerinin canlandırılması şeklinde gerçekleşmektedir (Oğuz, 2013, s.65).

Qu vd. (2014, s.1216)'a göre, herhangi bir destinasyonun doğal ve kültürel mirası o destinasyonunun sahip olduğu benzersiz çevre içerisinde meydana gelir ve bahsi geçen mirasın yaşayabilmesi yerine da oluştuğu çevrenin şartlarıyla benzer bir çevre yaratılması gerekir. Bu nedenle miras alanlarını korumayabilmenin en doğru yolu bahsi geçen alanların yüzlerce veya binlerce sene boyunca mevcut oldukları fiziki çevrenin mevcut şartlarının sürdürülebilirliğini sağlamaktan geçmektedir (Qu, vd., 2014, s.1216).

Miras alanlarının mevcut çevrelerine dış bir müdahale edildiğinde özgünlüklerini kaybettiği ve giderek yok almaya başladığı görülmektedir. Örnek vermek gerekirse Drdacky (2010, s.45)'a göre mirası değerleri içerisinde özelikle de tarihsel yapılara verilmiş olan en büyük zararın başında ortamdaki mevcut sıcaklık ve nem değişimi gelmektedir. Pek çok çalışmada turistlerin bir yere fazla gitmesinin nedeninin o yerin nem artışı ve sıcaklığı olduğu ortaya çıkmıştır. Havadaki yüksek düzeydeki nem neticesinde miras eserlerinin üstünde gözle görülür bir şekilde çukurlaşmalar görülmektedir. Miras yapılarının içerisinde bulunan freskler ise bahsi geçen çukurlaşmadan çokça etkilenmekte ve kısa zamanda bozularak yok olma riski taşımaktadır (Drdacky, 2010, s.13-14).

3.2.5 Doğal Mirasın Korunması ve Önemi

Doğal çevre belli bir ülkeye veya yöreye yönelik olarak turizm isteğinin ortaya çıkması ve devam ettirilmesinde ciddi bir faktördür. Bu bakımdan incelendiği

zaman doğal çevre ve turizm birbirlerinden ayrılmaz bir bütün şeklinde düşünülebilmektedir (Kozak vd., 2014, s. 94).

İnsanlık var olduğu günden itibaren yaşamış olduğu çevreyle etkileşimi devam ettirmiştir. Böylece sürekli olarak çevreyi değiştirme ve onu biçimlendirme çabasına girmiştir. Bahsi geçen çabayla çevresinde bulunan kaynakları tüketmiş, onlara çeşitli zararlar vermiş ve sonuç olarak yok olmalarına neden olmuştur. İnsanlık doğal olan kaynakların aşırı düzeyde sömürülmesi ve tüketilmesi ile birlikte yalnızca gelecek nesiller yerine günümüzdeki şartların bile hayatını tehdit etmiştir. Günümüzde gelinen noktadaysa dünyada görülen yoksulluk, açlık ve savaşlar ile birlikte doğal afetlerin getirmiş olduğu çeşitli felaketler insanların ortak mirası olarak bulunan doğal ve kültürel varlıkları hızlı bir biçimde yok etmiştir. Özellikle de endüstri devriminden sonra görülen gelişmeler sadece doğal çevre yerine kültürel ve tarihi çevre üstünde de çeşitli baskılara neden olmuş ve böylece bütün değerler hızlı bir şekilde yok olma ve bozulma evresine girmiştir (Kiper, 2004, s.1-9).

Dönemimizde kültürel miraslar sera gazının yayılması ve küresel şeklinde önüne geçilmesi zor olan unsurlar tarafından tehdit edilmektedir. Bu unsurlar haricinde turizmin negatif olan etkisi de doğal mirası daha çok korunmaya muhtaç hale getirmektedir. Bunun nedeni ise doğal miras bölgelerinin turizm sayesinde daha çok ziyaretçi kabul ettiğinden turizm etkilerine yönelik daha hassas bir konumda yer almasıdır (Kozak, 2014, s.35).

Nash (1982, s.21)'e göre insanlıktan kalan eski bütün eserler, doğanın da bir kalıntısıdır ve doğanın bütün alanları insan tarafınca değiştirilmiştir (akt., Lowenthal, 2005, s.85). İnsanlardan kaynaklanan bu bahsi geçen değişimler miras alanlarına gelecek olan zararı önlemek amacıyla yapılmalı ve büyük bir dikkat ve titizlik ile takip edilmelidir (Qu vd., 2014, s.1220).

Buna ek olarak turistlerin yapmış olduğu ziyaretler de tarihsel olan yapıların bozulmasına neden olmaktadır. Doğal ve tarihi alanlara yapılan ziyaretler sırasında yanlışlıkla ortaya çıkan pek çok hasar bulunmaktadır. Doğal alanlarda ziyaretçi turistlerin yüzey bölgelerini aşındırması, çeşitli nesnelere bilinçli bir biçimde dokunmaları, bu bölgelere verilen zararı da aynı oranda arttırmaktadır (Drdacky, 2010, s.14).

Dur Cros (2001, s.167)'e göre yoğun bir ziyaretçi grubuna maruz kalan tarihi miras bölgesinde, özenli olmayan bir koruma politikası bulunuyor ise ciddi fiziki hasarlar meydana gelecektir (du Cros, 2001, s.167).

Yine aynı şekilde Drdacky (2010, s.13-14)'e göre tarihi kalıntılar, mağaralar, kuleler ve heykeller gibi doğal mirasa dayalı eserleri ziyaretçiler sıkça fotoğraf çekmek veya manzarayı daha güzel görebilmek için tırmanmakta ve böylece zarar vermektedir. Bunların neticesinde doğa harikası olan eserler oldukça hızlı bir şekilde hasar almaktadır. Buna ek olarak her sene halka açık tonlarca doğal oturma alanları yiyecek artıkları, sigara izmaritleri ve çiğnenmiş sakızlar şeklinde atıkların eserlerin kenarlarına, etrafına ya da içerisine atılmış bir biçimde bulunmaktadır. Bu kirliliğin içerisinde gürültüyü de dahil etmek mümkündür. Buna ek olarak bahsi geçen yapılara verilmiş olan farklı bir zarar ise ışıklardan meydana gelmektedir. Işığın mevcut etkisi bahsi geçen eserleri ciddi oranda etkilemekte ve renklerinin değişmesine neden olmaktadır (Drdacky, 2010, s.13- 14).

Bu nedenle müzelerin, görünen yerlerin içinde pek çok sayıdaki eseri ışıklardan uzakta tutmak, onların çok daha sürdürülebilir ve uzun ömürlü olmasına fayda sağlamaktadır. Bu bakımdan incelendiği zaman doğal mirasın bozulmadan ve korunarak gelecek kuşaklara aktarılabilmesi yerine negatif çevresel etkenlerin azaltılmasına ve devamlılığının sağlanmasına fayda sağlayabilecek birtakım yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bahsi geçen yaklaşımlar ise çevresel ihtiyaçlar kapsamında şekil almasının yanı sıra belirli hallerde devlet düzenlemesi, olumsuzlukların ortadan kalkabilmesi yerine yeterli olurken belirli durumlarda da ziyaretçi girişinin kısıtlanması, eğitim uygulamalarının arttırılması, kullanım bedenlerinin düzenlenmesi şeklindeki tekniklerin beraber kullanılması çok daha net çözümler oluşturacaktır (Kozak, 2014, s.36).

Nuryanti (1996, s.253)'e göre mirasın mevcut öneminin zengin bir şekilde günümüz kalıpları içerisinde turiste anlatılması ile "*korum*" olayından daha fazlası sağlanacaktır. Şüphesiz ki bu olayı sağlayacak olan şeylerden birisi de turist rehberidir. Turist rehberleri mevcut bilgi aktarıcı, miras ve kültür taşıyıcı ve yorumcu rolleriyle bu noktada ciddi bir görevi üstleneceklerdir.

3.2.6 Tarihi Mimari Yerleşimlerin Korunma Çalışmaları Üzerine Araştırmalar

Tarihi yerleşimlerin korunması kaygısı 1800 lü yıllardan günümüze devam etmekte ve tüm dünya üzerinde bu konuyla ilgili çalışmalar yapılarak çözüm arayışları devam etmektedir.

Bu çalışmalar kronolojik olarak sıralanacak olursa;

1841: İlk Koruma Yasası- İngiltere'de yasaların kabulü.

1931: Venedik Sözleşmesi - Avrupa'da tarihi yapıları koruma.

1954: Hague Sözleşmesi- Savaş zamanında kültürel mülklerin korunması için anlaşma.

1972: UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi- Kültürel ve doğal mirasın korunması için sözleşme.

1980: ICOMOS'un kurulması- Kültürel mirasın korunmasına yönelik standartlar geliştirme.

1992: Avrupa Kültürel Miras Sözleşmesi- Avrupa'da kültürel mirasın korunmasına yönelik anlaşma.

2003: UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi- Somut olmayan mirasın korunmasına yönelik çerçeve.

2011: Kültürel Mirasın Korunması için Küresel Strateji- UNESCO'nun yeni yaklaşımı.

2020: COVID-19 Etkisi- Pandemi nedeniyle korunma çalışmaları duraksadı ancak dijital koruma yöntemleri gelişti.

Şeklinde yapılabilir.

Bu çalışmaların önemi daha sonra yapılan çalışmalarda da vurgulanmış ve yerel ölçek bazında örneklerle ele alınmıştır.

Akyıldız ve Olğun (2020) tarafından yapılan çalışmada kültürün korunmadığı, sadece fiziksel bir şekilde koruma uygulamalarının gerçekleştiği yapı ve yerleşimlerde, gerçekleştirilmiş olan koruma uygulamalarının devamlılık içeren özelliklere sahip olması imkansızdır. Somut olmayan ve somut kültürel mirasın bir bütün şeklinde değerlendirilmesi ve yapılmış olan uygulamaların bahsi geçen

değerlendirmeyi dikkate alarak gerçekleştirilmesi, mimari mirasın gelecek kuşaklara doğru bir biçimde aktarılması için oldukça önemlidir. Bu kapsamda Anadolu hem somut olan hem somut olmayan değerleri ile sürdürülebilirlik ve korumaya dair uygulamaların detaylı bir biçimde incelenebileceği mirasa sahip bir bölge olarak bulunmaktadır. Anadolu birçok konuda olduğu şekilde kültürel açıdan da son derece zengin özelliklere sahip olan bir bölgedir. Stratejik konumu ile batı ve doğu arasında bir köprü şeklinde de değerlendirilebilecek olan Anadolu, bu özelliğiyle beraber zengin kaynakları ile de pek çok medeniyetin dikkatini çekmiştir. Bu kapsamda antik zamanlardan itibaren yüzlerce çeşitli kültür ve topluma ev sahipliği yapmış olan Anadolu, her manada köklü ve çok yönlü bir tarihi içerisinde bulundurmaktadır. Bu kapsamda yapılan çalışmada somut olan ve olmayan kültürel mirasların bir bütüncül şeklinde, geleneksel ve tarihi yerleşimlerin korunması ve devamlılığına olan etkilerini, bu manada zengin örneklerden birisi olan Anadolu üstünden ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışma, tarihi miras bölgelerinin devamlılığı ve korunmasında somut olmayan kültürel miras kapsamında bir perspektifi ve buradan yola çıkaran Anadolu'dan kültürel miras kapsamında Konya-Sille, Malatya-Balaban ve Manisa-Kula'ya ait olan alan incelemelerini içerisinde bulundurmaktadır. Yapılan incelemelerde, somut olmayan çeşitli kültürel mirasın mekanlar ile bağlantısı açısından özgün özellikleriyle öne çıktığı tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda ulaşılan verilerin, tarihi yerleşimlerin ve mimari mirasın devamlılığı ve korunması kapsamında somut olmayan kültürel mirasın mevcut öneminin anlaşılmasına fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Saçan vd. (2019) tarafından yapılan çalışmada, toplumun içerisinde yaşamış olduğu yapay ve doğal çevreyle etkileşimini ve bahsi geçen etkileşim kapsamında karşılıklı bir biçimde değişimini inceleyen çalışmaların, yapılı ve doğal çevrenin sunmuş olduğu fiziksel faktörlere ek olarak kullanıcı toplumun sosyal, kültürel ve tarihsel değerlerini de konu aldığı belirtilmiştir. Bahsi geçen etkenlerle şekillenmiş olan çevre ve toplum bağlantıları, sahiplenme ve aidiyet duygularının ortaya çıkmasında, yer kimliğinin ve toplumsal kimliğin kurulmasında aktif bir rol almaktadır. Yer kimliği, toplum ve bireylerin ideal, davranış, beceri ve değerleriyle şekillendirmiş oldukları kentsel ve mekânsal örüntü üstünden kendilerini tanımlaması şeklinde tarif edilmektedir. Bahsi geçen yaklaşım, geçmiş ve günümüz bağlantısını somutlaştırmakta olan ve yerin zaman içerisinde devamlılığını açığa çıkaran tarihi

alanları yer kimliğinin önem taşıyan bir parçası yaptığı ifade edilebilmektedir. Bu sebeple kültürel mirasın önem taşıyan parçalarını tarihi alanların sürdürülebilir bir yaklaşım ile korunması amacının benimsendiği dönemimizde, toplum yer bağlantılarının kuvvetlendirilerek devam ettirilmesi oldukça önemlidir. Bu kapsamda kavramsal çerçeve içerisinde kurgulanmış olan çalışmada, tarihi alanların muhafaza edilmesinde toplum ve yer bağlantılarının devamlılığına yönelik tartışmaları, klasik karakterini ciddi oranda koruyabilmiş olan "*Birgi*" yerleşimi üstünden incelenmiştir. Yerleşimin günümüz ve tarihsel dinamikler üstünden toplum ve yer bağlantılarının nasıl şekil aldığı ve yer kimliğinin ana faktörleri incelenmiş, yerin yüzleşmekte olduğu kültürel turizmin etkisiyle dönüşümü ve bu çerçevede toplum ve yer bağlantılarının ne şekilde evrildiği tartışılmıştır. Diğer yandan yerleşimde devam etmekte olan koruma yaklaşımları incelenmiş, yerleşimin devam ettirilebilir bir yaklaşım ile muhafaza edilmesi konusunda yer kimliğinin kuvvetlendirilerek sürdürülebilmesine yönelik ilkesel tavsiyeler geliştirilmiştir.

Özbudak ve Önal (2019) tarafından yapılan çalışmada hızlı kentleşmenin, plansız yapılaşma ya da zamana yönelik direncini kaybetme şeklindeki sebepler ile klasik yerleşimler ve yerleşimlerde bulunan kültürel ve tarihi değerleri olan alanların terk edilme ve bozulma tehlikesiyle karşılaştıkları belirtilmiştir. Geleneksel olan dokunun sürdürülebilir olan koruma anlayışı kapsamında özgün işlevde canlandırılabilmesi oldukça önemlidir. Tasarım ve planlama evresi, sosyal, kültürel ve tarihi sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla sosyokültürel unsurlar dikkate alınarak benimsenen yaklaşımlar bulunmalıdır. Kayseri-Melikgazi ilçesine bağlı olan yerleşimlerden birisi olan Ağırnas, yer altı kalıntıları, mağaraları ve dehlizleriyle dönemimizde 3000 sene öncesine dek uzanmakta olan bir geçmişe sahiptir. Osmanlı, Bizans, Roma ve Hitit dönemine ait olan eserlerin bir arada yer aldığı yerleşimi meydana getiren bu dokunun en büyük özelliği, yapı malzemesi şeklinde yerleşimin tümünde doğal taşların kullanılmasıdır. Taş ile kaplanmış olan dar sokakların üstünde sıralı olan taş evler, belirli zamanlarda bu sokakların genişletilmesiyle ortaya çıkan meydanlar, yerleşimin temel dokusunu ortaya çıkarmaktadır. Ağırnas, geçmiş dönemlerde çeşitli dinlere sahip olan nüfusun beraber yaşadığı, taş malzemenin, yer altı bölgelerinin, kiliselerin ve çeşmelerin ön planda olduğu dokusuyla dönemimize dek ulaşarak, yerel toplumun ekonomik

halinin bu yapıları tamir etmeye uygun olmaması sebebiyle harabelerin yoğun bulunduğu bir yerleşim yeri olarak korunmaktadır. Bu kapsamda yapılmış olan çalışma içerisinde alanın tekrardan hayata döndürülmesi, kültürel, mekânsal ve tarihi anlamda sürdürülebilir olması için analiz ve incelemeler yapılmıştır. Kamusal bölgelere yönelik olarak önerilerle mevcut olan dokunun devamlılığının sürdürülebilmesine katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

Deniz ve Yamaçlı (2023) tarafından yapılan çalışmada küreselleşme ve modernleşme akımıyla hızlanmış olan kentleşme düzeyinin yeni gereksinimler ortaya çıkardığı belirtilmiştir. Bu durum ise üretim ve tüketim miktarını arttırdığı için doğal kaynaklar tüketilmiş ve atmosferde sera gazları çoğalmıştır. Giderek ısınmakta olan ekosistem, küresel ısınmaya neden olduğu için iklimsel değişiklikler ortaya çıkmış ve sürdürülebilirlik terimi daha da önem kazanmıştır. Zira geleneksel olan yerleşimler ve bu yerleşimlerde bulunan yapılar, yerel malzemeler kullanılarak iklime ve topoğrafyaya uyumlu bir şekilde inşa edildikleri için bahsi geçen kavramı taşımakta olan en mühim örnekler içerisinde bulunmaktadır. Buna ek olarak toplumların geçmişleri ile ilgili bilgileri içermekte olan ve bütün insanlığın evrensel değeri olarak bulunan kültürel miras özelliğindedirler. Bu kapsamda geçmişle gelecek arasında da bir köprü oluşturmaktadırlar. Fakat, iklim değişimi karşısında tahrip olacakları ve enerji korunumlarının risk oluşturacağı tahmin edilmektedir. Bu nedenle doğru bir şekilde korunmaları oldukça önemlidir. Bu kapsamda yapılan çalışmada İtalya ve Türkiye'de seçilmiş olan UNESCO "*Dünya Miras Listesi*" ve "*Dünya Miras Geçici Listesi*" içerisinde bulunan kültürel mirasların iklim değişimi kapsamında mimari sürdürülebilirliklerini ve enerji korunumlarını incelemek amaçlanmıştır. Çalışma süresince kapsamlı bir biçimde literatür taraması yapıldıktan sonra "*Sassi di Matera, Ferrara, Siena, Safranbolu, Cumalıkızık ve Mardin*" tarihi yerleşimlerinin iklim değişimleri karşısındaki sürdürülebilirlikleriyle enerji korunumları incelenmiştir. Ulaşılan bulgular kapsamında belirlenen olumsuz etkenlerin azaltılması ve mevzu bahis olan enerjinin sürdürülebilmesi için öneri olacak bir model tavsiye edilmiştir.

Tuğun ve Karaman (2014) tarafından yapılan çalışmada eko köyler kırsal alan turizminin uygulanması için bir alan olarak belirtilmektedir. Klasik köy yaşamını da yaşama dahil eden tatil alanlarının tercihi olmaktadır. Kıbrıs'ta devletin bir taraf olarak 2004 senesinde "*Karpaz Yarımadasında*" emirname kararı ile başlatmış

olduğu eko köy turizmi hareketlerinin, sürdürülebilirlik dahilinde bir planlamayla Kıbrıs adasında uygulanmasının faydalı olacağı düşünülmüştür. Devletin almış olduğu bu kararlara fayda sağlamak için, çekirdek köylerin de turizmde aktif olması amacıyla sürdürülebilirlik kavramı dahilinde bir çalışma yapılmıştır. Çalışma içerisinde çevre problemleri, sürdürülebilir gelişme ve çevresel olan sürdürülebilirlik tartışılarak eko köy ve turizm, içerik şeklinde incelenmiş, turizme kazandırılacak olan çekirdek köyün açıklaması yapılmıştır. Çekirdek köylerin devamlılığı yerine kavramsal bir çerçeve oluşturularak sürdürülebilir eko turizm kapsamında planlama ilkeleri açığa çıkarılmıştır. Eko köylerin bahsi geçen sürdürülebilirliğe sahip olması için, Wheeler'in sürdürülebilir planlamaya yönelik bir şekilde açığa çıkardığı dokuz temelli olan çalışma alanı:

-Dengeli bir şekilde arazi kullanımı,

-Kolay erişim ve araç kullanımı,

-Kaynakların akıcı bir biçimde kullanılması, çevre kirliliğinin engellenmesi ve atıkların minimuma indirilmesi,

-Doğal sistemlerin düzenlenmesi,

-İyi bir yaşam çevresi ve konut,

-Sağlıklı haldeki sosyal ekoloji,

-Sürdürülebilir halde ekoloji,

-Toplumsal ve yerel kültüre ait değerlerin korunması,

-Halk katılımı

Modelin temelini oluşturmuştur. Bahsi geçen model kapsamında eko turizm yerine devlet tarafınca pilot köy şeklinde seçilen Büyük Konuk' ta bulunan oluşumlar incelenmektedir.

Gülhan (2016) tarafından yapılan çalışmada sürdürülebilir kalkınmanın yerel ölçekte önemli olduğu göz önüne alındığı zaman yöresel malzemelerin kullanımı, eski yapıların doğru işlevler verilerek hayata geçirilmesi ve kullanıcıların yenileme ve korumadaki etkisi şeklindeki unsurların son derece önemli olduğu belirtilmiştir. Bu sebeple "*kalkınma*" fiziki olduğu düzeyde sosyokültürel boyutlarıyla da şehir korumasıyla çelişmeyecek bir şekilde gerçekleştirilme amacı taşımalıdır. Bu

kapsamda Batı Anadolu bölgesinde yer alan zeytinyağı üretim konutlarının ve işliklerinin tarım sanayisi ve zeytinyağı turizmi kapsamında korunması, gelecek kuşaklara olduğu şekilde aktarılması "*kültür turizmi*" bakımından oldukça önemli bir strateji olacaktır. Şehirlerin hafıza mekanları içerisinde ise o kente has olan mekânsal ve mimarı öğelerin ne şekilde ve nasıl korunup yenilenecekleri konusu çalışmayla ulaşılmak istenen en mühim sonuçlardan birisi olmuştur.

Erşan ve Demirarslan (2020) tarafından yapılan çalışmada sürdürülebilirlik kavramının 1972 senesinde BM konferansında yer alan "*varolma yeteneği*" manasına gelen bir kavram olduğu belirtilmektedir. Birçok konuda yer alan kavram, mimaride genel olarak yapılan gelecek kuşaklara bozulmadan geçirilebilmesini ifade etmektedir. Özellikle de dönemimizdeki hızlı nüfus artışı ile çoğalmış olan çarpık kentleşme ile sürdürülemez duruma gelen, gelecek kuşaklara aktarılabilmesi son derece mühim olan tarihsel yapılar, çeşitli uygarlıklara ve kültürlere ev sahipliği yapmış, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü görevi görmektedir. Bu kapsamda çalışma içerisinde tarihi olan yapıların sürdürülebilirliği ile ilgili olarak bir bilgilendirilme yapılmıştır. Bu kapsamda çalışmada "*Niteliksel Araştırma Teknikleri*" tercih edilmiştir. Literatür taramasıyla beraber yerinde röportaj ve incelemeler yapılarak restorasyon çalışmalarıyla alakalı birçok farklı bulguya ulaşılmış, Odunpazarı Evlerine yapılmış olan restorasyon çalışmalarının sürdürülebilirliğe olan katkıları üstüne bir değerlendirme yapılmıştır.

Bozlağan (2010) tarafından yapılan çalışmada sürdürülebilir gelişme fikrinin tarihsel olan arka planına odaklanılmıştır. Yapılan çalışma içerisinde sürdürülebilir gelişme kavramının kapsamına ve tanımına değinilerek, bir düşünce şeklinde "*sürdürülebilirliğin*" ortaya çıkışı ile gelişimi incelenmiştir. Bu kapsamda "*Dünya Koruma Stratejisi, BM Çevre Programı Çalışmaları, Ortak Geleceğimiz Raporu, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, Sürdürülebilir Gelişme Komisyonu, Avrupa Birliği 5. Eylem Programı, Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı, Rio+5 Forumu ve Dünya Sürdürülebilir Gelişme Konferansı*" ile ilgili olarak bilgi verilmiştir.

Negiz (2017) tarafından yapılan çalışmada insanlığın yerleşik yaşam geçişi ile kentlerin ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bu tarafı ile tarihsel süreç içerisinde insanlığın siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişime ayna tuttuğu ifade edilmektedir. İnsanlığın topluluklardan toplum olabilmesi, bahsi geçen toplumu düzenli bir

şekilde yönetebilmesi, toplumun gereksinimleri kapsamında teknolojinin bulunması ve geliştirilmesi oldukça önemli bir hafızadır. Bahsi geçen hafıza kentlerde olduğu için kültürel mirasın da korunması oldukça önemlidir. Kentlerin tarihi, kimliklerinin oluşturulması bakımından da son derece mühimdir. Bu sebeple kentlerin ve kültürel mirasın tarihinin korunması ve devamlılığı, o bölgenin kimliğinin gelişimine ve korunmasına da katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda çalışma içerisinde kültürel miras hususu kentlerin temeli üstünden incelenerek, konunun değeri ve önemi üstünden bir tartışma yapılmıştır.

Özdemir (2016) tarafından yapılan çalışmada doğada mevcut olan her varlığın bir kimliği olduğu şekilde kentlerin de kimliklerinin bulunduğu belirtilmiştir. Kentleri tanımlamakta olan ve onları birbirlerinden ayıran belirleyici olan özellikler kentlerin kimliği olarak ifade edilebilir. Kent kimliğini meydana getiren unsurlar ise:

-Ekonomik,

-Sosyal,

-Kültürel,

-Biçimsel,

-Fiziksel ve tarihsel unsurlardır.

Fakat sanayi devrimi ile beraber kentlerde ve yakın çevrelerinde iş imkanlarının yoğun hale gelmesi ile beraber kentlere yapılan göçler artış göstermiştir. Kentsel bölgelerdeki çevresel, ekonomik, kültürel ve toplumsal değerlerin tüketilmesi gündem olmaya başlamıştır. Kültürel mirasın dikkate alınmadığı ve kent kimliklerinin negatif olarak değişime uğradığı dönemimiz kentleri, mevcut özgürlüklerini kaybederek birbirlerine benzemekte olan kentlere dönüşmüştür. Yapılan araştırma arazi çalışması, veri toplama, verilerin sanal ortama girilmesi, programlar sayesinde mekânsal analiz gerçekleştirilmesi, analizin yorumlanması, peyzaj yönetimine ait model oluşturulması ve sonu ile önerilerin belirlenmesi kapsamında sürdürülmüştür. Arazi çalışması ve veri toplanması evresinde, alanın durumu, potansiyelleri ve problemleri belirlenmiş, kamu kuruluşları, kurumları ve yerel yönetimler, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarıyla görüşmeler yapılmıştır. Türkiye'de ve dünyada hazırlanan yönetim planları gözden geçirilerek kent kimliğinin devamlılığına yönelik olarak peyzaj yönetim planı göstergeleri tespit

edilmiştir. Bahsi geçen göstergeler ise yönetim, yaşam kalitesi, planlama, koruma, erişilebilirlik, alanın değerinin ve öneminin algılanması, katılım, bilinçlendirme ve eğitim, ziyaretçi, turizm ve tanıtım yönetimi ve risk yönetimi olarak belirlenmiştir. Sonuç ve önerilerin tespit edilmesindeyse alana yönelik sorunların çözümü için alternatif koruma ve kullanma amaçları, eylemleri, stratejileri, ilgili ve sorumlu kurumlar belirlenerek "*Peyzaj Yönetim Modeli*" hazırlanmıştır.

Besir vd. (2022) tarafından çalışmada kültür turizmi kapsamında "*Tarihi Kent*" kavramının oldukça önemli bir yeri olduğu ifade edilmiştir. Tarihsel kent, genel olarak yapay mimarisiyle geçmiş pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış, ciddi bir bölümü tarihi sit alanı olarak bulunan yerleşim alanlarıdır. Bu kentler ise turizm için de önemli bölgelerdir. Türkiye'de Anadolu'nun barındırmış olduğu tarihi turizme ev sahipliği yapabilecek birçok kara parçası bulunmaktadır. "*Milletlerarası Kültürel Turizm Yönetmeliği*" kapsamında tarihi yerleşimlere yönelik tavsiye edilen turizme yönelik bir planlamadan önce yapı gruplarına ve yerleşime ait çalışmalara dayanmakta olan bir temel yaklaşımın geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda çalışma içerisinde tarihi yerleşimlerden birisi olan Sille'nin turizm sebebiyle tavsiye edilen değişimlerden önce turizm kapasitesinin ortaya konulması amaçlanarak, kentsel sit alanında bulunan somut haldeki kültür varlıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Ertaş ve Bayındır (2020) tarafından yapılan çalışmada oldukça köklü bir uygarlığa ev sahibi olmuş olan Anadolu topraklarının üstünde yaşayan topluluklara neredeyse sekiz bin senedir ev sahipliği yaptığı belirtilmiştir. Bütün uygarlıklar kurulurken yeni bir bölge aramaktansa eski bir yerleşim alanını olduğu gibi koruyup genişleterek, bazen de tamamen tekrardan inşa ederek aynı mekân kullanılmıştır. Bunun başta gelen sebepleri ise savunma, iklim, temiz su, ulaşım ve alt yapıdır. Aynı coğrafya içerisinde günümüzde yaşayan insanlar, yine bu eski yerleşim yerlerini kullanmaktadır. Anadolu'da bulunan bütün yerleşimlerin en az birkaç yüzyıl tarihi bulunmaktadır. Türkiye'de günümüz için şehirler yerleşim yerleri, altyapı, iş imkanları, kültür etkinlikleri, yapıları ve eğitimiyle daha da yaşanılabilir bölgeler olması yerine dönemin ihtiyaçlarına göre tekrardan yapılandırılmalıdır. Sürdürülebilir haldeki kentsel dönüşüm için yapılandırmayı yalnızca yoğunluk artışı veya yapı yenilenmesi olarak görmemek gerekmektedir. Kente farklı yeni dinamikler dahil ederek her tarafı ile kalitenin yakalanması gerekmektedir.

4
UÇHİSAR'DA SOSYOKÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN MİMARİ BOYUTUNUN İNCELENMESİ

4.1 Uçhisar'ın Cografi Konumu, Çevrenin Jeolojik Yapısı

Strabon'un tanımladığı bölge, coğrafi sınırlarıyla oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu tanıma göre, kuzeyde Kızılırmak'ın güney ucu ve Pontus bölgesi, güneyde Kilikya Torosları, doğuda: Armenia, batıda: Frigya ve Lykaonia yer almaktadır.

Şekil 4.1 *Strabon'un* Antik Dönemde *Kapadokya* olarak tanımladığı bölge

Kapadokya 21002 Mevcut Durum Raporuna göre, Kapadokya'nın iklimi, karasal iklimin tipik özelliklerini yansıtmaktadır. Yaz aylarında yüksek sıcaklıklar ve kuraklık ön plandayken, kış aylarında ise soğuk hava ve kar yağışları görülmektedir. Ekim ayından Nisan ayına kadar olan dönem don olaylarının sıkça yaşandığı bir zaman dilimi olarak bilinirken, Temmuz'dan Ekim'e kadar olan

dönem ise genellikle yağışsız ve kurak bir dönem olarak tespit edilmiştir. Bu iklim özellikleri, bölgenin doğal ve kültürel yapısını da etkilemektedir.

Kapadokya'nın jeolojik yapısı, bölgedeki volkanik dağlar olan Erciyes, Hasan, ve Melendiz Dağı'nın etkisiyle oluşmuştur. Bu dağlar, bölgenin tüf, andezit ve bazalt gibi volkanik materyallerle kaplanmasına yol açmıştır. Bu özgün jeolojik katman, Kapadokya'nın ünlü peri bacaları ve diğer doğal oluşumlarının meydana gelmesine zemin hazırlamıştır. Bu özellikler, Kapadokya'yı hem jeolojik hem de turistik açıdan önemli kılmaktadır. Kapadokya'nın eşsiz doğal oluşumları, iklimsel faktörler ve jeolojik süreçlerin etkisiyle zaman içinde şekillenmiştir. Bu bölgede bulunan volkanik tüf, rüzgar ve su erozyonu gibi dış etkenler sonucunda aşınmaya uğrayarak bugünkü peri bacaları ve diğer doğal yapıları oluşturmuştur. Ayrıca, oksidasyon süreçleri de bu jeolojik katmanların farklı renk ve dokular kazanmasına katkıda bulunmuştur. Kapadokya'nın bu etkileyici manzarası, yüzyıllar süren doğal süreçlerin bir sonucudur ve bölgeyi dünya çapında tanınan bir turistik cazibe merkezi haline getirmiştir.

Ürgüp formasyonu, Miyosen ve Pliyosen dönemlerine ait volkanik patlamaların sonucunda meydana gelmiş kalın bir jeolojik tabakadır. Bu formasyon, bölgedeki doğal yapılar ve insan yapımı eserler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle peribacaları gibi doğal oluşumlar ve konutlar ile duvar resimleri gibi insan yapımı eserlerin çoğu, bu jeolojik tabakanın özelliklerinden faydalanılarak oluşturulmuştur. Bu durum, bölgenin jeolojik tarihinin ve doğa ile insanın etkileşiminin güzel bir örneğini sunmaktadır. Ürgüp formasyonu, volkanik patlamalar sonucu oluşan kalın bir jeolojik tabakaya sahip olmasıyla dikkat çekmektedir. Bu bölge, jeolojik yapısı sayesinde peribacaları, konutlar ve duvar resimleri gibi birçok doğal ve kültürel oluşuma ev sahipliği yapmaktadır. Pasquare'nin 1968 yılında yaptığı çalışmalar, bu tabakanın volkanik patlamalar sonucu oluştuğunu belirtirken, Doyuran'ın 1976 tarihli araştırmaları ise bölgedeki birçok yapının bu jeolojik tabakadan meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Bu sayede bölge, hem doğal güzellikleri hem de kültürel mirası ile önemli bir yer teşkil etmektedir.

Kapadokya'nın jeolojik yapısı, bölgenin eşsiz doğal güzelliklerini oluşturan ve zamanla şekillenen bir dizi jeolojik süreç sonucunda meydana gelmiştir. Andolfato ve Zucchi'nin 1971 yılında yaptıkları çalışmalara göre (Şekil 4.2), bu yapıların

evrimi hala devam etmektedir ve jeolojik zaman dilimi açısından aşınma süreçleri henüz başlangıç aşamasındadır. Kapadokya'nın jeolojik oluşumları, dağılım ve biçimlerine göre üç alt bölgeye ayrılmaktadır:

1.Bütüncül Formda Oluşumlar: Göreme, Ürgüp ve Çavuşin gibi yerleşim bölgelerinde görülen ve geniş alanlara yayılan bu tür oluşumlar, bölgenin en belirgin özelliklerinden biridir. Bu yapılar, volkanik tüflerin rüzgar ve su erozyonu ile şekillenmesi sonucunda ortaya çıkmıştır.

2.Tekil Formda Oluşumlar: Ihlara Vadisi gibi bölgelerde rastlanan bu tür oluşumlar, daha izole ve bağımsız yapılar olarak dikkat çekmektedir. Bu formasyonlar, genellikle vadilerin içinde veya çevresinde yer alır ve kendine özgü bir doğa harikası sunar.

3.Parçalı Formda Oluşumlar Selime ve Derinkuyu gibi bölgelerde görülen bu yapılar, daha parçalı ve dağınık bir yapıya sahiptir. Yer altı şehirleri ve manastır kompleksleri gibi insan eliyle şekillendirilmiş alanları da içerebilir.

Bu jeolojik çeşitlilik, Kapadokya'nın hem doğal hem de kültürel zenginliğini oluşturan önemli unsurlardan biridir. Bölge, bu yapıları sayesinde turistler için cazip bir destinasyon olmanın yanı sıra, bilim insanları için de araştırma ve inceleme açısından değerli bir kaynak sunmaktadır.

Şekil 4.2 Jeolojik formasyonların oluşum evreleri (Andolfato ve Zucchi, 1971).

Kapadokya'daki tüflü volkanik yapı bugün, kirli beyazdan pembe tonlarına uzanan bir renk skalasında (Topal ve Doyuran, 1998); Uçhisar kalesinde görüldüğü gibi iri kaya kütleleri; oturum merkezinde görüldüğü gibi daha küçük ölçekli peribacaları

şeklinde veya Zemi, Kızıl, Dervent vadilerindeki gibi kilometrelerce uzayan vadiler şeklinde önümüze çıkmaktadır.

4.2 Uçhisar Bölgesi Tarihi ve Sosyal Gelişimi

Kapadokya, tarih boyunca farklı isimlerle anılmış ve zengin bir kültürel mirasa sahip olan bir bölgedir. İlk olarak M.Ö. 6. yüzyılda Pers Kralı I. Dareios'un yazıtlarında "Katpatuka" olarak anılan bu bölge, zamanla çeşitli medeniyetlerin etkisi altında kalmıştır. Plinius'un 1. yüzyılda yaptığı tanımlamaya göre, Kapadokya ismi Kızılırmak'ın kollarından biri olan Kappadoks'tan türemiştir.

Günümüzde Kapadokya, Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer almakta ve özgün jeolojik yapıları ile dikkat çekmektedir. Nevşehir, Niğde, Aksaray, Kırşehir ve Kayseri illerini kapsayan bu bölge, volkanik tüflerle kaplı peribacaları, yer altı şehirleri ve tarihi yapıları ile ünlüdür. Kapadokya, doğal güzellikleri ve tarihi zenginlikleri ile hem yerli hem de yabancı turistlerin ilgisini çeken önemli bir turizm merkezidir.

Şekil 4.3 Günümüzde idari olarak kapadokya diye adlandırılan bölge

Uçhisar, tarih boyunca stratejik konumu ve doğal yapısı nedeniyle birçok medeniyetin dikkatini çekmiş ve yerleşim yeri olarak tercih edilmiştir.

Hititler Dönemi

Uçhisar'ın tarihi, M.Ö. 2000 yıllarına kadar uzanmaktadır. Hititler, bölgenin stratejik önemini fark ederek burayı yerleşim yeri olarak kullanmışlardır.

Frigler ve Urartular

Hititler'in ardından Uçhisar, Frigler ve Urartular tarafından da yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Bu dönemlerde bölge, tarımsal ve ticari faaliyetlerin merkezi olarak öne çıkmıştır.

Roma ve Bizans Dönemi

Roma İmparatorluğu döneminde Uçhisar, önemli bir yerleşim yeri haline gelmiştir. Erken dönem Hristiyan kiliseleri bu dönemde inşa edilmiştir. Bizans döneminde ise Hristiyanlık açısından büyük bir öneme sahip olan Uçhisar, kayalara oyulmuş kiliseler ve manastırlarla dini hayatın merkezi haline gelmiştir. Kapadokyalı Babalar olarak bilinen Kayserili Basilius, Nyssalı Gregorius ve Nazianzoslu Gregorius gibi önemli teologlar bu bölgede doğmuş ve yaşamıştır. 6. yüzyıldan itibaren Uçhisar'da gelişen manastır hayatı ve kaya kiliseleri, bölgenin dini bir merkez olduğunu göstermektedir.

Selçuklu ve Osmanlı Dönemi

11. yüzyılda Selçuklular döneminde Uçhisar, tarihi öneme sahip bir yerleşim yeri olmaya devam etmiştir. Selçuklu mimarlığı ve kültürü, Uçhisar'ın mimarisi üzerinde etkili olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise ticaret yollarının kesişim noktasında yer alması nedeniyle ekonomik olarak gelişmiş ve çeşitli sosyokültürel yapıların ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur.

Uçhisar, bu zengin tarihi mirası ile günümüzde de önemli bir turistik ve kültürel merkez olarak varlığını sürdürmektedir.

Şekil 4.4 Uçhisar Kalesinin 1960 senelerindeki görünümü (Türkiye Kültür Portalı, 2024).

4.3 Uçhisar'ın Mimari ve Yerleşimsel Özellikleri

Uçhisar'ın coğrafi ve jeolojik özellikleri, tarih boyunca bu bölgenin yerleşim yeri olarak tercih edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bölgenin jeolojik yapısı, burada yaşayan toplumlar tarafından bir avantaj olarak değerlendirilmiş ve bu durum, yerleşim kararlarını doğrudan etkilemiştir. Coğrafi özelliklerin ve jeolojik altyapının birleşimi, Uçhisar'da kurulan yerleşimlerin tipolojisini, yönelimini ve karakterini belirlemiştir.

Uçhisar'ın mimarisi, sadece coğrafi ve iklimsel koşullardan değil, aynı zamanda tarih boyunca yaşanan kültürel etkileşimlerden de etkilenmiştir. Bölge, kayadan oyma yapılar, taş yapılar ve yerel mimari unsurlarla tanınır. İlk yerleşimler, kaya oyma mekanlarda başlamış ve zamanla taş işçiliğinin gelişmesiyle mimari yapılara uygulanmıştır. Kapadokya evleri, ya kayaların oyulması suretiyle ya da kesme taştan inşa edilerek yamaçlara yerleştirilmiştir. Bölgeden çıkarılan taş, ısıya karşı yüksek yalıtım sağladığı ve kolay işlenebilir olduğu için yaygın olarak kullanılmıştır.

Bölgedeki mimari yapılar, oyma, oyma-yığma ve yığma olmak üzere üç ana türde sınıflandırılabilir. Sivil mimari ise genellikle kaya oyma mekanların üzerine kesme taştan yapılan yapılarla karakterize edilir ve oyma-yığma sınıfına dahil edilir. Bu mimari çeşitlilik, Uçhisar'ın zengin tarihsel ve kültürel geçmişinin bir yansımasıdır.

Oyma Yapılar

Kaya kütlesinde oyma mekânlar oluşturmak, tarih boyunca hem pratik hem de güvenli oluşu gibi nedenlerle tercih edilen bir yöntem olmuştur. Bu tür yapılar, doğal malzemenin sunduğu sağlamlık ve dayanıklılıktan faydalanarak, çeşitli amaçlara hizmet edebilmiştir. Mekânın kullanım amacı, komşu yapılarla olan mesafe, taşın türü ve ustanın bilgi birikimi, oyma işleminin yönünü ve derinliğini belirleyen önemli faktörlerdir.

Günümüzde, bu tür oyma yapılar, özellikle turistik konaklama mekânları olarak yeniden değerlendirilmektedir. Değişen ihtiyaçlar ve teknolojik gelişmeler, bu yapıların modern kullanımlarını etkilemekte ve şekillendirmektedir. Yöre halkının

geleneksel yerleşim amaçlarının ötesinde, bu yapılar artık turizm sektörüne hizmet ederek bölge ekonomisine katkı sağlamaktadır.

Şekil 4.5 En yüksek oyma yapı (.https://www.emlaktasondakika.com/turizm/dunyanin-en-yuksek-peribacasi-yogun-ilgi-gordu-138955.html)

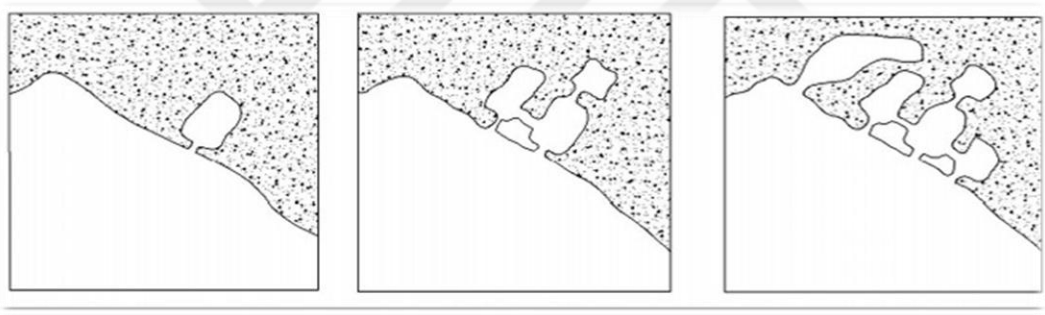

Şekil 4.6 Oyma mimari plan şeması

Oyma-Yığma Yapılar

18. yüzyılın sonlarına kadar kaya oyma konutlardan oluşan yerleşim yerlerinde, 19. yüzyıldan itibaren bu mekanlara yığma taş yapı bölümleri eklenmeye başlanmıştır (OGKP, 1975). Günümüzde bölgede bulunan hemen hemen her yığma taş yapı, kaya oyma mekanların bir uzantısı olarak inşa edilmiştir. Bu yapılar, karma yapım tekniği ile inşa edilmiştir.

Bölgedeki ekonomik refah seviyesinin artmasıyla birlikte, kaya oyma mekanların daha çok ahır ve samanlık olarak kullanıldığı, gündelik yaşamın ise bu mekanlara eklemlenen taş binalara taşındığı söylenebilir (OGKP, 1975). Bununla birlikte, günümüzde bu oyma-yığma yapılarda yaşamın devam ettiği bilinmektedir.

Bu yapılarda kullanılan malzeme, Solmaz'ın çalışmasında da belirtildiği gibi, yapı taşları oyulan kaya kütlesinden çıkarılan tüflü malzemeden ya da bölgede bulunan çok sayıda taş ocağından elde edilmektedir. Yığma yapılarda daha çok düzgün kesme taş kullanılırken, kaya mekanlarla ya da kaya kütleleriyle bağlantı noktalarında kaba yonu taş kullanılmaktadır (Solmaz, 2013).

Şekil 4.7 Uçhisar'da oyma-yığma yerleşim örnekleri (Budak, 2021)

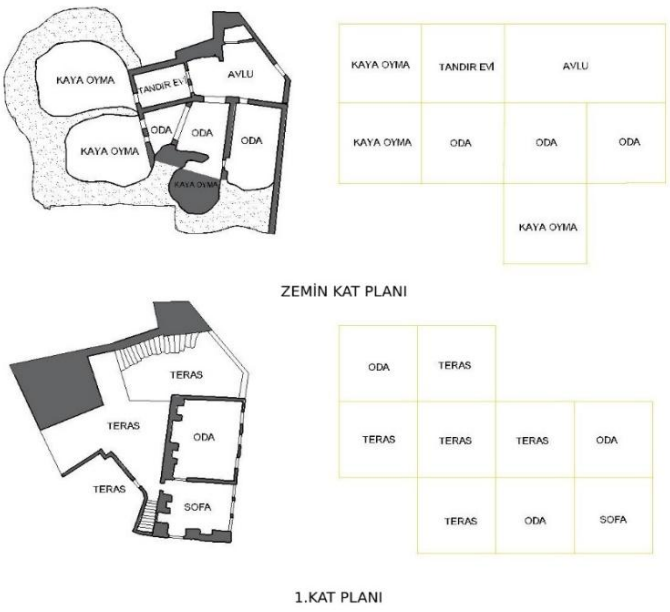

Şekil 4.8 Oyma- yığma mimari mekan dizilim şeması

Yığma Yapılar

Yığma taş konutların mekânsal kurgusu, geleneksel Anadolu mimarisinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Üst katlarda yer alan odalar veya oda-eyvan kombinasyonları, oturma, yatma ve yeme gibi günlük yaşam aktivitelerinin gerçekleştirildiği alanlardır. Bu alanlar, işlevsel açıdan özelleşmemiştir ve bu durum, geleneksel Anadolu konutlarının karakteristik bir özelliğidir. Üst kat mekanlarının daha büyük pencerelere veya yazlık kemer olarak adlandırılan açıklıklara sahip olması, bu alanların aydınlık ve havadar olmasını sağlamaktadır.

Alt katlarda ise daha küçük açıklıklı mekanlar bulunmaktadır. Bu mekanlar, genellikle servis alanları olarak kullanılsa da, kısmen yaşam alanı olarak da değerlendirilebilmektedir. Bu yapı kurgusu, yığma taş konutların hem estetik hem de fonksiyonel açıdan dengeli bir tasarım sunduğunun göstergesidir. 1975 yılında yayımlanan OGKP raporunda da belirtildiği gibi, bu tür konutlar, geleneksel mimarinin önemli unsurlarını barındırmaktadır. Bölge halkının oyma yapılardan yığma yapılara geçişi ekonomik düzeyin artmasıyla hızlanmış ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilebiliyor olması tercih edilmesine sebep olmuştur.

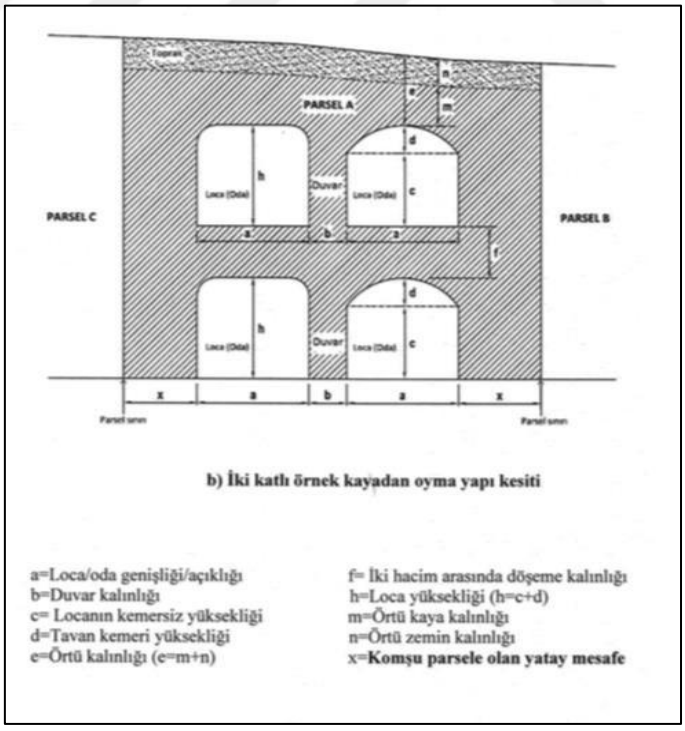

Şekil 4.9 Kaya oyma yapılara yönelik yapım koşullarını anlatan kroki (Kayadan Oyma Yapıların Tasarım, Hesap ve Yapım Esaslarına Dair Yönetmelik, 2017)

Şekil 4.10 Uçhisar'da yığma yerleşim örnekleri (Budak 2021)

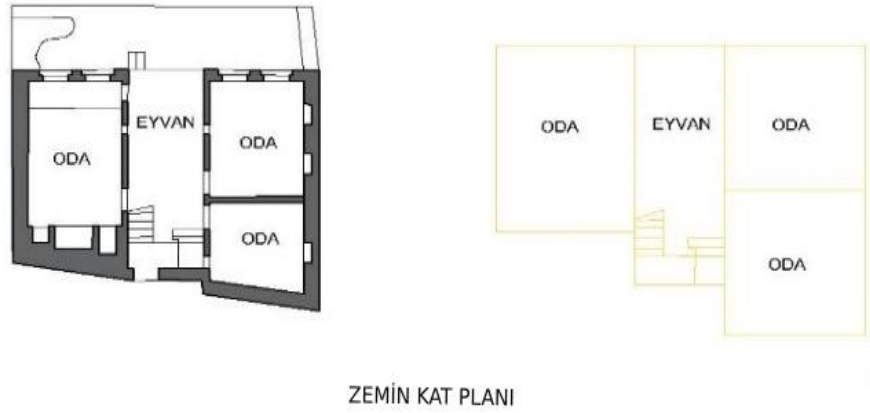

Şekil 4.11 Yığma mimari mekan dizilim şeması**4.3.1. Yerleşmedeki Mimari ve Yerel Unsurlar**

Uçhisar, tarihi ve kültürel mirasıyla dikkat çeken bir bölge olup, mimari kimliği de bu mirasın bir parçası olarak öne çıkmaktadır. Bölgedeki konut yapıları, yerel yaşam koşulları ve sosyokültürel anlayışın etkisiyle şekillenmiş, özgün bir mimari kurgu sunmaktadır. Bu mimari kimlik, bölgenin tarihinden gelen korunma, sığınma ve barınma ihtiyaçları doğrultusunda gelişmiştir.

Uçhisar'daki konutların mimari kurgusunu oluşturan temel öğeler arasında avlu, eyvan, odalar, tandır (mutfak) ve ahır-samanlık gibi birimler bulunmaktadır. Anadolu'nun genelinde olduğu gibi, avlu, konutun merkezinde yer alarak günlük yaşamın geçtiği, yüksek duvarlarla çevrili bir alan olarak tasarlanmıştır. Ahır, samanlık ve depo gibi diğer konut birimleri de avluyla ilişkili olup, bu mekanlar avlunun boyutunu ve biçimini belirlemektedir.

Eyvan, Kapadokya'nın geleneksel konutlarında oda ile birlikte en önemli öğelerden biridir. Üç cephesi kapalı, bir cephesi açık tonozlu bu mekanlar, genellikle avluya yönlendirilerek tasarlanır. Eyvanların mutfakla ilişkili olarak "tandır evi" olarak kullanılması yaygındır. Ayrıca, bir konutta birden fazla eyvan bulunması durumunda, bunlar genellikle geçiş mekanı olarak işlev görür; avludan kaya oyma mekanlara, avludan yığma binaya, alt kattan üst kata ve bir odadan diğer odaya geçişi sağlarlar. Bazı konut tiplerinde, kaya oyma mekanlar önünde sıralanmış eyvanlar dizisi bulunmaktadır.

Bu mimari özellikler, Uçhisar'ın kendine özgü kimliğini ve tarihi dokusunu korumasına katkıda bulunmakta, bölgenin kültürel zenginliğini yansıtmaktadır.

Kapadokya'nın geleneksel konut mimarisi, bölgenin coğrafi ve iklimsel özelliklerine uygun olarak şekillenmiştir. Bu konutlar, hem kaya oyma hem de yığma taş yapı tekniklerini bir arada barındırmaktadır. Odalar, günlük yaşamın merkezi olup, oturma, yatma ve yemek yeme gibi temel faaliyetlerin gerçekleştirildiği alanlardır. Mimari açıdan seki, sedir, taka (niş), dolap, ocak, musandıra ve raf gibi unsurlar, odaların işlevselliğini artırmaktadır. Kaya oyma odalarda bu unsurlar, doğrudan kayaya şekil verilerek oluşturulmaktadır. Üst örtüler ise genellikle atkı kemerli tonoz veya ahşap hezen şeklinde tasarlanmaktadır.

Zemin döşemesi açısından, alt katlarda taş, üst katlarda ise hem taş hem de ahşap döşeme tercih edilmektedir. "Tandır" olarak adlandırılan alanlar, yemek pişirme

işlevine sahip olup, genellikle eyvan şeklinde düzenlenmiş ve avlu ile doğrudan bağlantılı mekanlardır. Bu alanlar, yemek hazırlama ve pişirme işlevlerini yerine getiren tandır ve ocak gibi unsurları barındırmaktadır.

Ahır, samanlık ve kiler gibi mekanlar ise genellikle kayaya oyularak inşa edilir. Ancak, özellikle kilerler, birden fazla olabilmekte ve yığma taş yapıların zemin katında da yer alabilmektedir. Ahırlar, kolay ulaşılabilir bir konumda olup, genellikle avludan veya sokaktan doğrudan erişim sağlanmaktadır. Samanlıklar ise ahırla yakın ilişkide olacak şekilde, avlu kotunun altında veya tonoz üstlerinde konumlanmaktadır. Bu yapıların her biri, bölgenin kültürel ve mimari mirasını yansıtan önemli unsurlardır.

Uçhisar Kalesi, bölgenin en yüksek noktasında yer alır ve savunma amacıyla inşa edilmiş kayadan bir konut yapısıdır. (Kaynak: Evgin, H., "Kapadokya'nın Mimarlık Kültürü", 2017)

Şekil 4.12 Uçhisar Kalesi

Arkitera'nın 2017 yılında yayımlanan çalışmasına göre, yeraltındaki yerleşim düzeni üzerine akademik literatürde sınırlı sayıda kaynak bulunmaktadır. Bu yerleşim geleneği, zaman zaman Frigler ve Hititler gibi eski uygarlıklarla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca, Arkitera, Osmanlı dönemine kadar tarıma dayalı yerleşik yaşamın büyük ölçüde yeraltında, kayaların içinde gerçekleştiğini belirtmiştir. Osmanlı döneminde barış ve istikrarın sağlanmasıyla birlikte,

toplumun mağaralardan çıkarak yer üstünde taş odalar inşa etmeye cesaret bulduğu ifade edilmiştir.

Uçhisar evlerinin en iyi örnekleri bu dönemde ortaya çıkmış ve konutlar daha geniş, özenli ve süslü cephelerle inşa edilmiştir. Uçhisar 'ın etkileyici topoğrafyası ve 3000 yıl öncesine dayanan yeraltı yerleşim geleneği, bölgenin mekanlarını oldukça göz alıcı kılmaktadır. Köy siluetlerinin altında, kübik taş dokuların içinde birbirine bağlı mağara sistemleri bulunmaktadır. Bu mağaralar, bölgedeki sivil yapıların en eski ve öncü mekanlarıdır. Zelve gibi köylerde, Cumhuriyet döneminde dahi yaşam tamamen mağaralarda sürdürülmüştür. Örneğin, 1960'larda terk edilen Zelve'de neredeyse hiç taş ev bulunmamakta ve tüm konutlar vadi çeperlerindeki mağaralardadır.

Bu bilgiler, bölgenin tarihi ve kültürel zenginliğini anlamak açısından önemli bir perspektif sunmaktadır.

4.3.2. Malzeme ve Yapım Teknikleri

Kapadokya Bölgesi, özellikle Uçhisar gibi yerlerde, yapı malzemeleri ve teknikleri açısından oldukça zengin bir mirasa sahiptir. Bölgedeki yapıların çoğunda kullanılan Kapadokya tüfü, düşük birim ağırlığı, yüksek gözenekliliği ve kolay işlenebilirliği ile dikkat çekmektedir. Bu özellikler, tüfün hem yapı malzemesi olarak yaygın kullanımını hem de bölgeye özgü yapı tekniklerinin gelişmesini sağlamıştır.

Kapadokya tüfü, doğal iklimlendirme sağlayarak, yapıların kışın sıcak, yazın ise serin kalmasına yardımcı olmaktadır. Bu da tüfün, doğal taşın dekoratif işlemelerle cephelerde kimlik malzemesi olarak kullanılmasına olanak tanır. Uçhisar'da kullanılan yapı teknikleri, yerli ustaların nesilden nesile aktardığı geleneksel yöntemlere dayanmakta olup, taş duvar örme, sıva ve taş oyma gibi teknikler, yerel ustalığın birer yansımasıdır.

Uçhisar geleneksel konutlarının yapısal bileşenleri arasında temel, düşey ve yatay taşıyıcılar, çatı örtüsü ve kaplama öğeleri yer almaktadır. Bu bileşenler, yapıların sağlamlığı ve estetiği açısından büyük önem taşımaktadır. Bölgedeki ustaların el emeği ve tecrübesi, bu yapıların uzun ömürlü ve estetik açıdan zengin olmasını sağlamaktadır.

Yapı temelleri, kaya oyma zemine, direk taşa oturan bir zemine ya da bir kısmı taş ve kayadan inşa edilmektedir. Temel duvarlarının kalınlığı ve yüksekliği, zeminin özelliklerine bağlı olarak değişiklik göstermekte ve bu temel duvarları, taşların arasına dolgu ve harç malzemesi eklenerek inşa edilmektedir. Bu tür temeller, kaya temeller, kanal temeller, sığ temeller ve derin temeller olarak dört ana gruba ayrılmaktadır.

Uçhisar'daki geleneksel konut yapıları, yerel jeolojik koşullara uyum sağlayarak şekillenmiş ve bu koşullara bağlı olarak çeşitli yapısal özellikler göstermektedir. Bu yapılarda kullanılan duvarlar, **düşey taşıyıcıların** en önemli unsurlarından biri olarak ön plana çıkmaktadır. Yerel tüf taşından yapılan bu duvarlar, yapım tekniklerine göre üç ana grupta sınıflandırılmaktadır: tek cidarlı duvarlar, çift cidarlı ince duvarlar ve çift cidarlı kalın duvarlar.

Tek Cidarlı Duvarlar, 18-30 cm kalınlığında tek sıra taş kullanılarak inşa edilmektedir. Alt katlarda bölücü duvar, üst katlarda ise ana taşıyıcı duvar olarak işlev görmektedir. Duvarın stabilitesini artırmak amacıyla, yatay olarak duvar içine yerleştirilen 3 cm genişliğindeki demir gergiler, düşeyde 50 cm uzunluğundaki gergilerle duvar dışından sabitlenmektedir.

Çift Cidarlı İnce Duvarlar, 40-60 cm kalınlığında düzgün kesme taş kullanılarak yapılan bu duvarlar, taş sıraları arasında yaklaşık 5 cm'lik bir boşluk bırakılarak örülmektedir. Bu boşluk, kaya veya taş parçaları ve harç malzemesi ile doldurulmaktadır.

Çift Cidarlı Kalın Duvarlar, toplam kalınlığı 60-85 cm olarak ve 18-25 cm kalınlığındaki yapı taşları arasında kimi yerlerde 35 cm'e varan boşluklar bırakılarak inşa edilmektedir. Bu boşluklar, ponza taşı ve çeşitli harç malzemeleri ile doldurulmaktadır. Bu yapı tekniği, hem ısı yalıtımı sağlamakta hem de yapının dayanımını artırmaktadır.

Bu yapısal çözümler, Uçhisar'daki konutların hem estetik hem de fonksiyonel gereksinimlerini karşılamakta ve yerel mimari mirasın korunmasına katkıda bulunmaktadır.

Uçhisar'daki geleneksel konutlar, yerel mimari unsurların dikkat çekici bir birleşimini yansıtmaktadır. Bu konutlarda **yatay taşıyıcılar**, kemerler, tonozlar ve ahşap geçiş elemanları gibi çeşitli yapı elemanları kullanılmaktadır. Özellikle atkı

kemerli tonozlar, bölgenin karakteristik örtü sistemlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu tonozlar, iki farklı kemer tipinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmakta ve mekanların üst örtülerini sağlamanın yanı sıra, yapının giriş yönünde strüktürü sabitlemek ve kaya oyma mekanlara giriş saçağı oluşturmak amacıyla kullanılmaktadır.

Ahşap kirişlemeler ise, Anadolu'da yaygın olduğu gibi Uçhisar'da da "hezen" adı verilen geçiş elemanları ile sağlanmaktadır. Taş duvarlar örülürken kiriş bağlantısı için bırakılan iç silmeler üzerine veya duvarda ölçüsüne göre bırakılan dişlere oturtulan kütükler, yan yana sıralanarak oluşturulmaktadır. Hezenlerin alt yüzeyi tavanda görünür bir şekilde bırakılırken, dışa bakan yüzeyi sırasıyla hasır örtü ve ponza dolguyla tamamlanmaktadır.

Bu dolgunun üzerine 5x5 cm ya da 5x10 cm'lik ahşap latalar yerleştirilmekte ve lataların üstüne ahşap kaplamalar tespit edilmektedir. Alternatif bir ahşap kirişleme tekniğinde ise, alt katlarda 5x10 cm'lik ve üst katlarda 15x15 cm'lik ahşap kirişler, 30-50 cm aralıklarla, kısa kenara paralel doğrultuda iç silmeler üzerine yerleştirilmektedir.

Uçhisar'daki döşeme malzemesi genellikle taş olup, binayı zeminden gelebilecek nemden korumak amacıyla üst katlarda ahşap döşeme tercih edilmektedir. Kaya oyma mekanlarda ise zeminde herhangi bir kaplama malzemesi kullanılmamakta, taş mevcut haliyle bırakılmaktadır. Bu yapı teknikleri, bölgenin doğal ve kültürel mirasını koruyarak, geleneksel mimariyi yaşatmaya devam etmektedir.

Uçhisar'daki yapıların **çatı ve üst örtü sistemleri**, geleneksel yapım sıralamasına uygun olarak, çatı örtüsünün kapatılması ile tamamlanmaktadır. Bu süreç, mevsim koşullarının elverdiği ölçüde gerçekleştirilir. Çatı sistemleri genel olarak ahşap kırma çatılar ve toprak çatılar olmak üzere iki ana başlık altında incelenebilir.

Ahşap çatılar, 10x10 cm'lik çatı döşeme kirişleri, dikmeler ve bunları bağlayan mertek ve aşıklar kullanılarak inşa edilmektedir. Bölgedeki kar yükü göz önünde bulundurularak, genellikle %35 eğimli kırma çatılar tercih edilmektedir. Bu eğim, karın çatı üzerinde birikmesini engelleyerek yapının güvenliğini artırır.

Toprak çatılar ise, tonoz veya hezenle üst strüktürü tamamlanan mekanlarda örtü olarak kullanılmaktadır. Bu tür çatılarda, döşeme tipinin üst yüzeyi ponza, taş veya kaya parçaları ile doldurulmakta ve ardından "şillez" adı verilen toprak-su karışımı

bir harç dökülerek dolgu malzemelerinin birbirine bağlanması sağlanmaktadır. Dolgunun üzerine killi bir toprak tabakası serildikten sonra, "yuvak" adı verilen silindir biçimindeki ağır taş ile sıkıştırılarak toprak çatı tamamlanmaktadır. Bu yöntem, çatının su geçirmezliğini artırarak dayanıklılığını sağlamaktadır.

Şekil 4.13 Kale Konak Cave Hot

4.3.3. Uçhisar'da Yeni Yapılaşma

1976 yılında yürürlüğe giren koruma planları, yapılaşma alanlarını "tampon bölgeler" ve "turizm yerleşme alanları" olarak ikiye ayırmıştır. Tampon bölgelerde yapılaşma için belirlenen kurallar, azami yapı alanı katsayısının %5, azami yapı yüksekliğinin 6.5 metre ve azami yapı alanının 250 metrekare olması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, yapıların form, kütle, renk, minare, kaplama gibi unsurlarda yöresel mimariyle uyumlu olması ve mimari dokunun korunması amacıyla zorunlu yapılar dışında inşaat yapılmasının yasaklanması öngörülmüştür. Bu kurallara uygun olarak inşa edilecek yapılar için ilgili kurumdan olumlu görüş alınması gerekmektedir.

1984 yılında tamamlanan İmar Planı'nda, yapı grupları işlevlerine göre sınıflandırılmış ve koruma altındaki alanlar ile yeni gelişme alanlarındaki şartlar belirlenmiştir. Yeni konut gelişme alanlarında, yeni yapıların geleneksel mimariye kütle, malzeme, renk gibi hususlarda benzer olması istenmiş; kesme taş dışında malzemelerle inşa edilen yapıların dış cephelerinin beyaza boyanması talep

edilmiştir. Ayrıca, cephedeki minare ebatları, parsel büyüklükleri, ifraz ve tevhit şartları da belirlenmiştir. Yapıların çatı örtülerinin düz çatı olması ve bacaların geleneksel tipte olması gerekmektedir.

Bu düzenlemeler, yerel mimari dokunun korunması ve sürdürülebilir bir yapılaşma sağlanması amacıyla oldukça önemlidir. 1987 yılında alınan koruma kararları, Kentsel Sit Alanı içinde inşa edilecek yeni binaların yapımında tüflü kesme taş kullanılmasını zorunlu kılmış ve bu yapıların dış cephelerinin boyanmamasını talep etmiştir. Koruma kararı öncesi inşa edilmiş ve yapım malzemesi olarak taş kullanılmamış binaların ise önce sıvanması, ardından beyaza boyanması istenmiştir.

Ayrıca, ön cephelerde kapalı çıkmalara izin verilmiş ancak bu çıkmaların 15 cm ile 25 cm arasında olması kuralı getirilmiştir. 1984 yılında yapılarda yalnızca düz çatı kullanımına izin verilmişken, 1987 yılında tasarlanan yapılarda düz, teras, kırma ve beşik çatı seçenekleri sunulmuştur. Yeni yapılarda bodrum kat yapılamayacağı ve mevcut bodrum katların iskana açılamayacağı da belirtilmiştir.

Mevcut üzerinde yapı bulunmayan ya da mevcut binanın taban alanının kullanılmayacağı yeni yapı alanlarında, Kentsel Sit Alanı içinde maksimum yükseklik (hmax) değeri 6.5 metre, taban alanı katsayısı (TAKS) değeri 0.50 ve kat alanı katsayısı (KAKS) değeri 1.0 olarak belirlenmiştir. Koruma alanı içinde ise bu değerler, hmax 9.5 metre, TAKS 0.50 ve KAKS 1.5 olarak belirlenmiştir. Bu düzenlemeler, bölgenin tarihi ve kültürel değerlerini korurken, modern yapılaşma ihtiyaçlarına da cevap vermeyi amaçlamaktadır.

1999'daki geçiş dönemi yapılaşma şartlarında yeni yapıların konumu ile birlikte değerlendirilerek tasarlanması ve içinde bulunduğu çevre ile ilişkisinin vaziyet planı çizimleriyle ve çevre siluetin içindeki yeri ile kuruma sunulması istenilmiştir. Ayrıca yeni yapılaşma için iki tasarım yaklaşımı önerilmiştir; yerel mimari ile benzer dokuda yapılabileceği ya da yerel mimariyle uyumlu çağdaş malzemeler kullanılarak yapılabileceği belirtilmiştir. Bahsi geçen bu yeni yapılaşma yöntemleri için "nitelikli çözüm" vurgusu yapılmıştır:

Her iki durum için de ölçü, oran, biçim, üslup, inşaat tekniği ve malzeme kullanımı bakımından çevreye aykırı olmayan, nitelikli çözümler aranır. Yerel mimari ile uyumlu çözümler geliştirilmesinde, örnek alınan doku veya tekil yapıdaki belirgin

plan, kesit, cephe özelliklerinin topluca dikkate alınması beklenir (NKTVKK, 1148 no.lu karar).

Bu şekilde modern yapıların bölgenin imarına eklenmesi için ilk kapı aralanmıştır. Bununla birlikte sosyokültürel mimariden uzaklaşmamak adına yorumlamak yerine taklit eden bir mimari gelişmiş ve bu gelişimle bölgenin kimliğindeki genel yapı niteliği görselde devam ettirilse de malzemede süreklilikten uzaklaşmıştır.

Günümüzde eklemeler olsa da aynı imar plan ve hükümleri esası ile devam edilmektedir.

1999'daki geçiş dönemi yapılaşma şartlarında yeni yapıların yakın çevresi ile birlikte değerlendirilerek tasarlanması ve mevcut doku ile ilişkisinin vaziyet planı çizimleriyle ve çevre siluetin içindeki yeri ile kuruma sunulması istenilmiştir.

2019 yılında Kapadokya alan başkanlığı kurularak hızlanan yapılaşmanın tarihi dokudan uzaklaşmaması hedeflenmiştir. Kapadokya alan başkanlığı kültürel ve doğal mirasını koruma amacıyla kurulmuş bir resmi kurumdur. Günümüzde Yapılaşma Faaliyetleri Bu Kurum Üzerinden Devam Ettirilmektedir.

4.4 Uçhisar Örnek Olay İncelemesinde Veri Eldesi ve Yöntem

Bu çalışmada Uçhisar örneği üzerinden sosyokültürel sürdürülebilirliğin incelenmesi amaçlanmaktadır. Sosyokültürel sürdürülebilirlik, toplum içinde kültürel barışı ve uyumu koruma ve teşvik etme yeteneğini ifade ettiğinden dolayı önem taşımaktadır. Bu bağlamda çalışmada Uçhisar bölgesinin sosyal ve kültürel sürdürülebirliğinin üzerinde durulmaktadır. Çünkü; Uçhisar gibi tarihi bir alanda gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin bölgenin sosyokültürel yapısını bozması olasıdır. Sosyokültürel sürdürülebilirlik ise bölgenin sosyal açıdan refahını arttırmanın yanı sıra bunu gerçekleştirirken kültürel dokuyu da korumaktadır. Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden biri olan eylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Belgesel tarama olarak da adlandırılan belge analizi, önceden var olan kayıt ve belgelerin incelenmesi yoluyla veri elde edilmesidir. Literatür incelemesi, belirli bir amaca yönelik olarak kaynakların bulunması, anlaşılması, kaydedilmesi ve değerlendirilmesi işlemlerini kapsamaktadır (Karasar, 2005). Literatür analizi, basılı dokümanlar ile bilgisayarlar ve internet üzerinden erişilebilenler de dahil olmak üzere hem fiziksel hem de dijital materyallerin

incelenmesi ve değerlendirilmesini içeren bir dizi prosedürü ifade etmektedir (Bowen, 2009).

Bu kapsamda araştırmada Uçhisar'a yönelik verilerin toplanması için bölgedeki belgeler den yararlanılmıştır. Bu belgelerin yanı sıra literatürde Uçhisar bölgesi ile ilgili daha önceden yapılan araştırmacıların araştırmalarından yararlanılmıştır.

Tezin ana çatkısı yapılan araştırmalar üzerinden belgelerin incelenerek yerinde yapılan gözlem ve araştırmalarla birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Tezin ana sorusuna doğru giden yolda; kavramların açılımından, bölgenin tanıtılmasından sonra sınırlandırılmış bir konu üzerinde yapılan araştırmalar sunulmuş ve bu araştırmalar yorumlanarak bilgiye dayalı bir tez elde edilmiştir. Bu bilgiler ışığında bölgeye öneri ve yorum getirilebilmiştir. Aşağıdaki tabloda toparlanan verilerin tez ölçütleriyle bağlantısı ve hangi başlıkları destekleyerek teze katkıda bulunduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

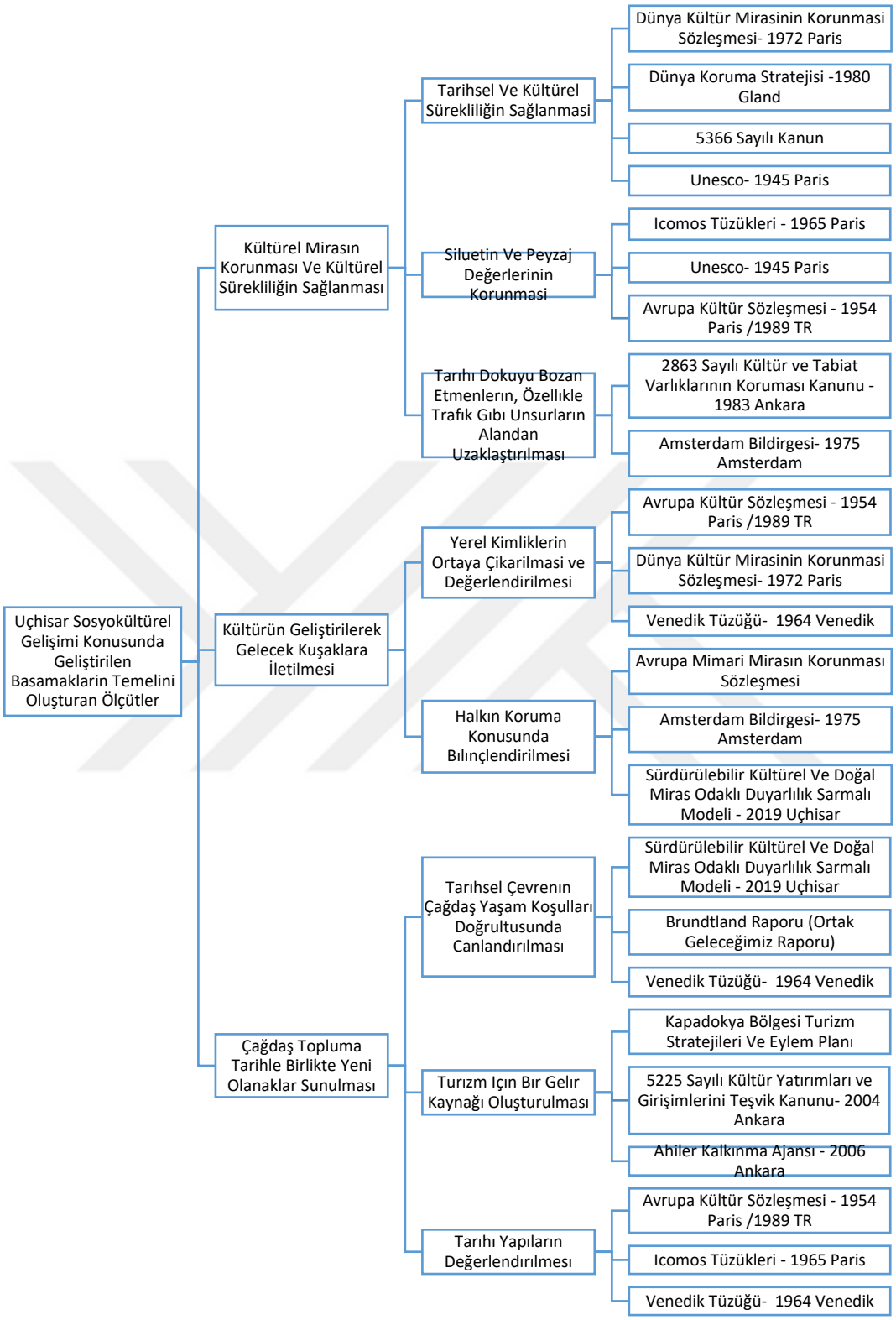

Şekil 4.14 Uçhisar sosyokültürel gelişimi konusunda geliştirilen basamakların temelini oluşturan ölçütler şeması

4.5 Uçhisar'da Sosyokültürel Sürdürülebilirliğin Mimari Gelişim Süreci

Uçhisar, Türkiye'nin Nevşehir iline bağlı ve Kapadokya bölgesinin en dikkat çekici yerlerinden biri olan bir beldedir. Uçhisar Kalesi, bu beldenin en belirgin özelliğidir ve bölgenin tarihini ve doğal yapısını simgeler. Tunçer'in 2014 yılında yaptığı çalışmada da belirtildiği gibi, kale Kapadokya'nın her yerinden görülebilen en yüksek doğal oluşumdur. Kuzeyden 100 metreyi, güneyden ise 40 metreyi aşan yüksekliğiyle dikkat çeker.

Uçhisar, Göreme Milli Parkı'na oldukça yakın bir konumda bulunur ve Nevşehir il merkezine yaklaşık 14 km, Avanos'a ise 8 km mesafededir. Bölge, özgün peri bacaları, volkanik tüf tabakaları ve yer altı şehirleriyle ünlüdür. Bu doğal ve tarihi zenginlikleri, Uçhisar'ı ziyaret edenler için tarihi bir deneyim sunar.

Şekil 4.15 Bölgenin çekim merkezleri

Uçhisar Beldesi, Kapadokya'nın tarihi ve kültürel zenginlikleriyle bilinen önemli turistik merkezlerinden biridir. Bölgenin turizm potansiyeli ve doğal güzellikleri, zamanla çeşitli planlama ve imar değişikliklerine yol açmıştır. Ancak, bu tür plan değişikliklerinin detaylarına ve yapılan imar planı revizyonlarına dair yeterince somut belgeye ulaşılamamıştır.

Erdem (2008, s.56), Uçhisar için 1960 senelerinde dek bölgede bir kadastro planının bulunmadığını ve mevcut mülklerin mal sahibinin beyanına göre tescil edildiğini, yer altındaki birçok yapının ihtiyaca göre genişletildiğini ve belirli bir mülkün el değiştirme durumunda sınırların karşılıklı anlaşma ile belirlendiğini belirtmiştir. Fakat 1960 senelerinin sonlarına gelindiğinde, belirli güvenlik sorunları nedeniyle yerel yöneticiler, Kapadokya'nın belirli bölgelerini boşaltmaya başlamış ve 1970 senelerinde yerleşim alanlarının tapu sicil belgelerini haritalandırmayı ve tamamlamayı amaçlayan kapsamlı bir araştırma başlatılmıştır.

Bahsi geçen çalışmalar ve köyün boşaltılma çalışmaları, 1962 senesinde çıkan "*Afet Yasası*" temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Uçhisar planlama sürecinin detaylarına geçilmeden önce, tezin alan çalışmasını içeren ve 1962 ve 1967 seneleri arasında etkili olan afet yasası ve sonuçları hakkında bilgi vermek, aynı zamanda kale ve eteklerindeki konutların giderek çöküntüleşme hikayesine de başlamak anlamına gelmektedir.

Bu kapsamda, 1962 ve 1967 senelerindeki afet yasası kapsamında, Türkiye genelinde olduğu gibi Uçhisar'da da afet riski taşıyan konut sahipleri devlet tarafından bölgeden uzaklaştırılmıştır. Özbay (2018, s.121), bu tarihten itibaren köylülerin evlerini terk ettiğini ve devletin sağladığı sınırlı destekle kasabanın güneybatısındaki yeni gelişme alanlarına yeni evler inşa etmeye başladıklarını belirtmiştir. Özellikle, Kapadokya'nın deprem bölgesi olmamasına rağmen, 1967 senesinde çıkarılmış olan "*Kanun Hükmünde Kararname*" ile bölgede bulunan "*kaya düşmesinin*" afet riski olarak tanımlandığını vurgulayarak, bu sürecin altında yatan nedeni açıklamıştır. Fakat, yeni yerleşim bölgesine geçen ev sahiplerinin devletin desteğinin yetersiz olması ve eski evlerine benzer bir yaşam alanı düzenleme çabasıyla eski yerleşim bölgesindeki evlerinden taşları sökerek yeni evlerinde kullanmaları, çöküntüleşmeye ve harabeye dönüşmeye neden olmuştur. Bu durum ise 1969 senesinde belediye teşkilatına geçen beldede günümüze kadar ulaşan kale çevresindeki terk edilmiş konutların varlığını ve terkedilen konutlarda mekansal ve davranışsal izlerin bulunduğunu belirten Cimşit (2007, s.80) tarafından ifade edilmiştir.

Bahsi geçen tarihlerde onanan kararnamelerde belirtilen 73 ve 49 adet konut, Uçhisar Kalesinin kuzey ve kuzeydoğu hattına dayandırılmıştır. "*Nevşehir İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğünden*" alınan bilgiye göre, yasanın çıktığı tarihten sonra

belirlenen afet sınırları ile bugünkü Koruma Amaçlı İmar Planında "*jeolojik açıdan yerleşime uygun olmayan alan*" olarak gösterilen bölge örtüşmektedir (Nevşehir İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, 2021, s.56). Bu nedenle, süregelen değişim sadece belirtilen sınırları değil, aynı zamanda Kale çevresindeki birçok konutu ve sakinini de etkilemiştir. Afet yasası sınırlarına girmeyen konutların dahi bu riskten dolaylı olarak etkilendiği ve yaşadıkları bölgeleri terk etme olasılığı gözlendi, bu da bölge genelinde çöküntüleşme ve ardından yenilenme sürecinin ne kadar etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Uçhisar'ın yapısal gelişimi açısından bu tarihlerin önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

1970'lere kadar devam eden sakinlerin taşınma süreci ve devlet destekli afet evlerinin inşası, beldenin tarihine entegre olan bölgesinde, tam zıttında yeni bir mimari dil ile yapılaşmanın gerçekleştiği Uçhisar ve çevresinde meydana gelen yenilenme sürecinin tezde araştırılacak kilit noktası olarak belirlenmiştir.

Uçhisar Beldesinin planlanma evresi ilk başta 1973 senesinde yayınlanmış olan bir kararnameyle Uçhisar'ın da içerisinde bulunduğu Göreme ve etrafının "*Turizm Yerleşme Alanı*" şeklinde belirlenmesi ile başlamıştır. 1976 senesindeyse 1/25.00 ölçekli olan "*Çevre Düzeni Planı*" onaylanmış ve yerleşik alanların sınırlarının belirlenmesine yönelik yapılmış olan çalışmalar sürmüştür. Bu plan kapsamında Uçhisar'ın yerleşik alanlarının sınırı güneyde Ürügüp, batıda ise Nevşehir yolunun çevrelemiş olduğu alan içinde kalmakta ve planda yer alan doğal sit alanıyla "*Tampon Bölge*" şeklinde belirtilmiş olan alanın arasında kalkmıştır (Tunçer, 2012, s.289). Bahsi geçen planda turizm yerine yerleşme ve sit alanları planının sınırları da belirlenmiştir.

Plan kapsamında Uçhisar daha tarihi sit alanlarına dahil edilmemiş fakat doğal olan sit alanı yakınında yer almaktadır. Bu kapsamda yerleşim alanlarının içinde turizm tesislerinin bulunması, yerleşmelerin haricinde kalan bölgelerin de "*Turizm Yerleşme Alanı*" şeklinde tanımlanma önerisi verilmiştir. Bahsi geçen öneri ile birlikte İskan ve İmar Bakanlığı tarafınca 1981 senesinde onaylanmış olan "*Kapadokya Çevre Düzeni Planı*" kapsamında "*Uçhisar Turizm Yerleşim Alanı*" yerleşimin dışında turizm yerleşme alanları şeklinde belirlenmiştir (Tunçer, 2014, s.290).

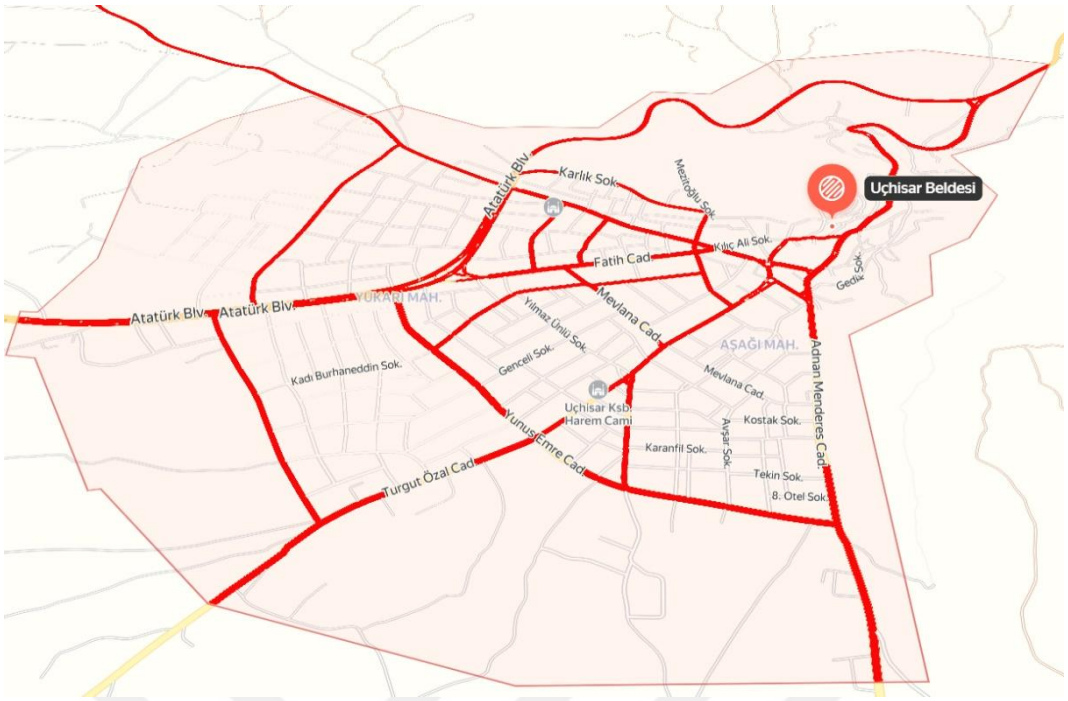

Şekil 4.16 Uçhisar kent yerleşimi (Uçhisar Belediyesi Arşivi)

2012 senesinde "Kültür ve Turizm Bakanlığı" tarafınca hazırlanmış olan "1/25.000 Kapadokya İlave ve Revizyon Çevre düzeni Planı Açıklama Raporu" kapsamında 1981 senesindeki planın temelinin turizm sektörüne yönelik olarak amaçların oluşturduğu belirtilmiş, geçtiğimiz 20 senelik zamanda Türkiye'de ve Dünyada Sürdürülebilir turizm planlama kavramının gelişmesine paralel bir şekilde turizm ve kültür koruma gelişim bölgesi kavramının açığa çıktığı ve amaçlanan politikaların yalnızca turizm yatak ve tesis kapasitesi gelişimi yerine farklı başka sektörler ile koruma ve kullanma dengesi içerisinde özgün olan dokuların ve doğal yapıların korunarak kullanılması amacına yöneldiği belirtilmiştir.

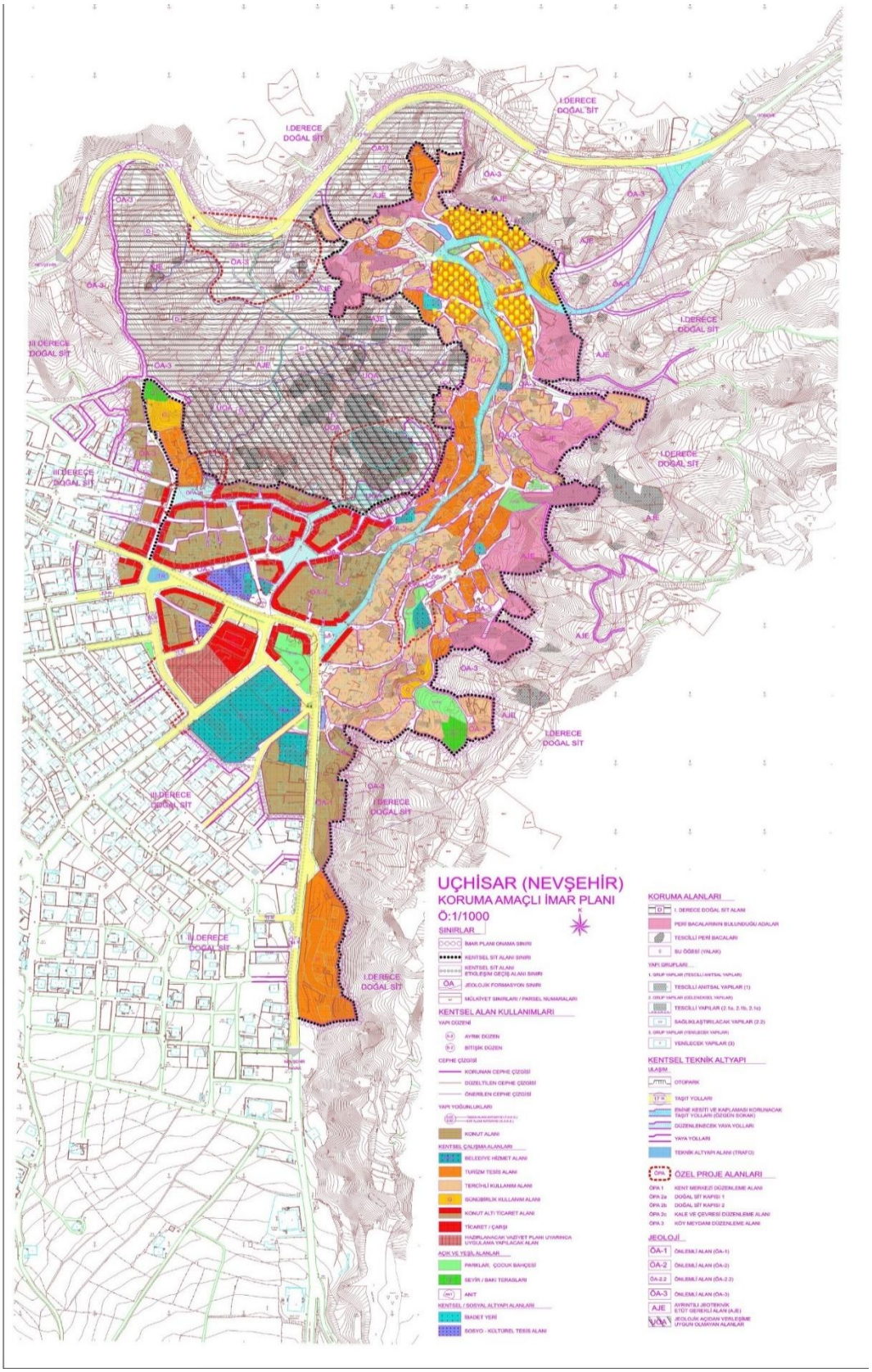

Şekil 4.17 2011 Uçhisar koruma amaçlı imar planı

(Uçhisar Belediye Arşivinden Taranmıştır)

Şekil 4.18 2017 Uçhisar yerleşme planı
(Uçhisar Belediye Arşivinden Taranmıştır)

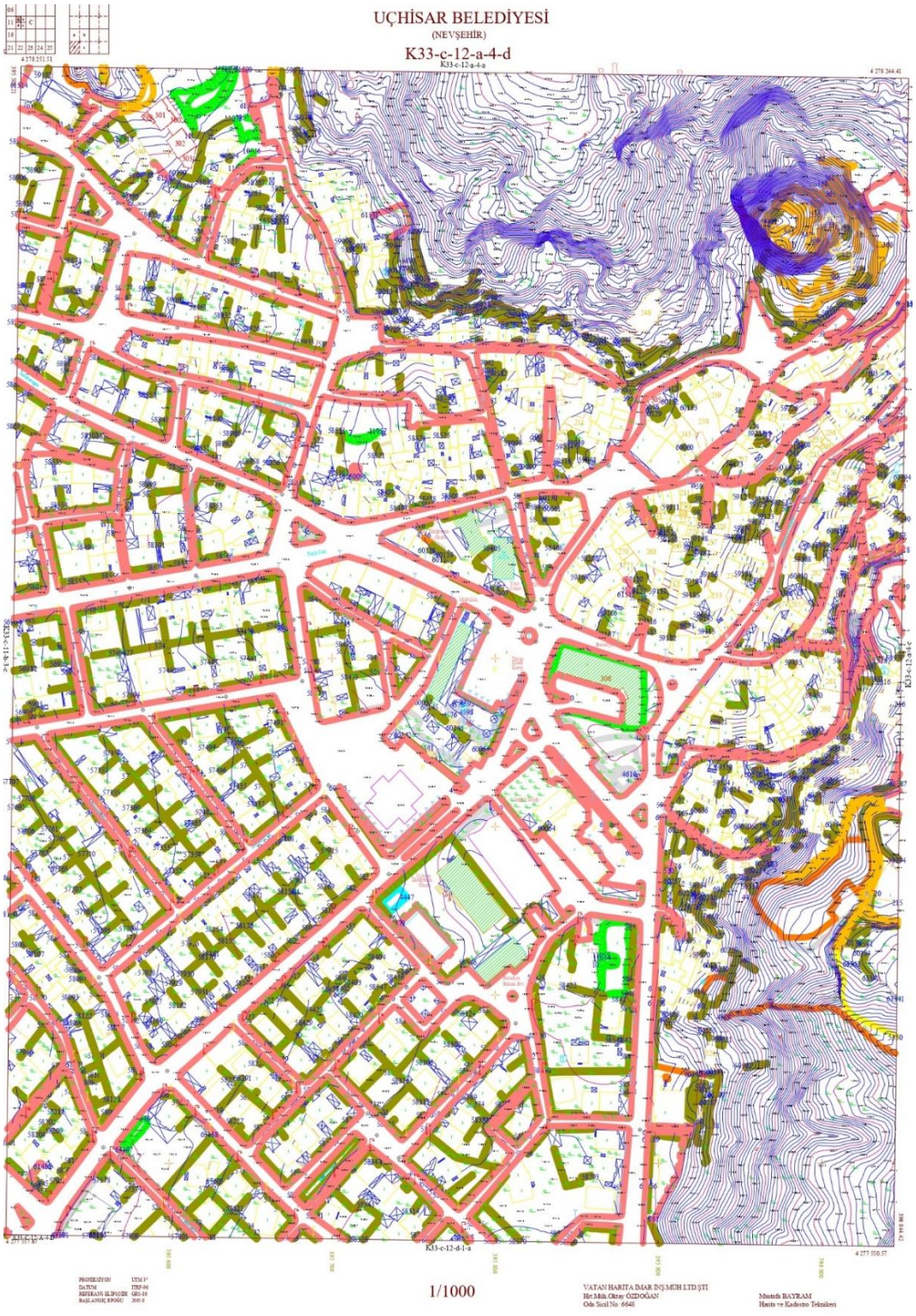

Şekil 4.19 2023 Uçhisar yerleşme planı
(Uçhisar Belediye Arşivinden Taranmıştır)

Şekil 4.17, Şekil 4.18 ve Şekil 4.19'da yer alan plan değişimini değerlendirmek gerekirse, Uçhisar yerine turizm odaklı olan değişimler 1970 senesinde başlamış ve sonrasında giderek yerleşim alanına yayılması hususunda adımlar atılmıştır.

Kapadokya bölgesinin turizm yerleşme planı gösterilmektedir. Ek A'daki plan hükümlerine göre Nevşehir kent merkezi ile Uçhisar'ın arasında ana aks bağlantısı ile turizm odaklı gelişime yönelik bir turizm alanı planlandığını söylemek mümkündür. Yapılan düzenlemeler ile zaman içerisinde yerleşim alanlarında da turizm faaliyetleri yaygınlaşmıştır.

1980 senelerinde, Türkiye'de turizm gelişimini etkileyen önemli devlet kararları alınmıştır. Keskinok (2012, s.82) tarafından yapılan çalışmaya göre, 24 Ocak 1980 senesinde yürürlüğe giren tasarruf tedbirleri, ülkenin ekonomik politikalarında köklü değişikliklere yol açmıştır. Bu önlemlerle ekonomik karlılığa vurgu yapılarak, turizm kalkınma politikaları üzerinde önemli bir etki yaratıldı ve yerel planlama bağlamında bölgesel turizm planlama perspektifi oluşturuldu. Turizm ve koruma kavramları arasındaki ilişkinin, ülke genelinde değişmeye başladığı bir döneme girildiği belirtilmektedir.

Özellikle Güner (2020, s.166), 1951 senesinden beri koruma pratiğini denetleyen "*Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulunun*" yerini 1983 senesinde "*Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurullarının*" almasıyla birlikte, turizm yatırımlarının teşvik edilmesi amacıyla bir dizi kanun ve yönetmeliğin hayata geçirildiğini ve doğal tarihi çevrelerin korunmasının giderek zorlaştığını açıklamıştır. Keskinok (2012, s.63), bu gelişmedeki önemli adımın 1985 senesinde yürürlüğe giren 3194 Sayılı "*İmar Affi*" yasası olduğunu belirtmiş ve yerel yönetimlere, kentsel ölçeklerde yapılan değişiklik süreçlerinde etkili bir rol oynayabilmeleri için geniş yetkilerin verildiğini ifade etmiştir.

Beldenin yapılan ilk planı da bahsi geçen yetkiyle Uçhisar Belediyesi tarafınca 1986 senesinde onaylanmış olan 1/100 ölçekli "*Uçhisar Turizm Yerleşme Alanı Uygulama İmar Planı*" olarak bilinmektedir. Bahsi geçen plan dahilinde toplamda 18 hektar oranında bir turizm tesisi tavsiye edilmiş, turizm alanlarında net olan yoğunluk ise 150 hektar/yatak olarak önerilmiştir. Bunun yanı sıra kentsel olan sit alanı haricinde 3.derece doğal sit alanı dahilinde bulunan yerleşmenin güneybatı yönündeki gelişimi ise belediye tarafından 07.04.1989 tarihinde onaylanmış olan "*Uçhisar İlave ve Revizyon İmar Planı*" kapsamında bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı 1/25000 İlave ve Revizyon Çevre Düzeni Planı Araştırma ve Açıklama Raporu, 2012, s.12).

Sürecin devamında, 1987 senesinde Uçhisar Belediyesinin yetkisi ile, belde içerisinde turizme açılması için çeşitli başvurular yapılmıştır. Uçhisar'ın Nevşehir yönündeki girişinde yer alan yerleşim alanlarının batısındaki tampon bölgenin turizme açılması amacıyla, Turizm Bankası Anonim Şirketi tarafınca "*Kapadokya Çevre Düzeni Planı Değişikliği*" Uçhisar Belediye Meclisi tarafınca onaylanmıştır.

Tunçer (2014, s.290), bu değişikliğin onaylanmasından sonra 1988 senesinde belediyenin yazdığı bir yazıyı belgelemiştir: "*Kapadokya Çevre Düzeni Planında Kasabamızın yerleşim ve arazi durumu, bölgedeki çevre kasabalara göre geniş kapsamlı bir fonksiyona sahip olduğu görülür. Çevredeki sit alanlarının büyük olması, buna mukabil kasabamızda Tarihi ve Doğal Sit Alanlarına yaklaşımı az olan sahaların fazlalığı ile fonksiyonel bakımdan Turizm yatırımları ihtiyaçlarına elverişli olmaları günün konu ile ilgili yatırımlarını çekecek niteliktedir. Ayrıca bu sahalarda yapılacak yatırımlar çevrede korunmayı sağlayacaktır, sit alanlarına kaymasını önleyecektir. Hazırlanan Kapadokya Çevre Düzeni Planı'nda ileriki yıllarda meydana gelecek turizm hareketlerine göre yapılaşmada yönlendirme esas alınmıştır. Kasabamızda sit alanları dışında, tarım alanlarında işletme bakımından ekonomik olması nedeniyle 3-4 katlı otel ve motel tipi işletmeler yapmak için büyük çapta müracaatlar bulunmaktadır. Bu talepler büyük rakamlara ulaşmaktadır. Yapılan talepler de belediyemizce uygun görülmektedir. Zira tarım alanları arazinin verimsiz topraktan oluşması, yaşama koşullarının değişmesi nedeniyle tarımla uğraşan kesimin bu kesimden uzaklaşması dolayısıyla çevre eski özelliğini kaybetmektedir*." (Tunçer, 2014, s.290).

Yukarıda verilmiş olan talep yazısından sonra Uçhisar beldesinin imar kanunuyla yetkilerinin genişletilmesinin neticesinde oluşturmuş olduğu imar planı revizyona dahil edilmiştir. Fakat, bahsi geçen revizyonlar "*Kayseri Koruma Kurulu*" tarafınca kabul edilmemiştir (Tunçer, 2014, s.291). Bu kapsamda turizm gelişimi için belediye tarafınca oluşturulmuş olan talebin o dönemlerde üst bir kurul tarafınca desteklenmesi ekonomik fayda sağlama amacı güdülerek bölgenin turizm hedefli olarak kontrolsüz bir biçimde kullanımını engellemiştir.

Uçhisar'da üst gelir seviyesine hitap etmekte olan birçok restoran ve otelin hala daha Uçhisar halkının kullanmış olduğu sokaklarda olması, bu birimleri kullanamayan ya da otelde kalamayanların da otellerin olduğu yerlerde yaşaması

bölgede turist ve yerel halk etkileşimini kuvvetlendirmekte ve buna ek olarak gerilime neden olacak kısıtlamaları da yok ederek kamusallık sağlamaktadır.

Uçhisar Aşağı Mahallede bulunan harap doku içerisindeki tarihi konut kalıntısı yapılan restorasyon sonucunda "Kavak Konak" adı ile Argos in Cappadocia Otel olarak tamamlanmıştır. Uçhisar Kalesi'nin doğusuna yaslanmış olan tarihi mahalleden Erciyes'e doğru eşsiz bir Kapadokya manzarasını gören yapının teras hacimleri bir aile evi şeklinde planlanmıştır. Restorasyon kapsamında güncellenen alanlarda kaya oyma odaların mimariye ait öğelerine dokunulmamıştır. Örneğin duş, lavabo benzeri üniteler duvarlardan koparıldıktan sonra yerleştirilmiştir. Tekrardan oluşturulmuş olan kâgir bölümlerde, yamaç oluşumların teraslanma oranları ve eski duvarlar bozulmamaya çalışılmıştır. Kapı ve pencere oranlarında geleneksel olan boyutlar dikine bir şekilde esnetilerek farklılık kazandırılmıştır. Dekorasyon kapsamında otel tarafından uygulanan "kır-köy" etkisine sahip olan anlayıştan farklı bir şekilde yeni bir yaklaşım denenmiştir. Klasik forma sahip ahşap malzemelere yer verilmiştir. Mimari kapsamında yeninin göz önünde olma gayretinden kaçınmak, dokunun içerisine asimile olma kararlılığı, farklılıkları konunun uzmanının görebileceği ayrıntılarda sunmak gibi temel restorasyon yaklaşımları değişmemiştir.

4.5.1 Uçhisar'da Planlama Süreçleri

1962 de Afet Yasası çıkarılmasıyla ve 1967 de afet yasası ile ilgili kanun hükmünde kararnamenin yayınlanması ile bölgede gerçek anlamda planlama süreci başlamıştır.1973 de tturizm yerleşim alanı olarak belirlenmesi biraz daha dikkatleri üstüne toplamıştır bölgenin.1974 de Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi yönetmeliği sınırlılıkları belirtmiş , 1/25000 ölçekli çevre düzeni planının 1976 da uygulamaya alınması ile şekillenmeye başlamıştır. 1981 senesinde İskan ve İmar Bakanlığı tarafından Kapadokya çevre düzeni çalışması kapsamında Uçhisar Turizm yerleşme alanı olarak belirlenmiştir. Uçhisar bölgesi istenilen teşvik ve arza resmi olarak sahip hale gelmiştir. Bu yıldan sonra hızlanan turizm yapısı yapımı 2012 de yılında yayınlanan ilave çevre planı ile denetime tabi hale gelmiştir. 2019 yılında yerel yönetim tarafından geliştirilen sürdürülebilir kültürel ve doğal miras odaklı duyarlılık sarmalı modeli geliştirilmiştir. Bu model tanıtılmış ve uygulanması teşvik edilmiştir. Ancak bölgede turizmden elde edilen rant yapıların, kişi ve işletmelerin menfaatlari doğrultusunda kullanımını arttırmış, yerel

yönetimin bölgedeki etkinliğini azaltmıştır. Bu olumsuz eğri karşısında 2020 yılında yönetimin denetim sonucu yaptırımını arttırmak üzere Nevşehir Alan planları yürürlüğüne ilişkin usul ve esaslar hakkında yönetmelik yayınlanmıştır. Bu yönetmelik ile işletmeler ile yerel yönetim arasında bağlar kurulmaya başlanmış ve denetim iyi yönde sonuçlanmaya başlamıştır. 2021 yılında Kapadokya bölgesi turizm tanıtım stratejisi ve eylem planı yayınlanmış ve bu rant kontrollü bir şekilde yürütülmeye başlanmıştır.

Şekil 4.20'de de şematik olarak anlatılan bölgenin planlama sürecindeki önemli karar ve uygulamaların bölge üstündeki etkileri Şekil 4.17, Şekil 4.18 ve Şekil 4.19'daki haritalarda da görünmektedir.

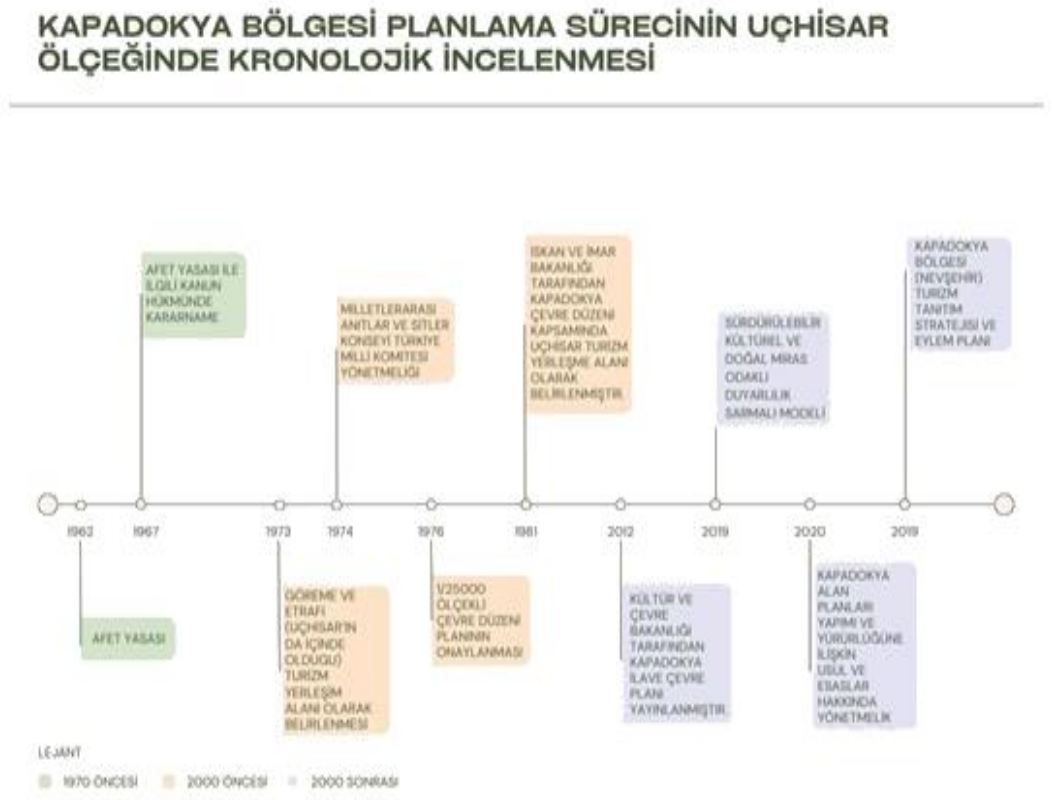

Şekil 4.20 Kapadokya Bölgesi planlama sürecinin uçhisar ölçeğinde kronolojik incelenmesi şeması

Uçhisar, Kapadokya bölgesinde yer alan ve turizmle iç içe geçmiş bir yerleşim birimidir. 2020 yılından sonra belediyenin turizmle olan bağlantılarının güçlenmesi, bölgenin soylulaştırılmasına katkıda bulunmuştur. Bu süreç, Uçhisar'ın ülkenin önde gelen turizm destinasyonları arasında yer almasına olanak sağlamıştır.

Kapadokya Alanı içerisinde turizm tesislerinin sayısı ve yatak kapasiteleri dikkat çekicidir. 2019 yılı itibarıyla Nevşehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün verilerine göre, bölgede 132 yapıdan 54 tanesi otel tesisi olarak hizmet vermekte ve toplamda 2514 misafiri ağırlama kapasitesine sahiptir. Bu durum, Uçhisar ve çevresinin turizm açısından ne denli önemli bir konumda olduğunu göstermektedir.

Turizmin bölgeye olan ekonomik katkıları kadar, tarihi çevrenin korunarak yenilenmesi de büyük önem taşımaktadır. Uçhisar, turizmle birlikte yenilenmekte ve giderek daha fazla cazibe merkezi haline gelmektedir. Turizmin getirdiği ekonomik faydaların yanı sıra, tarihi ve kültürel mirasın korunarak geleceğe taşınması, sürdürülebilir bir turizm anlayışının benimsenmesi açısından kritik bir role sahiptir.

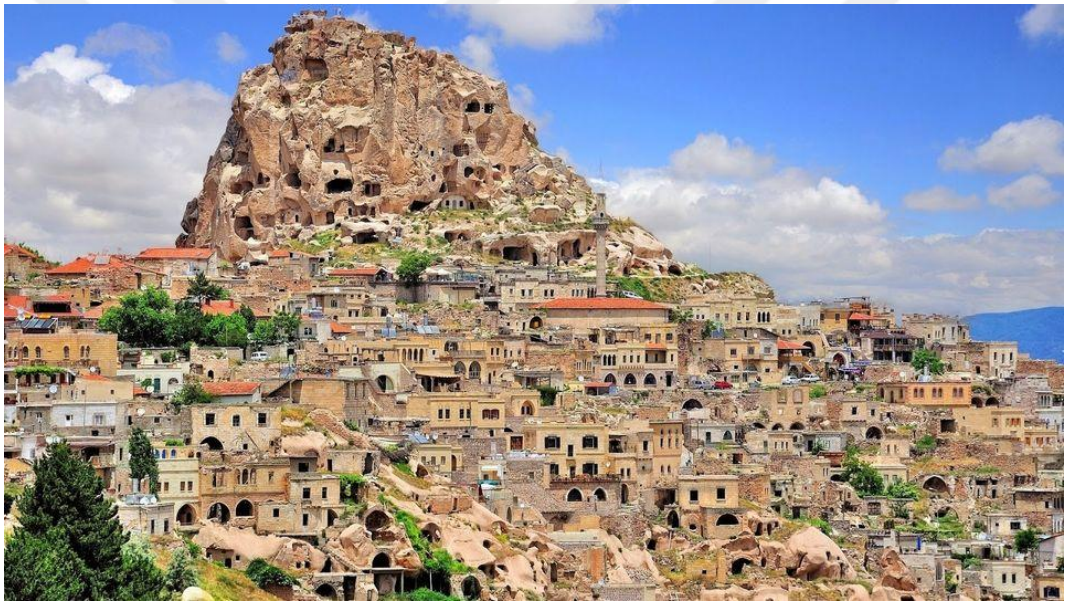

Şekil 4.21 Uçhisar Kalesi uzaktan görünümü ve yerleşim yerleri (https://cappadocia4u.com/tr/kapadokya-uchisar-tatil-ve-gezi-rehberi/).

2011 yılında yayınlanan Kentsel Strateji Çalıştay raporu, katılımcı ve sürdürülebilir bir yaklaşımı benimseyerek, belde gelişiminde yerel halkın ve çeşitli sektörlerden katılımcıların dahil edilmesini teşvik etmektedir. Bu rapor, beldenin karşılaştığı sorunları çözme sürecinde paydaşlar arasında iş birliğini artırmayı amaçlamaktadır. Özellikle, doğal ve kültürel dokunun kaybı ile işletmelerin bireysel hareketi ve uzlaşma eksikliği gibi konular, raporda dikkat çeken sorun başlıkları arasında yer almaktadır.

Raporda ayrıca, beldenin sahip olduğu fırsatlar da değerlendirilmiştir. Kültürel birikim, doğal kimlik, farkındalık ve örnek butik otel yatırımları gibi unsurlar, beldenin gelişimi için önemli fırsatlar olarak öne çıkmaktadır. Eski köyün boşaltılmış olması, bu fırsatlar arasında dikkat çekici bir unsur olarak belirtilmiştir. Bu durum, beldenin yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesi sürecinde bir avantaj olarak değerlendirilmektedir.

Bu tür stratejik raporlar, yerel halkın ve diğer aktörlerin karar alma süreçlerine etkin bir şekilde katılımını sağlamak açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu sayede, bölgedeki sorunların çözümüne yönelik daha kapsayıcı ve sürdürülebilir yaklaşımlar geliştirilebilir. Raporda belirtilen konular, turizm stratejilerinin yerel ekonomiye etkisi ve yerellik vurgusunun turizmde nasıl bir rol oynadığı hakkında önemli noktalara işaret etmektedir. Eski yerleşim alanlarının turizme açılması, ekonomik kalkınma ve istihdam yaratma açısından önemli fırsatlar sunabilir. Bununla birlikte, yerel dinamiklerin korunması ve soylulaştırma süreçlerinin dikkatle yönetilmesi gerekmektedir.

Turizmin yalnızca ekonomik bir araç olarak görülmesinin ötesinde, yerel kültür ve kimliğin korunarak tanıtılması, sürdürülebilir turizm stratejilerinin geliştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, yerel halkın katılımı ve yerel değerlerin ön planda tutulması, turizmin uzun vadeli başarı ve sürdürülebilirlik açısından önemlidir.

Raporda da belirtildiği üzere, yerellik vurgusunun turizmde bir araç olarak kullanılması, yerel dinamiklerin nasıl devam ettiğini ve soylulaştırma süreçlerinin ne ölçüde korunduğunu anlamaya yönelik bir araştırma gerektirmektedir. Bu tür bir araştırma, sürdürülebilir ve yerel halkın da fayda sağlayacağı bir turizm stratejisinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Güner'in (2020) çalışmasında belirttiği üzere, turist sınıfının yerel özellikleri metalaştırmadan deneyimlemesi, yani bu özellikleri sadece birer tüketim nesnesi olarak görmemesi, Uçhisar'ın soylulaştırma sürecindeki rolünü belirleyen önemli faktörlerden biridir. Bu yaklaşım, yerel kültür ve coğrafyanın otantik bir şekilde korunmasını ve ziyaretçilerin bu unsurları daha derinlemesine ve anlamlı bir şekilde deneyimlemelerini sağlamaktadır. Böylece, yerel yaşamın ve coğrafyanın sadece birer seyirlik nesneye dönüşmesinin önüne geçilmekte, yerel toplulukların kimlik

ve kültürleri korunmaktadır. Bu da soylulaştırmanın etkilerini azaltarak, yerel halkın yaşam alanlarının ve kültürel miraslarının sürdürülebilir bir şekilde korunmasına katkıda bulunmaktadır.

Buna ek olarak yapılan farklı bir çalıştay açıklamasında Türkiye, İtalya ve Fransa'dan dört üniversitenin iş birliği ile Argos Şirketler Grubunun koordinasyonuyla düzenlenmiş olan mimarlık çalıştayı, merkezinde Uçhisar bulunan yüksek bütçeli bir program ile 6 ila 13 Nisan 2021 tarihlerinde düzenlenmiştir. Kapadokya "Uluslararası Koruma ve Geleneksel Mimarlık Çalıştayı", Matera'dan 31 öğrenci ile 8 öğretim görevlisi, Lyon'dan ise 45 öğrenci ile 4 eğitim görevlisi, Türkiye'nin 22 üniversitesinden 42 öğrenci ile 4 eğitim görevlisinin katılımı ile gerçekleşmiştir (Yapıdergisi.com).

Bir diğer çalıştay olan Kapadokya – Uçhisar Çalıştayı ise 2011 yılında gerçekleştirilmiştir. Kapodokya'nın en önde gelen yerleşim merkezlerinden birisi olarak Uçhisar Beldesinde turizm, gelişimin temel odak noktası olmuştur. İlk olarak küçük çaplı yatırımlar ile başlayan bu turizm etkinlikleri yerleşmeyi git gide daha da cazip bir merkezi konuma getirirken, bölgenin yerel mevcut dokusunun da korunarak kullanılması tarafında çabaların da artış göstermesi sağlanmıştır. Klasik doku ile doğal ve kültürel peyzajın korunarak sürdürülebilirliğin sağlanmasıyla turizmde etkinliğin arttırılması Uçhisar yerine hayati bir değere sahiptir (Yazman, 2011).

Uçhisar Beldesi, Mimarlar Odası Kayseri Şubesi ile Şehir Plancıları Odası Kayseri Şubesi tarafınca 2011 senesinde ilki düzenlenen çalıştayda, üniversitelerin öğretim üyelerinin ve öğrencilerinin, buna ek olarak Kayseri'de bulunan sivil toplum örgütlerinin ortaklığı ile Uçhisar'ın özgün özellik taşıyan mekânsal unsurları üstüne çeşitli mimari tasarımların üretilmesi amaçlanmıştır.

Çalıştay üniversitelerin şehir ve mimarlık planlama birimlerinden lisans ile lisansüstü seviyede öğrencilerin katılımıyla gerçekleşmiştir. Uçhisar yerleşkesinde çözüme gerek duyulan odaklar üstüne araştırmaların yapıldığı çalıştaya toplamda 25 farklı öğrenci davet edilmiştir. Tasarımların mevcut temaları üstüne odaklanmış olan konferanslar ile açılan çalıştayda, genel olarak davetli olan uzmanların yürütücülüğünde tasarım temalarının yürütülmesi sağlanmıştır (Yazman, 2011).

4.5.2 Uçhisar Yerel Yönetimi Tarafından Geliştirilen Sürdürülebilir Kültürel ve Doğal Miras Odaklı Duyarlılık Sarmalı Modeli

Modelin ulaşmayı amaçladığı konu tez kapsamında ele alınan ve şekil 3.2 de yer alan *"Kültürün geliştirilerek gelecek kuşaklara iletilmesi."* fikrini desteklemekte ve bu konuda aşağıda belirtilen şekilde bir yaklaşımla bunu sağlamaya çalışılmıştır.

Sürdürülebilir Kültürel ve Doğal Miras Odaklı Duyarlılık Sarmalı Modeli , Uçhisar gibi tarihi ve doğal zenginliklere sahip bölgelerin sürdürülebilir kalkınmasını desteklerken, toplumsal katılımın ve mirasa duyarlılığın artırılmasına da katkıda bulunur. Böylece, hem yerel halkın refahı artar hem de mirasın uzun vadeli korunması sağlanır.

Şekil 3.2. de şematik olarak anlatılan tarihi çevreleri yaşatma ve koruma temel amaçlarından olan :

-Kültürün geliştirilerek gelecek kuşaklara iletilmesi.

maddelesinin hayata geçirilebilmesi için gerekli adımları bir sistematikle ele alan modeli su sekilde tanımlayabiliriz:

Modelin Temel Unsurları

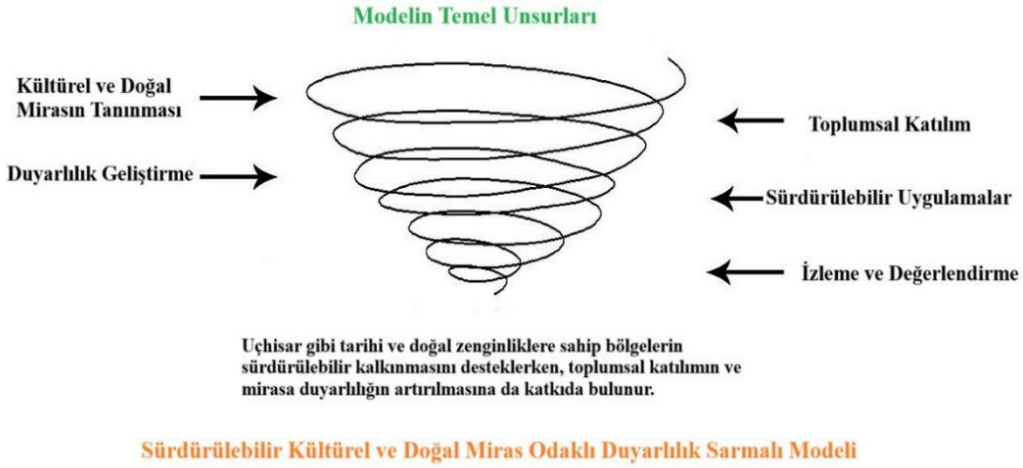

Şekil 4.22 Sürdürülebilir kültürel ve doğal miras odaklı duyarlılık sarmalı modeli **Kültürel ve Doğal Mirasın Tanınması:**

-Uçhisar gibi bölgelerde, kültürel ve doğal mirasın nitelikleri ve önemi üzerine farkındalık oluşturulması.

-Yerel toplulukların kendi miraslarını tanıması ve sahiplenmesi için eğitim programları ve farkındalık kampanyaları geliştirilmesi.

Toplumsal Katılım:

-Yerel halkın, ziyaretçilerin ve diğer paydaşların süreçlere aktif olarak katılımını sağlamak.

-Yerel halkın görüşlerinin alınması ve karar alma mekanizmalarına dahil edilmesi.

Duyarlılık Geliştirme:

-İnsanların kültürel ve doğal mirasa duyarlılıklarını artırmak için deneyimsel öğrenme faaliyetleri (atölyeler, seminerler, doğa yürüyüşleri vb.) düzenlenmesi.

-Sanat, müzik ve yerel gelenekler gibi unsurların kullanılarak mirasın değerinin vurgulanması.

Sürdürülebilir Uygulamalar:

-Sürdürülebilir turizm uygulamaları, çevre dostu altyapı geliştirmeleri ve kültürel etkinlikler aracılığıyla mirasın korunması.

-Yerel kaynakların kullanımını teşvik eden ve çevresel etkileri azaltan stratejiler.

İzleme ve Değerlendirme:

-Geliştirilen projelerin sürdürülebilirliğini izlemek ve değerlendirmek için sistematik yöntemler.

-Başarı ölçütlerinin belirlenmesi ve bu ölçütler doğrultusunda programların sürekli olarak revize edilmesi.

Modelin İşleyişi

-Duyarlılık Sarmalı: Modelin bu aşaması, toplumsal duyarlılığın, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir uygulamaların bağlantısını öne çıkarır. Bilgi paylaşımı, toplumsal katılım ve işbirliği ile toplulukların doğal ve kültürel varlıklarına olan duyarlılıkları artırılır.

-Eğitim ve Farkındalık: Eğitim programları sayesinde yerel halk, tarihsel ve doğal çevreleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olur, böylece bu değerli kaynakların korunmasına yönelik motivasyonları artar.

-Başarı Hikayeleri: Uçhisar'daki başarılı örneklerin paylaşımı, diğer bölgelere örnek teşkil ederek benzer projelerin geliştirilmesine ilham verebilir. Hem

yerelden hem de genel anlamda kültürel mirasın korunması için yaratıcı çözümler geliştirilebilir.

Uygulama Örnekleri

-Atölye Çalışmaları: Yerel el sanatları ve geleneksel ritüeller üzerine atölyeler düzenleyerek topluluk üyelerinin bu alanlardaki bilgi ve becerilerini geliştirmek.

-Doğa Yürüyüşleri ve Turlar: Uçhisar'ın doğal güzelliklerinin korunmasına yönelik farkındalık yaratmak amacıyla doğa yürüyüşleri ve kültürel turlar düzenlemek.

-Etkinlikler ve Kutlamalar: Yerel festivallerde veya kutlamalarda doğal ve kültürel mirası öne çıkaran etkinlikler planlamak.

Bu bilgiler Nevşehir Beldiyesi ile yapılan görüşmeden edinilen bilgilerden yorumlanarak hazırlanmıştır.

4.5.3 Uçhisar'daki Planlama Sürecinin Hotel Argos Örneği Üzerinden İncelenmesi

Argos Oteli, tarihi bir miras olan Uçhisar'ın tepesinde yer alan bir otel olmasının yanı sıra binlerce yıllık manastır yerleşkesi, antik kalıntılar ve bu bağlamda yer altı tünelleri, mağaralar ve tarihi evlerden meydana gelen kalıntıların titiz restorasyonu ile hayata geçirilmiştir. Yörenin kendine has dokusunun özellikleri ile otelde şekil 3.14'te görüldüğü üzere ahşap ve taş karışımı ile inşa edilerek yörenin sosyokültürel yapısı da korunmuştur.

Şekil 4.23 Argos Otel'in iç görünü

Hotel Argos'un restorasyon süreci, tarihi tavernaların ve kaya oyma yapılarının yeniden işlevlendirilmesi ile modern mimarinin entegrasyonunu sağlamış, bu bağlamda büyük bir başarı gösterilmiştir.

Restorasyon Süreci

Projenin Yürütücüsü olarak görev yapan Aslı Özbay ‘ın restorasyon sürecini anlattığı yazıyı projeye ait görsellerle birlikte yayınlayan Arkiv sitesinden alınan bilgiler bizi otelin restorasyonu konusunda bilgilendirmektedir.

Restorasyon Süreci

Projenin Yürütücüsü olarak görev yapan Aslı Özbay ‘ın restorasyon sürecini anlattığı yazıyı projeye ait görsellerle birlikte yayınlayan Arkiv sitesinden alınan bilgiler bizi otelin restorasyonu konusunda bilgilendirmektedir.

‘’ Argos in Cappadocia projesi, Uçhisar gibi tarihi çok az bilinen ve çok hırpalanmış bir köyde, "koruma" kavramına azami sadık kalma çabasıdır’’ diyerek restorasyon projesini ifade etmektedir.3000 yıldan fazla sürede sürmekte olan yeraltı yaşama geleneğinin mağaralar sisteminden öğrenilecek çok şey olduğunun göstermektedir. Bu çalışmalar uzun süreler boyunca molozlarla kötü durumda bırakılmış kayaoyma mekanların titizlikle yeniden yaşatma çabasıdır.

Şekil 4.24 Otelin inşasından sonra/önce bölge
(https://www.arkiv.com.tr/proje/argos-in-cappadocia1/4605)

Yer üstünde "yeniden" ve "yeni" binaların inşasında doluluk-boşluk dengelerinin göz önünde bulundurulması, modern mimarinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Turizm sektörünün sürekli artan taleplerine rağmen, koruma odaklı bir yaklaşım benimsemek ve "sahici" hikayeleri öne çıkarmak büyük bir değer taşımaktadır. Bu doğrultuda, tarihi köylerin ihya edilmesi gerektiğinde, bu alanların özgünlüklerini ve mimari kimliklerini bozacak sahte dekorlardan kaçınmak hayati öneme sahiptir.

Mütevazı bir köyün inşası sırasında, korunması gereken kültürel miras göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda, "kırsal alan duygusuna" sadık kalmak, yerel halkın yaşam tarzına ve geleneklerine saygı duymak, sürdürülebilir kalkınmanın gerekliliklerinden biridir. Yeninin tasarımında tevazu göstermek, geçmişin değerlerine sahip çıkmak, geleceğe daha sağlam temellerle ilerlemenin anahtarıdır

Şekil 4.25 Argos Otelin tamamlanan ve devam eden bölümleri (https://www.arkiv.com.tr/proje/argos-in-cappadocia1/4605)

Uçhisar, Kapadokya'nın karakteristik yerleşimleri arasında öne çıkan bir yerleşimdir. Ancak, bu köy, "akademia"nın yeterince ilgi göstermediği bölgelerden biridir. Uçhisar'ın kökeni ve tarihi hakkında mevcut bilgiler, çoğunlukla genel iddialar ve tahminlerden ibarettir. Köyün etnik yapısında meydana gelen değişimlerin hangi yüzyıllarda yaşandığı ve bu dönüşümlerin fiziksel çevre üzerindeki etkileri gibi sorular, akademik çalışmaların yetersizliği nedeniyle hala yanıtsız kalmaktadır. Uçhisar'ın coğrafi konumu, bölgenin tarihsel algısında önemli bir rol oynamaktadır. Bölgede en yüksek kayalığa sahip olan Uçhisar, aynı zamanda doğuya doğru 90 km uzanan bir açık alan sunmaktadır. Bu, Uçhisar'ı Romalılardan kaçan ilk Hristiyanların tercih ettiği stratejik ve güvenli bir yer haline getirmiştir. Bu durum, Uçhisar'ın tarihsel ve kültürel önemini artırmakla birlikte, köyün derin tarihine dair daha fazla araştırma ve inceleme yapılmasını da gerekli kılmaktadır.

Köy, 1960'larda afet alanı olarak belirlenip devlet desteğiyle terk edilen tarihi yerlerden biri. Yerlilerin birçoğu, evlerinden ayrılırken taş taş çıkarıp yeni evlerinin inşası için, 70'lerin sonunda köy yıkıntıya dönüşmüştür. Uçhisar, 1968 yılında açılan ve 2005 yılına kadar faaliyet gösteren Club-Med oteli ile uluslararası

turizmin dikkatini çeken bir yer haline gelmiştir. Bu süreçte özellikle Fransız turistlerin ilgisini çeken Uçhisar, bir yandan turizm faaliyetleriyle ekonomik canlanma yaşarken, diğer yandan bu gelişmelerin getirdiği çevresel ve kültürel tahribatla da karşı karşıya kalmıştır. Club-Med'in açılması, bölgenin turizm potansiyelini artırmış ve Uçhisar'ı uluslararası turizm haritasında önemli bir konuma yerleştirmiştir.

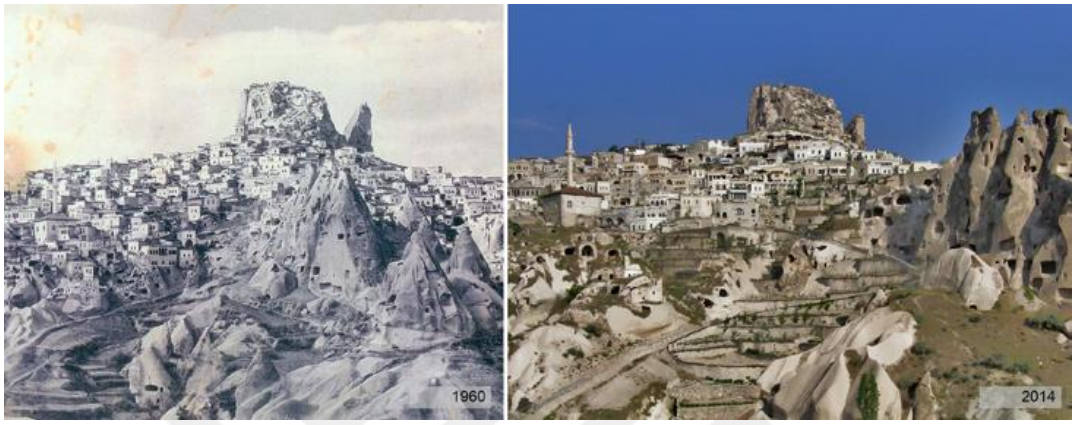

Şekil 4.26 Argos Otel ve Uçhisar Kalesine yerleşimi öncesi/sonrası (https://www.arkiv.com.tr/proje/argos-in-cappadocia1/4605)

Argos in Cappadocia otelinin kurucu ortağı Gökşin Ilıcalı, 1996 yılında bu tarihi köyü keşfederek, restorasyon yoluyla turizm yatırımı yapma kararı almıştır. Bu uzun soluklu restorasyon serüveni, 1997 yılında başlamış ve 13 yıl boyunca aralıksız devam etmiştir. Sonuç olarak, otel 2010 yılında kapılarını açmıştır. İlk açıldığında 27 oda ile hizmet vermeye başlayan otel, bugün 52 odası ile misafirlerini ağırlamaktadır.

Otelin dikkat çeken unsurlarından biri, çok amaçlı etkinlikler için kullanılan ve yaklaşık 1500 yıllık olduğu tahmin edilen özgün bir kilise/bezirhane mekânıdır. Ayrıca, özgün kaya oyma mekânlar içinde saklanan binlerce şişelik bir şarap mahzeni bulunmaktadır. Otelin bir diğer özelliği ise köye su sağlayan tarihi yer altı su tünelinin bir bölümünün burada yer almasıdır. Bunun yanı sıra, organik bahçecilik faaliyetlerinin canlandırıldığı çok sayıda teras bahçesi (sekiler) de otelin bünyesinde yer almaktadır.

2016 yılı için yeni odalar ve ortak alanlar planlanmış olup, projelendirme ve restorasyon çalışmaları Argos Yapı bünyesinde devam etmektedir. Bu çalışmalar, otelin tarihi dokusunu korurken, misafirlerine benzersiz bir deneyim sunmayı amaçlamaktadır.

19 yıllık süreçte birçok mimar, restoratör ve tekniker yer almış olsa da, mevcut eserin kimliğini kazandıran önemli unsur, ilk günden itibaren "danışman" rolüyle Ilıcalı'ya destek veren Turgut Cansever'dir. Cansever'in yönlendirmeleri ve Ilıcalı'nın sanatsal eğilimleri, günümüzde de etkisini sürdüren tasarım/restorasyon anlayışının temel rehberini oluşturmuştur.

Şekil 4.27 Argos Otel akşam görüntüsü
(https://www.arkiv.com.tr/proje/argos-in-cappadocia1/4605)

Kapadokya restorasyon pratiği, geleneksel mimarlık yöntemlerinden ayrılarak yenilikçi bir yaklaşım benimsiyor. Bu süreçte projelerin uygulama aşamaları, sürekli bir gelişim gösteriyor. Mühendislik disiplinlerinin hesaplamalar ve algılar noktasında yetersiz kaldığı karmaşık yapı sistemlerinde, yetkin taş ustalarının rolü oldukça önemli hale geliyor. Bu ustalar, geleneksel zanaat bilgileriyle modern teknikleri harmanlayarak, tarihsel mirasın korunmasında kritik bir işlev üstleniyorlar. Dolayısıyla, Kapadokya'nın özgün yapılarının restorasyonunda sadece mühendislik değil, aynı zamanda zanaat becerisi de ön plana çıkıyor.

Şekil 4.28 Argos Otel yapım süreçlerine ait görseller
(https://www.arkiv.com.tr/proje/argos-in-cappadocia1/4605)

15.000 m2 arazinin üzerinde konumlanan 6000 m2'lik kapalı alanı ve peyzaj bahçeleri ve teraslarıyla, "içinden köy geçen otel / the village with a reception desk" diye bildiğimiz Argos Otel'in, 1997'den günümüze nasıl genişletildiğinin aşamalarını inceleyelim.

Şekil 4.29 Argos Otel
(https://www.arkiv.com.tr/proje/argos-in-cappadocia1/4605)

1. Etap (1996-2002) "Manastır Konak", adı verilen bu yer, kazı sırasında beklenmedik bir şekilde keşfedilen bir kaya oyma mekânın bulunmasıyla adını almıştır. Köyün ana caddelerinden birinin altında yer alan bu alan, 4-5. yüzyıla tarihlendirilen bir manastır kilisesi olarak tanımlanmıştır. Yapılan temizlik ve

rölöve çalışmaları sonucunda bu mekânın zamanla kervansaray ve bezirhane olarak da kullanıldığı anlaşılmıştır. Günümüzde, bu tarihi yapı hem otelin hem de bölgenin sosyal ve kültürel etkinlikleri için kullanılmaktadır. Bölgenin en büyük manastır kiliselerinden biri olarak değerlendirilen bu mekan, tarihi ve kültürel açıdan büyük bir öneme sahiptir.

Şekil 4.30 Argos Otel inşaat dönemine ilişkin görsel (https://www.arkiv.com.tr/proje/argos-in-cappadocia1/4605)

Manastır Konak, Bezirhane'nin doğusunda yer almakta olup, iki özgün konutu bir araya getiren bir yapıdır. Bu konak, büyük ölçüde mevcut özgün yapıların yeniden inşası (rekonstrüksiyon) ile oluşturulmuştur. Böylece hem tarihi dokunun korunması hem de yeni bir yaşam alanı oluşturulması amaçlanmıştır. Bu tür projeler, kültürel mirasın yaşatılması ve modern yaşamla entegrasyonu açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Şekil 4.31 Argos Otel Yerleşkesi ve kotlara yerleşimi (https://www.arkiv.com.tr/proje/argos-in-cappadocia1/4605)

2.Etap (2001-2006), "Tünelli Konak" olarak bilinen yapının, temizlik çalışmaları esnasında keşfedilen bir kayaoyma bağlantı tüneline ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Bu tünelin, Uçhisar'a 3 kilometre mesafedeki bir tepeye kadar uzandığı ve toplamda 5,5 kilometre uzunluğa sahip olduğu kaydedilmiştir. Tünelin, Roma dönemine kadar uzandığı düşünülen özgün işlevinin bir su kanalı olduğu kabul edilmektedir. Tünelin, yapıların altına denk gelen 200 metre uzunluğundaki kısmı ise halka açık olarak kullanılmaktadır. Tünelli Konak projesi, geleneksel ve modern mimari unsurları bir araya getirerek, yeşil avlular, karmaşık geçişler ve açılı kütlelerle dikkat çekici bir tasarım sunmaktadır. "Yenileme + ek yapı" konsepti çerçevesinde ele alınan proje, köyün avlu-sokak, avlu-yapı ve avlu-avlu ilişkilerini derinlemesine analiz ederek, bu unsurların projeye entegre edilmesiyle farklı tasarım alternatifleri sunmaktadır. Otelin ilk havuzlu odası, bu ilişkilerin ve analizlerin somut bir yansıması olarak gösterilebilir. Bu yenilikçi tasarım anlayışı, hem tarihsel mirası koruma hem de çağdaş yaşam alanları oluşturma hedefini taşımaktadır.

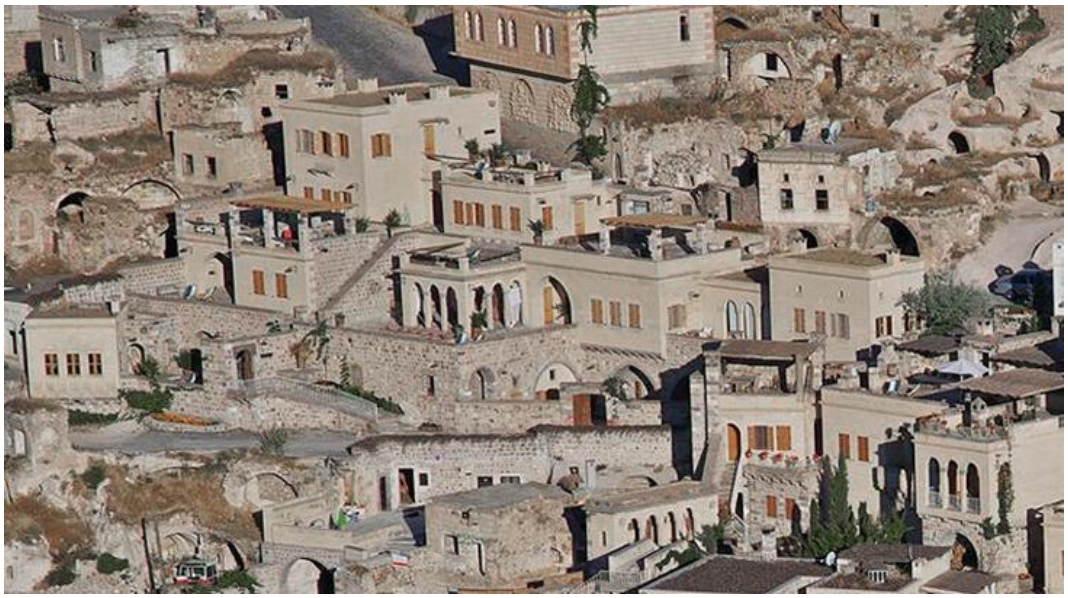

Şekil 4.32 Argos Otel Yerleşkesi yapılarının mevcut dokuyla bütünleşmesi (https://www.arkiv.com.tr/proje/argos-in-cappadocia1/4605)

3.Etap (2005-2009) "Vasil Konak", otel kompleksinin en dikkat çekici yapılarından biridir. Tasarım, alt zemin seviyesindeki mevcut doğal kayadamları ve avlu düzenini koruma gayretine büyük önem vermektedir. Üst kısımlardaki plan şemaları ise rasyonel bir yaklaşım göstermektedir. Yapı, kütle düzenindeki ileri-geri hareketlerle, cephe öğelerindeki geleneksel ölçülere olan duyarlılığıyla ve halkın kullanımına açık olan "sokak-avlu-manzara" ilişkileriyle, çevresiyle uyum içinde varlık göstererek dokunun içine başarılı bir şekilde entegre olmaktadır.

Şekil 4.33 Argos Otel Yerleşkesi ve setlerin kullanımındaki bina-bahçe oranı (*https://www.arkiv.com.tr/proje/argos-in-cappadocia1/4605*)

4. Etap (2007-2009) "Gemil Konak", içerisinde odalarla birlikte restoran, mutfak, bar ve lounge/lobi gibi ortak alanları barındıran bir yapıdır. Bu yapı, eski fotoğrafların ve temizlik sonrası ortaya çıkarılan temel izlerinin yardımıyla kısmen yeniden inşa edilmiş, kısmen de ek yapıların tasarımıyla oluşturulmuştur. Güvercinlik Vadisi'nin kıyısında yer alan bu yapı, 2012 yılında ilave ünitelerle genişletilmiştir. Geniş açıklıklı pencere yüzeyleri sayesinde, diğer etaplardan farklı bir mimari karaktere sahiptir.

Şekil 4.34 Argos Otel yerleşkesinden yapı örneği (https://www.arkiv.com.tr/proje/argos-in-cappadocia1/4605)

5. Etap (2010-2011) "Beyaz Konak" kaba restorasyon aşamasında tamamlanmadan bırakıldığı, ancak daha sonra revizyon projeleri ve iç mekanlarda yapılan değişikliklerle kullanıma açıldığı anlaşılmaktadır. Bu tür projeler genellikle tarihi veya mimari değeri olan yapıların korunarak modern kullanıma uygun hale getirilmesini amaçlar. Yapının tamamlanması, hem estetik hem de fonksiyonel açıdan önemli bir adım teşkil etmektedir otelin bütünlüğünde.

Şekil 4.35 Argos Otel yerleşkesinden yapı örneği
(https://www.arkiv.com.tr/proje/argos-in-cappadocia1/4605)

6. Etap (2012-2023) "Tıraz Konak", kısmen eski bir onarımın tamamlanması , kısmen de yeni restorasyon projesinin bir parçası olarak otelin son eklenen daha geleneksel dokuya sahip 11 odasını bulundurmaktadır."

Bütün restorasyon sürecini bu şekilde özetleyen projenin sorumlu mimarı Aslı Özbayın anlattıkları ve bölgeye ait görsellerle inşaa süreci incelenmiş ve oyma yapıların yığma yapılarla nasıl entegre olduğu, alanı kullanma konusundaki sürecin ilerleyişi ve yapı gövdelerinin ortaya çıkışları arasında işletmenin nasıl sınırlandırılarak inşaat alanı ile bağımsız çalıştırıldığı gözlemlenebilmektedir.

Sürecin resmi izinleri, kurum bazında projenin genişleyişi ve sahada aktif olarak devam eden akış süreci boyunca ilkelerine bağlı kalan ve örnek gösterilebilecek tarzda bir restorasyon çalışması yürüten otelin genel olarak dokuyla bütünleşmesi yapı gruplarının aşagıdaki çizimi ile daha net anlaşılmaktadır.

Şekil 4.36 Mevcut alanının görüntüsü (üst)- Aynı yapı grubunun üst kot ve alt kot izdüşümlerini gösteren plan çizimi (orta)- Aynı yapı grubunun kesit çizimi (alt) (Argos Yapı Proje Arşivi, 2015).

Kültürel Mirasın Korunması:

Otelin restorasyonu sırasında, yerel mimarinin ve tarihsel unsurların korunmasına öncelik verilmiştir. Özellikle, doğal taşın kullanımı ve tarihi yapının detaylarına gösterilen özen, otelin özgün karakterini koruma çabasını yansıtmaktadır. Ancak, restorasyon sürecinin daha kapsamlı ve disiplinler arası bir yaklaşım benimseyerek, kültürel mirası daha derinlemesine ele alması gerektiği düşünülmektedir. Tüm alanların tarihsel bağlam içinde değerlendirilmesi, yapının hikayesini daha anlamlı kılabilir.

Modern İşlevsellik:

Hotel Argos'un restorasyonunda modern konfor unsurları, geleneksel yapılarla birleştirilmiştir. Sıcak su sistemleri, elektrik alt yapısı ve ısıtma sistemleri gibi olanakların entegre edilmesi, misafir deneyimini önemli ölçüde iyileştirmiştir. Ancak, belirli bölgelerde aşırı modernizasyon, tarihi dokunun ruhunu zedeleyecek şekilde uygulanmıştır; bu bağlamda dengeli bir tasarım anlayışını benimsemek gereklidir.

Şekil 4.37 Hotel Argos

Hotel Argos'un restorasyon sürecinde gözlemlenen olumlu unsurlar şunlardır:

Estetik ve Fonksiyonellik:

İç mekan tasarımları, yerel sanatçılardan ve zanaatkarların katkılarıyla zenginleştirilmiştir. Yerel motifler ve geleneksel el sanatları, otelin estetik değerini

artırmış ve misafirlerde bölgenin kültürel kimliğini hissettirmiştir. Bu, otelin kimliğini zenginleştiren önemli bir unsurdur.

Sürdürülebilirlik Yaklaşımları:

Otelin enerji verimliliği açısından yapılan yatırımlar, doğal kaynakların kullanımı ve çevre dostu uygulamalar, modern turizm anlayışıyla örtüşmektedir. Yeşil çatılar, güneş enerjisi sistemleri gibi uygulamalar, hem çevresel bilinci artırmakta hem de maliyetleri düşürmektedir. Bu dünya görüşünün daha da yaygınlaştırılması gerekli.

Yerel Ekonomi ve Kültürel Bağlantılar:

Otelin yerel üreticilerle olan ilişkileri, bölge ekonomisine katkı sunmakta ve yerel kültürün tanıtımını sağlamakta önemli bir rol oynamaktadır. Otelin düzenlediği etkinlikler ve sergiler, hem otel misafirlerine hem de yerel halka hitap etmektedir.

Şekil 4.38 Hotel Argos

Restorasyon sürecinde gözlemlenen kritik durumlar ise belirli alanlarda, modernleşme süreci doğal taş ve yerel malzeme ile uyumsuzluk oluşturmuştur. Örneğin, açık alanlardaki aşırı yapısal değişiklikler, tarihi yapının karakterini zedeleyebilir. Yenileme sırasında, mevcut tarihi unsurların korunmasına yönelik daha dikkatli bir yaklaşım benimsenmelidir.

Ayrıca iç mekanlarda kullanılan modern tasarım unsurları, tarihi yapının ruhuyla çelişmektedir. Açık ofis alanları ve modern mobilya seçimleri yan yana gelerek, iç mekanın bütünlüğünü bozmuştur. Bu durum, tasarımda tutarlılığın artırılması gerektiğini göstermektedir.

Hotel Argos'un ticari faaliyetleri de dikkat çekici noktalar içermektedir:

Fiyatlandırma Stratejisi:

Hotel Argos, sunduğu benzersiz deneyimler ve kaliteli hizmet ile yüksek fiyat segmentinde yer almaktadır. Ancak, yüksek fiyatlar potansiyel müşteri gruplarını dışlayabilir. Farklı bütçelere hitap edebilmek için daha çeşitli paketler oluşturulması faydalı olacaktır.

Misafir Deneyiminde İyileştirmeler:

Otelin genel hizmet kalitesi genelde olumlu geri dönüşler almaktadır. Ancak, personel eğitimi ve müşteri ilişkileri konusunda daha tutarlı bir strateji belirlenmesi, misafir memnuniyetini artıracaktır. Misafirlerin öneri ve şikayetlerine daha etkin bir yanıt mekanizması kurulması, otelin imajını güçlendirebilir.

Pazarlama Stratejileri:

Otelin pazarlama stratejileri, özellikle dijital mecralarda etkili bir varlık göstermektedir. Ancak, yerel kültür ve aktivitelerin daha fazla vurgulanması, bölgeyi tanıtma adına olumlu bir adım olacaktır. Misafir deneyimlerinin sosyal medya üzerinden daha fazla paylaşılması, yeni müşteri çekmek için etkili olabilir.

Hotel Argos, tarihi ve modern unsurları bir araya getirerek Kapadokya'nın kültürel mirasını yüceltmek adına önemli bir rol oynamaktadır. Restorasyon sürecinde gösterilen özen, olumlu sonuçlar doğurmuş, ancak mimari bütünlük ve estetik tutarlılık konusunda daha dikkatli olunması gerektiği görülmüştür. Gelecekte, otelin beklenen standartların üzerine çıkması için tarihi unsurlara daha fazla değer verilmesi ve müşteri deneyimlerinin sürekli iyileştirilmesi önem taşımaktadır.

Uçhisar'ın kuşbakışı görüntüsünde, kalenin etrafı tarihsel dokusu nedeniyle eski yerleşim, afet bölgesi sonrasında yapılaşmaya açılmış olan yerleşim bölgesi de farklı yerleşim olarak ikiye ayrılmıştır. Buna ek olarak kale çevresinde yapılan ticari dönüşümün mevcut olan kullanıcı üstünde yer değiştirme otoritesi yarattığı ya da yaratmadığını inceleyebilecek ortam sunması da bu bölgenin çalışma alanı olarak tercih edilmesini sağlamıştır.

Nevşehir ile Göreme yolu üstünde yer alan Uçhisar, Kapadokya bölgesinde savunma için oluşturulan bir tepe yerleşkesidir. Sınırlarında bir zamanlar savunmaya hizmet etmiş ve 1960 senelerine dek içerisinde yaşanmıştır.

Dönemimizde de turizm için oldukça fazla ilgi gören Uçhisar Kalesini bulundurmaktadır. Roman döneminden itibaren içerisinde kayalar oyularak yapılan pek çok depo, sığınak, sarnıç ve oda gibi birimler bulunmaktadır.

1960 senelerinde Uçhisar kalesinin etrafı kayaların düşme riski nedeniyle "*afet bölgesi*" olarak kabul edilmiş ve kalenin eteklerinde bulunanlar kasabanın güneyine olacak şekilde yeni yerleşim alanları oluşturmaya başlamıştır.

Uçhisar kalesinde ve kalenin etrafında ciddi derecede tarihi dokunun bulunması, hala daha dönemimizde restorasyon çalışmalarının sürmesi, mevcut fiziksel yenilenmesine ve gelişmesine kamu ve özel müdahaleler ile sürmektedir. Bu durum ise bölgede soylulaştırmanın görülme imkanının incelenmesine destek vermektedir.

4.5.4 Uçhisar Kapsamındaki Planlama Süreçlerinin Yorumlanması

Uçhisar, sadece tarihi çevrenin yenilenmesi bağlamında değil, farklı türden gelişimlere de ev sahipliği yapan bir bölgedir. Şekil 1. Üzerinde gösterilen kale ve eteklerini içine alan Tekelli Mahallesi, belde meydanı ve harabe konutların bulunduğu Aşağı Mahalle, afet yasasının ardından gelişen ve beldenin gelişme bölgesi olarak tanımlanan Yukarı Mahalle olmak üzere üç mahalleden oluşmaktadır. Yapılan yerinde gözlemler, her bölgenin kendi iç dinamikleriyle halen gelişim sürecinde olduğunu göstermiştir. Tekelli Mahallesi, konaklama birimlerine dönüştürülecek veya mülk sahiplerinin konutlarında bireysel restorasyon çalışmalarının devam ettiği, terk edilmiş ve yenilenmeyi bekleyen harabe yapıların bulunduğu bir mahalle konumundadır.

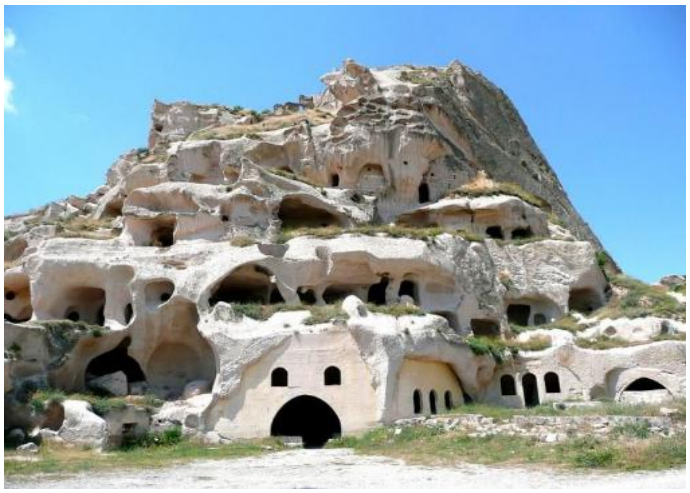

Şekil 4.39 Uçhisar restorasyon yapılmamış harabe yerler (Uçhisar Belediyesi Arşivi, https://www.uchisar.bel.tr/).

Aşağı Mahalle, benzer biçimde harabe yapıların bulunduğu ve konaklama birimlerini içeren bir bölgedir. Yukarı Mahalle ise Nevşehir kent merkezine doğru ilerleyen ve birçok boş tarım arazisine sahip, yapısı daha yakın dönemlere ait iki veya üç katlı bahçeli konutları içeren bir bölgeyi sınırlamaktadır. Bu üç bölgenin kendi içinde farklı gelişim aşamalarında olması, bölgenin hem turizm hem de konut yerleşimi açısından hala yenilenme süreci içinde olduğunu göstermektedir.

Kapadokya'nın turistik rotası, Nevşehir merkezinden başlayarak "*Uçhisar, Göreme, Ortahisar, Üç Güzeller Peri Bacaları, Ürgüp, Avanos ve tekrar Uçhisar*" şeklinde bir sarmal gibi düşünülebilir. Bu güzergah içerisinde Uçhisar, geçiş yolu olmanın yanı sıra turistik bölgelere giriş noktası niteliğindedir. Uçhisar'ın yerel yönetiminin gelişim planları ve bölgedeki fiziksel dönüşüm, Uçhisar'ın halen turizmle gelişim süreci içinde olduğunu göstermektedir. Göreme ya da Ürgüp gibi turizm için gelişimini ve yenilenmesini fiziksel olarak tamamlamış yerleşimlerden ayrılan özelliği, Uçhisar'ın hala dönüşüm evresinde olmasıdır. Bu durum, turizmin içinde yerel gündelik yaşamın devam ettiği ve hala dönüşebilecek yapı ve konut stokunun bulunduğu bir belde olarak çalışmanın odak noktasını oluşturmuştur.

Buna ek olarak, Uçhisar'ın seçilmesinde etkili olan faktörlerden biri, bölgenin dışsal dinamiklerinin, özellikle doğal ve tarihi zenginliklerinin, bu bölgeyi bir çekim noktasına dönüştürüyor olmasıdır. Bu dışsal dinamikler, bölgenin yenilenme potansiyeline önemli bir etki yapmaktadır. Yerel dinamikleri ile soylulaştırma sürecini etkileyen faktörler arasında, Uçhisar'ın doğal ve tarihi zenginliklere sahip olması, içsel dinamikleriyle özgün gündelik yaşam pratiklerini koruması ve yapısal dönüşüme açık bir bölge olması gibi özellikler ön plana çıkmaktadır.

Bu bölümde, beldede giderek artan konaklama birimlerinin, çoğunluğunun bir dönem Uçhisar Kalesi etrafında konut olarak kullanıldığı göz önüne alındığında, mekanların niteliğinde ne gibi değişimlerin yaşandığının izi sürülmüştür. Bu sayede, beldenin soylulaştırma sürecine olan mesafesi değerlendirilirken, mekanların günümüzde kimler için ve nasıl tasarlandığı, ölçeğin, mimari programların ve mekansal kullanımın nasıl değiştiği gibi soruların yanıtları aranmıştır.

Buna ek olarak, turizmden kaynaklanan gelişim stratejilerinin yanı sıra, bölgedeki mevcut doğal ve tarihi zenginliklerin çekiciliği nedeniyle, Uçhisar'ın yerel

dinamikleri üzerindeki etkilerini anlamak yerine, bölgedeki asıl sahipleri olan yöre halkının eylemlilikleri incelenmiştir. Buna ek olarak, mekansal analiz ile birlikte tarihi ve özgün değerlere sahip bir bölgenin yerel dinamikleri belirlenmiş ve bu dinamiklerin soylulaştırma sürecindeki direnç noktaları ve tetikleyicileri ortaya çıkarılmıştır.

Bu dönemde ülkedeki koruma ve turizm arasındaki gerilim de artmıştır. Güner (2020, s.157), bu yasayla birlikte Kapadokya'nın kitlesel turizmin merkezi olmasının yanı sıra, bölgenin özgünlüğü nedeniyle koruma ve turizm arasındaki simbiyotik ilişkinin turizm lehine dönüşmesi dikkat çekmiştir. Bu durum, Kapadokya'nın hem korunması hem de turistler için çekici hale getirilmesi açısından önemli bir denge arayışını ortaya koymaktadır.

Şekil 4.40 Uçhisar Kalesi (Uçhisar Belediyesi Arşivi https://www.uchisar.bel.tr/).

4.5.5 Uçhisar 'da Uluslararası, Ulusal, Yerel ve Toplumsal Girişimler

Uçhisar genel olarak bulunduğu konumdan dolayı Kapadokya'nın giriş kapısı özelliğindedir. Mevcut doğal zenginliklerin ziyaretçilerine sunduğu kültürel tecrübelerle son dönemlerde bölge toplumsal ve fiziksel olarak birçok gelişime neden olmuştur.

Yakın çevrenin bölgesel olarak gelişimindeyse Nevşehir merkez, Avanos, Uçhisar, Göreme, Mustafapaşa, Ortahisar ve Ürgüp yerleşimlerinin üst seviyedeki doğal ve kültürel potansiyelleri sayesinde paralelindeyse tek sektöre dayalı olan bir

gelişmeden ziyade farklı ekonomik kaynak oluşturarak ve yerleşimlerin birbirleri ile alan bağlantıları oluşturularak dayanıklı bir yer olması amaçlanmaktadır.

Peribacaları en yoğun olarak Avanos, Ürgüp ve Uçhisar üçgeni arasında bulunan vadilerde yer almaktadır. Kapadokya'nın turizm potansiyelindeki önemli faktörleri içerisinde bulunduran peribacaları, gerçekleşen yeni koruma politikaları ile beraber sürekliliği sağlanmak için korunmaktadır. Yapılmış olan koruma stratejilerinde peribacalarının yer aldığı bölgelerin turistik kullanıma yönelik olarak açılmasına müsaade etmektense bu alanlarda bulunan konut dokusunu ve beraberindeki mimari dokuyu koruma strateji hazırlanarak sivil, kamu ve özel iş birliği ile yerelin göç etmeden mevcut olan kültürü sürdürmesi ve korunması gerektiği belediye tarafından belirtilmiştir.

Uçhisar yerel yönetimimi "*Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü*" tarafından uygulanan "*Uçhisar Koruma Amaçlı İmar Planına*" uygun olduğuna karar verdiği ve bu planın Şehircilik ve Çevre bakanlığına gönderildiğini belirtmiştir.

Yerel yönetim yapmış olduğu bir açıklamada, "*Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğünün*" 21.07.2011 senesindeki 3055 sayılı olan kararıyla "*Uçhisar 1/1000 Koruma Amaçlı İmar Planının*" uygun olduğunu hatırlatmış ve: "*Koruma amaçlı imar planı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından onaylandıktan sonra kasabamızda turistik tesislerin sayısı artacak, yatırımcıların önü açılacak. Şubat ayı içinde onaylanacak imar planı kasabamızın ekonomisinin ve iş istihdamının büyümesine katkısı olacak bir gelişmedir. Ayrıca koruma amaçlı imar planının onaylanmasıyla belediyemiz ve ilgili kurum ve kuruluşların sorumluluklarının ve yetkilerinin netleşmesi açısından da yatırımcıların işini kolaylaştıracaktır. Tüm kasabamıza hayırlı olsun*." İfadelerini kullanmıştır (Uçhisar Belediyesi, 2024).

Kapadokya'nın zirvesi olan Uçhisar Kalesinde daha önce "*Kapadokya Alan Başkanlığının*" izni ile başlatılmış olan bakım ve onarım çalışması bitirilmiştir. Bu kapsamda yerel yönetim yetkilisi ise şu ifadeleri kullanmıştır:

"*Kapadokya'nın cazibe noktalarından olan Uçhisar Kalesinde başlatmış olduğumuz restorasyon çalışması tamamlandı. Aldığımız izinlerle; kalede zirve temizliği gerçekleştirdik, korkuluk ve merdiven yenilemesini tamamladık,*

ışıklandırmaları yeterli hale getirdik. Amacımız doğallığını kaybetmeden zamana yenik düşmesini engellemek ve ziyaretçilerimizin daha rahat bir şekilde kaleye çıkmalarını sağlamak. Bu çalışmanın tamamlanmasıyla birlikte 2021 turizm sezonuna hazır bir şekilde başlıyoruz" (Uçhisar Belediyesi, 2024).

4.6 Uçhisar'ın Sosyokültürel Sürdürülebilirliğinin Mimari Boyutunun Değerlendirilmesi

Son dönemlerde tüm alanlara nüfuz eden sürdürülebilirlik ve küreselleşme kavramları, modern dünyada sıkça tartışılan iki önemli konudur. Yapay yaşamın bir gereksinimi olarak ortaya çıkan bu kavramlar, turizm, şehirler, teknoloji, tarım ve birçok başka konunun sürdürülebilirliği üzerinde durulmasını sağlamaktadır. Tüm bu alanlarda sürdürülebilirliğin ortak noktası, toplumsal ve yaşamsal döngülerin korunması ve geleceğe yönelik kaynakların muhafaza edilmesidir. Özetle sürdürülebilirlik, günümüz gereksinimlerini karşılarken doğada bulunan kaynakları koruyarak gelecek kuşaklara sağlıklı bir çevre bırakmayı amaçlayan faaliyetler olarak tanımlanabilir.

Kültür, toplum veya topluluklar tarafından zamanla biriktirilerek oluşturulan; coğrafi, tarihi, ekonomik ve sosyal şartlardan etkilenerek gelişen dinamik bir kavramdır. Farklı bir söylemle, insanların hayatını sürdürdüğü herhangi bir doğal kapsamda inşa etmiş olduğu binanın yapı malzemesinden, giyim tarzına ve geçim şekline dek birçok unsur coğrafyadan etkilenmektedir. Doğal çevrenin çeşitliliği kültürü de etkilemekte, kültür de doğal çevreyi ve toplumu etkilemektedir. Kültür bir halkın sadece yaşam tarzları mozaiği yerine aynı zamanda inanç ve değerlerini de kapsamakta olan bir kavramdır.

Kültürel miras kavramı, tarih boyunca çeşitli aşamalardan geçerek günümüzde oldukça geniş bir anlam kazanmıştır. Başlangıçta yalnızca önemli anıtsal yapıları koruma amacı güden bu kavram, zamanla daha geniş bir perspektife kavuşmuş ve kırsal ile kentsel alanları, sivil yapıları, hatta sanat ve kültürün soyut dallarını da içine alacak şekilde genişlemiştir. Bu genişleme, kültürel mirasın sadece fiziksel yapılarla sınırlı kalmayıp, toplumların tarihsel ve kültürel değerlerini yansıtan her türlü unsuru kapsaması gerektiği anlayışının bir sonucudur. Dolayısıyla, kültürel mirasın korunması, toplumların kimliklerini ve tarihlerini gelecek nesillere aktarmada önemli bir rol oynamaktadır. Kültürün barındırdığı özellikler nedeniyle

pek çok insan toplumlara yönelik kültürleri tanıma arzusu içerisinde seyahat etmektedir. Turistlerin çeşitli kültürleri tanımak amacıyla gerçekleştirdikleri konaklama ve seyahatler, *"kültür turizmi"* olarak adlandırılmaktadır. İnsanlar, genellikle eski kültürlerin veya medeniyetlerin izlerini görmenin yanı sıra kendi kültürleri dışındaki kültürlere de ilgi göstermektedirler. Bu nedenle, turistler genellikle kültürel cazibe merkezlerini incelemek amacıyla farklı yöreleri ziyaret ederler. Kültür turizmin ciddi düzeyde özgünlüğe ve yerel kimliğe dayalı olması, kent kimliğinin vurgulanmasını sağlamakta, aynı zamanda kültürel özgünlüğün ve çeşitliliğin korunmasına hizmet eden bir araç olarak rol almasına neden olmaktadır. Bu bağlamda tarihi çevreleri koruma ve yaşatma amaçları önem sırasında üst sıralara oturmaktadır. Kültürü etkileyen tüm unsurlar dikkate alındığında, kültür zamanla bir gelenek haline gelerek eski kuşaktan yeni kuşağa aktarılmaktadır. Doğa şartlarından bağımsız olarak turizmi yıl genelinde yaymak, turizme genel bir dinamizm sağlamak, bölge kültürünü yabancı ve yerlilere tanıtmak, korumak ve geçmişe sahip çıkmak amacıyla kültürel turizmin geliştirilmesi önemli bir avantaj sunmaktadır.

Dünya Kültür Mirası, UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) tarafından belirlenen ve dünya genelinde insanlığın ortak mirasını temsil eden kültürel ve doğal sit alanlarının korunması ve tanıtılması amacına hizmet eden bir listedir. Bu listeye dahil edilen yerler, tarihsel, sanatsal, bilimsel veya estetik değerler taşıyan ve insanlığın ortak mirası olarak korunmaya layık görülen alanlardır. Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmek, ilgili taraflarda bu konulara yönelik farkındalık oluşturmakta ve ülkelerin Dünya Mirası varlıklarına yönelik koruma ve izleme çalışmalarına ağırlık vermelerini sağlamaktadır. Dünya Mirası varlıklarının yönetimi ve izlenmesi, ülkelerin sorumluluğundadır. Dünya Mirası Sözleşmesi'ne taraf olan ülkeler, topraklarındaki Dünya Mirası varlıklarının korunma durumlarını içeren raporları altı yılda bir Dünya Mirası Komitesine sunmaktadırlar. Komite, raporlama süreçlerinde taraf ülkelere destek sağlamakta ve bölgesel çalışmaların uygulanmasını kolaylaştırmaktadır. Dünya Mirası varlıklarının korunması ve sürdürülmesi konusundaki sorumluluklar yerine getirilmediğinde ve bu varlıklar zarar görüp Dünya Mirası Listesi'ne girmelerini sağlayan özelliklerini kaybettiklerinde, bu varlıklar Liste'den çıkarılmaktadır (UNESCO, 2016, 45).

Göreme Millî Parkı ve Kapadokya Bölgesi, Türkiye'nin UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne giren ilk üç varlıktan biri olarak, hem doğal hem de kültürel özellikleriyle dikkat çekmektedir. Bu bölge, UNESCO tarafından belirlenen üstün evrensel değer, bütünlük ve otantiklik kriterlerine uygun olarak değerlendirilmiştir. 2006, 2009 ve 2014 yıllarında hazırlanan UNESCO raporları, bölgenin mevcut durumunu ve özellikle Uçhisar'ın durumunu kapsamlı bir şekilde analiz etmiştir. Bu raporlar, Uçhisar hakkında hem olumlu hem de olumsuz değerlendirmeler içermekte, bölgenin korunması ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi gerektiğine dair önemli bilgiler sunmaktadır. Göreme Millî Parkı ve Kapadokya'nın bu statüsü, Türkiye'nin kültürel ve doğal mirasının korunmasında ne denli önemli bir rol oynadığını bir kez daha gözler önüne sermektedir.Unesco değerlendirme raporları dışında Dünya Kültür Mirası listesinde yer alan Uçhisar'ın gelişimini ve korunmasını sağlamak amacıyla çeşitli çalıştaylar düzenlenmiş ve raporlanmıştır. Uçhisar ile ilgili birçok çalıştay yapıldığı ancak bu çalıştayların değerlendirme ve raporlarının yayımlanmadığı tespit edilmiş ve bu raporlara ulaşmak için ilgili kurum/kuruluşlara ulaşılmasına rağmen ilgili raporlar çeşitli gerekçelerle tarafımızla paylaşılmamıştır ancak ulaşılabilen 3 çalıştay raporu çalışma kapsamında incelenmiştir.

UNESCO standartlarına uyum sağlamak ve bölgenin kültürel mirasının korunmasının sağlanması amacıyla 2019 yılında kurulmuş olan Kapadokya Alan Başkanlığı bölgenin ihtiyaçlarına göre uzun vadeli ve kısa vadeli hedefler belirlemiş, bu hedeflere ne ölçüde ulaşıldığını yıllık değerlendirme raporları ile her yıl ilgili başkanlığın web sayfasında yayımlanmaktadır.

Uçhisar Beldesi özelinde ise mimari, kültürel ve tarihi bakımdan bölgede bulunan önemli merkezlerin başında gelmekte olup tarihi bölge kaya düşmesi nedeniyle 1968 senesinde afet bölgesi olarak ilan edilmiş ve merkezi yönetsel kararlarla bölge halkı sosyal konutlar yapılarak tarihi bölgeden tahliye edilmiştir. Alınan yönetsel kararlar çerçevesinde Uçhisar'daki yerleşim vadi ve kale yamacında yer alan düzlük alanlara doğru genişlemiş ve yoğunlaşmıştır. Bölgenin tarihsel dokusu ise kale çevresinde olduğu için yeni ve eski yapılaşmalar birbirlerinden ayrılmış ve bundan kaynaklı tarihi sit alanını terkedilmiş metruk alanlar haline getirmiştir.

Uçhisar'ın, yöre ve kale mimarisini yansıtmakta olan ve korunmuş haldeki kent dokusu ile "Nevşehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun" 1999

senesindeki ve 1123 sayılı olan kararı kapsamında bir bölümü doğal sit alanı, bir bölüm kentsel, bir bölümü de geçiş sahası çerçevesinde düzenlenmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı 1/25000 Çevre Düzeni Planı Açıklama Raporu, 2012, s.67).Bahsi geçen imar planının hazırlanması evresinde 2014 ve 2019 seneleri bölgenin değişimini göstermekte olan oldukça önemli dönemlerdir. 2014 ve 2019 seneleri arasında gerçekleşmiş olan "Turizm Tesis Alanı" şeklinde belirtilen bölüm ve kentsel sit alanı sınırlarının genişletildiği belirlenmiştir.

2019 yılına ait onaylı Koruma Amaçlı Plan incelendiğinde, Uçhisar'ın mevcut durumunu ortaya koyan şekil 4.16'da bölgenin dört temel arterden oluştuğu görülmektedir: Nevşehir'i Göreme'ye bağlayan Çevre Yolu, tarihi kent dokusunu bağlayan Göreme Caddesi, yeni yerleşim bölgelerine ulaşımı sağlayan Adnan Menderes Caddesi ve Fatih Caddesi.

Yine Şekil 4.16'da yer alan harita kapsamında Uçhisar kalesini çevrelemekte olan güney ve doğu bölgesi kentsel sit alanlarının sınırını oluştururken, kalenin mevcut olduğu alana ve doğusuna denk gelen bölümde yer alan peri bacalarını içeren bölgeler de 1.Derece Doğal Sit Alanı ile jeolojik bakımdan yerleşime uygun olmayan bölgeler olarak ifade edilmiştir. Tekelli ve Aşağı mahalleleri kentsel sit alanı sınırları içindedir. Tekelli Mahallesi, ayrıca 1. derece sit alanının bir parçasıdır. 1. derece doğal sit alanı sınırları, kaleden başlayıp Nevşehir-Göreme çevre yoluna kadar uzanmakta ve vadiye bakan tüm bölgeleri kapsamaktadır. Beldenin gelişim bölgesi olan yeni yerleşim alanı yani yukarı mahalleyse 3.derece sit alanı şeklinde belirtilmiştir. Koruma planında tescilli olan yapıların büyük bir kısmı kentsel sit sınırları içerisinde nitelikli şekilde konut tipini meydana getirmekte, buna ek olarak yine bir otel, üç camı tescilli olarak birçok yapı mevcuttur. Bahsi geçen yapılan bazıları Güvercinlik vadisini görmekte olan yamaç evler, bazısı da kalenin batısına doğru yerleşmiş olan yapılardır. 1.derece doğal sit alanındaysa genellikle niteliği peri bacası olan yapıların tescillendiği görülmüştür.

UNESCO tarafından başlatılan periyodik raporlama uygulaması, 2000 yılından itibaren belirli dönemlerde Bölge'ye ilişkin detaylı raporların hazırlanmasını sağlamıştır. Bu raporlar, Bölge'nin korunması, yönetimi ve izlenmesi gibi kritik konulara odaklanmış ve uzmanlık ile eğitim kaynakları, bilimsel çalışmalar ve Bölge'nin korunma durumunu etkileyen faktörler gibi çeşitli alanlarda bilgi

sağlamıştır. 2006 yılı raporu, bu konuların yanı sıra eğitim, bilgi ve farkındalık inşası ile ilgili tavsiye edilen eylemleri de içermektedir.

2014 yılında yazılan rapor ise, periyodik raporlama uygulamasının ikinci ve günümüze kadar hazırlanan son raporudur. Bu raporlar, Bölge'nin korunmasına yönelik stratejik planlamalara katkı sağlamakta ve uluslararası standartlara uyumu değerlendirmektedir. Şekil 4.1'de bu raporların tablolaştırılmış hali, raporların içerik ve kapsamını daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Uçhisar Beldesi'ni sosyokültürel sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi yukarıda belirtilen Unesco değerlendirme raporları, ulaşılabilen çalıştay raporları ve Kapadokya alan başkanlığı değerlendirme raporları ile şekil 3.2 de yer alan tarihi çevreleri koruma ve yaşatma amaçlarına göre tablolaştırılmış ve aşağıda 3 ana başlıkta değerlendirilmiştir.

- **Kültürel Mirasın Korunması ve Kültürel Sürekliliğin Sağlanması**

Tablo 4.1'de belirtilen Unesco raporları tablosundan da anlaşılacağı gibi "Kültürel Mirasın Korunması ve Kültürel Sürekliliğin Sağlanması" ile ilgili belirtilen eksikliklerin, planlama ve yönetim alanlarında tespit edilen boşluklardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Eksikliklerin farklı kategorilerde yer alması, bu eksiklikleri gidermenin çeşitli uzmanlık alanlarını, kurumları ve yetkileri kapsadığını göstermektedir. Yetki tanımlaması ve sınırlar net bir biçimde belirlenemediği için uygulamalarda denetim eksikliği görülmektedir.

Belirttiğiniz gibi, kurumlar arası iletişim eksikliği ve yetki karmaşası, projelerin hazırlanma ve onay süreçlerini oldukça karmaşık hale getirebilir. Özellikle, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı gibi farklı kurumların görüş ve onaylarının alınması zorunluluğu, süreci uzatmakta ve bürokratik engeller yaratmaktadır.

Aynı bakanlık içerisinde dahi farklı genel müdürlüklerden ayrı ayrı onay alınması gerektiğinde, bu durum daha da karmaşık bir hal alabilir. Bu çok aşamalı süreç, teoride yatırımları denetlemek ve en ideal uygulamayı sağlamak açısından faydalı görünse de, kurumlar arası eşgüdüm eksikliği nedeniyle istenilen verim elde edilememektedir.

Bu tür durumların üstesinden gelmek için, kurumlar arasında daha etkin bir iletişim ve işbirliği mekanizması geliştirilmesi, süreçlerin daha hızlı ve verimli bir şekilde

yürütülmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca, yetki ve sorumlulukların net bir şekilde belirlenmesi, bürokratik engellerin azaltılması ve süreçlerin basitleştirilmesi de önemli adımlar olacaktır.

Tablo 4.1 UNESCO raporları kapsamında kültürel mirasın korunması ve kültürel sürekliliğin sağlanması amacının değerlendirilmesi

İlgili Kurum ve Kuruluş	Bölgeyi Kapsayan Raporlar		Ölçütler		
			Kültürel Mirasın Korunması ve Kültürel Sürekliliğin Sağlanması		
	Adı	Yılı	Tarihsel ve Kültürel Sürekliliğin Sağlanması	Siluetin ve Peyzaj Değerlerinin Korunması	Tarihi Dokuyu Bozan Etmenlerin Alandan Uzaklaştırılması
UNESCO	Göreme Millî Parkı ve Kapadokya Değerlendirme Raporu	2006	Planlama eksikliği nedeniyle kaçak yapıların, tarihi yapılara ve şehir silüetine olumsuz etkileri gözlemlenmiştir. Doğal kaya çökmeleri tarihi yapıları bozsa da kültürel mirasın korunduğu tespit edilmiştir.	Planlama eksikliğinin silüete zarar verdiği tespit edilmiştir. Doğal kaya çökmeleri tarihi yapıları bozsa da kültürel mirasın korunduğu tespit edilmiştir.	Planlama eksikliğinin çevresel unsurların etkisini artırdığı tespit edilmiştir. Yeterli takip yapılamadığından olumsuz çevresel faktörlerin ortadan kaldırılamadığı belirlenmiştir. Ziyaretçiler tarafından oluşturulan trafik sorunu mevcuttur.
	Türkiye'de Dünya Miras Alanlarında Güncel Durum Değerlendirmesi	2009	Kaçak yapılaşmanın (bölgeye özgü evlerde yeni alanlar ve kayaya oyulan mekânlar) tarihsel ve doğal dokuyu bozduğu ve sürdürülebilir olmadığı belirtilmiştir. Korumaya yönelik Kurumlar arası ilişki ve yetki karmaşası olduğu belirtilmiştir.	Genel olarak tarihi dokunun korunduğu ancak çevresel etkilerden dolayı silüetin bozulduğu vurgulanmıştır . Korumaya yönelik Kurumlar arası ilişki ve yetki karmaşası olduğu belirtilmiştir.	Bölgedeki baz istasyonları, TV vericileri, elektrik ve telefon direkleri ile telleri, kablolar ve TV antenlerinin görsel kirlilik oluşturduğu belirlenmiştir. Ziyaretçiler tarafından oluşturulan trafik sorunu mevcuttur.
	Göreme Millî Parkı ve Kapadokya Değerlendirme Raporu	2014	Alana özgü herhangi bir yönetim planının henüz oluşturulmadığı belirlenmiştir. Bölgede denetimlerin sayısının az olduğu ve bu denetimlerin planlı olmadığı belirlenmiştir. Korumaya yönelik Kurumlar arası ilişki ve yetki karmaşası olduğu belirtilmiştir.	Tesis ve donanımların rutin bakım işlemlerinin gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Dünya Kültür mirası varlığının üstün evrensel değerinin korunduğu tespit edilmiştir. Korumaya yönelik Kurumlar arası ilişki ve yetki karmaşası olduğu belirtilmiştir.	Ziyaretçiler tarafından oluşturulan trafik sorunu henüz çözüme ulaştırılamamıştır. Korumaya yönelik Kurumlar arası ilişki ve yetki karmaşası olduğu belirtilmiştir.

Tablo 4.2 Bölgeyi kapsayan çalıştay ve workshop raporları kapsamında kültürel mirasın korunması ve kültürel sürekliliğin sağlanması amacının değerlendirilmesi

Yapan Kurum ve Kuruluşlar	Bölgeyi Kapsayan Çalıştay ve Workshop Raporları		Ölçütler		
			Kültürel Mirasın Korunması ve Kültürel Sürekliliğin Sağlanması		
	Adı	Yılı	Tarihsel ve Kültürel Sürekliliğin Sağlanması	Siluetin ve Peyzaj Değerlerinin Korunması	Tarihi Dokuyu Bozan Etmenlerin Alandan Uzaklaştırılması
Turizm Bakanlığı	Kapadokya'nın Koruma Geliştirme ve Tanıtması "Workshop"	1990	"Kapadokya Bölgesi Koruma ve Geliştirme" örgütünün kurulması ön görülmüştür. Korumaya yönelik planlamanın, belirli bir başlangıç ve bitiş noktası olan bir eylem değil, sürekli devam eden bir süreç olması gerektiği vurgulanmıştır.	Geçmişte bölgenin doğal ve tarihi çevresiyle uyumlu yapı üretiminin terk edilmesi, günümüz mimarlık ve mühendislik uygulamalarının çevreye duyarlı yerleşim oluşturamaması nedeniyle mevcut dokunun bozulmasına yol açmıştır.	"Kapadokya Bölgesi Koruma ve Geliştirme" örgütünün kurulması ön görülmüştür. Koruma planlamasının yapılması gerektiği ve bu planlamanın tek seferlik bir eylem olmayıp sürekli bir süreç olması gerektiği belirtilmiştir.
Ahiler Kalkınma Ajansı	Uçhisar ve Bölgenin Geleceği Kentsel Strateji Çalıştayı	2011	Özel Proje Alanları tanımlanması Özel Planlama Alanına ilişkin yasal altlıkları belirlenmeli, Kapadokya'nın veri envanterinin hazırlanması, gibi konuların önemine vurgu yapılmıştır.	Malzeme kullanımı, görsel kalite, araca dayalı yaşam ve yarattığı tahribat konularında denetlemenin artmasının silüetin ve peyzajın korunmasındaki önemine değinilmiştir.	Görüntü kirliliği, tahribat, ucube yapılar, moloz, kaçak yapılar, kirlilik konularında önlem alınması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ulaşım planlamasının yapılmasının önemine değinilmiştir. (Tek yönlü yolları, su hendekleri, virajlar)
Tarihi Kentler Birliği	Kapadokya Stratejik Yön Planı-Nevşehir Çalıştayı	2012	Bölgeye özgü kurul kurulması gerektiğinden bahsedilmiştir. Sit alanlarının sınırları gözden geçirilmeli, arkeolojik ve doğal alanlar korunmalı ve yeni yapılaşma için genel ilkeler belirlenmelidir. Bölge ölçeğinde doğa ve kültür envanteri tamamlanması gerektiğinden bahsedilmiştir.	Mimari uyum için etkileşimli geçiş alanlarındaki bozulmalar önlenmesi gerektiğinden bahsedilmiştir.	Eski ve yeni yapıların uyumunu sağlamak için yönetsel mekanizmalar oluşturulmalı, böylece kentsel ve mimari estetik sorunları önlenmelidir. Bölgenin doğal ve kültürel değerlerinin taşıma kapasitesinin üzerinde ziyaretçi akışı olduğundan, ziyaretçi kapasitelerinin hesaplanması ve rezervasyon sistemine geçilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Tablo 4.2'deki tabloda belirtilen çalıştay ve çalışma raporları kapsamında geçici bir eylem gibi değil de sürekliliği sağlayabilecek bir yürütmenin olmasının ve bu bakış açısıyla mevcut dokunun korunmasının ve yeni yapılaşmada genel ilkeler olmasının gerekliliği tartışılmış ve raporlanmıştır.

Bölgenin korunması için sit alanlarının sınırlarının gözden geçirilerek, bölgenin ihtiyaçlarına özgü bir kurul kurulması gerektiği vurgulanmıştır.

Bölgede yeni yapılaşma için kurul kararları olmalı ve bunun yaptırımı denetimle sağlanmalı kanaatine varılmıştır.

Yeni yapılaşma ve restorasyon yapılarak yeniden işlevlendirilmek istenen yerler için kullanılan malzemeler ve yapım tekniği konularında kaygılar olduğu görüşülmüştür.

Bütün bu çalıştaylar ve Unesco raporlarının talep ve tavsiyeleri doğrultusunda ilk olarak 1990 yılında gündeme gelen Alan Kurulu'nun 2019 da kurulduğu ve 2020 yılında faaliyete girdiği bilinmektedir. 30 yıl süren yönetim sancısı Alan kurulu başkanlığının kurulmasıyla bölgenin ayrıcalıkları konusunda yetkili bir makam oluşturulmuştur.

2019 yılında kurulan ve ilk faaliyet raporunu 2020 de yayınlayan Kapadokya Alan Başkanlığı tablo 4.3'te yer alan tabloda da görüldüğü gibi kaçak yapılaşmayı engelleyerek izinsiz birbirine eklenen yapıların kayıt altına alınması çalışmasıyla başlamıştır.

Tarihi silüetin bozulmaması için yapılacak olan projelere ilişkin mevcut çevre içinde yerini her yönden ifade edecek şekilde görünüşler çizilmesi istenilmiştir. Bu şekilde mevcut dokunun içindeki yükseklik ve mimari tarzın bölgeye uygunluğu denetim altına alınmış oldu.

Bölgenin üst ölçekli 1/25000 ölçekli planının 2023 yılında askıya çıkmış olması ile ana alterler dışındaki ada ve parsellerin yollarla ve sit alanları sınırlarıyla durumları netleşemediği için altyapıda eksik kalınmış ve yapılaşma geçici çözümlerle sürdürülmüştür.

Geç kalınmış olsa da kurulabilen alan başkanlığı 5 seneyi geride bırakmış ve çalışmalarına devam etmektedir.

Tablo 4.3. Kapadokya Alan Başkanlığı faaliyet raporları kapsamında kültürel mirasın korunması ve kültürel sürekliliğin sağlanması amacının değerlendirilmesi

Yapan Kurum ve Kuruluşlar	Bölgeyi Kapsayan Raporlar		Ölçütler		
			Kültürel Mirasın Korunması ve Kültürel Sürekliliğin Sağlanması		
	Adı	Yılı	Tarihsel ve Kültürel Sürekliliğin Sağlanması	Siluetin ve Peyzaj Değerlerinin Korunması	Tarihi Dokuyu Bozan Etmenlerin, Özellikle Trafik Gibi Unsurların Alandan Uzaklaştırılması
Kapadokya Alan Başkanlığı	Faaliyet Raporu	2020	Kaçak Yapılaşmanın Tespiti ve Önlenmesinde Yeterince Hızlı ve Etkin Olunamadığı Ve Bu Durum Tarihsel Ve Doğal Dokuyu Bozduğu Ve Sürdürülebilirliği Zorlaştırdığı,	Üst Ölçekli Planların Yanı Sıra Bu Planlara Bağlı Alt Ölçekli Planların Hazırlanması Sürecindeki Eksiklikler, Silüetin Korunmasını Zorlaştırmaktadır.	Üst Ölçekli Planlar ve Bunlara Bağlı Alt Ölçekli Planların Hazırlanmamış Olması, Alt Yapı ve Ulaşım Sorunlarının Çözülmesini Yavaşlattığı,
	Faaliyet Raporu	2021	Restorasyon Çalışmalarında İlerleme Kaydedildiği ve Bu Sayede Tarihi ve Doğal Dokunun Korunmasının Mümkün Olduğu,	Planlama Çalışmalarında İlerleme Kaydedildiği Böylece Silüetin Korunmasını Mümkün Kıldığı,	Çevresel Problemler İle İlgili Bir Çalışma Yapılmadığı, Planlama Çalışmalarında İlerleme Kaydedildiği,
	Faaliyet Raporu	2022	Yaptırımlı Takip Sisteminin Gelişmesiyle Kaçak Yapılaşmanın Önüne Geçilmiş, Bu Sayede Kültürel Değerlerin Korunmasına Kolaylık Sağlanmıştır.	Kaçak Yapılaşmanın Kısmi Olarak Önlenmesi, İstimlak ve Kamulaştırma İşlemlerinin Sayesinde Tarihi Silüetin Korunmasında Daha Etkin Olunmuştur.	Planlama Çalışmalarının Devam Ettiği ve Olumsuz Çevresel Etkilerin Bu Sebepten Yeteri Kadar Giderilememiştir.
	Faaliyet Raporu	2023	1/25.000 Ölçekli Kapadokya Alanı Üst Ölçekli Alan Planı Çalışmaları Tamamlanmıştır.	1/25.000 Ölçekli Kapadokya Alanı Üst Ölçekli Alan Planı Çalışmaları Tamamlanmıştır.	1/25.000 Ölçekli Kapadokya Alanı Üst Ölçekli Alan Planı Çalışmaları Tamamlanmıştır.

- **Kültürün Geliştirilerek Gelecek Kuşaklara İletilmesi**

Tablo 4.4. UNESCO raporları kapsamında kültürün geliştirilerek gelecek kuşaklara iletilmesi amacının değerlendirilmesi

Yapan Kurum ve Kuruluşlar	Bölgeyi Kapsayan Raporlar		Kültürün Geliştirilerek Gelecek Kuşaklara İletilmesi	
	Adı	Yılı	Yerel Kimliklerin Ortaya Çıkarılması ve Değerlendirilmesi	Halkın Koruma Konusunda Bilinçlendirilmesi
UNESCO	Göreme Millî Parkı ve Kapadokya Değerlendirme Raporu	2006	Yerel kimliklere dair oluşturulmuş alanların görsel kirlilik oluşturmaya başladığı ancak kimliğe katkıda bulunduğu düşünülmüştür.	Yönetim Planının Bulunmadığı Tespit Edilmiştir. Toplumun Bölgenin Kültür Mirası Olduğuna Dair Bilgisinin Olmadığı Tespit Edilmiştir.
	Türkiye'de Dünya Miras Alanlarında Güncel Durum Değerlendirmesi	2009	Yerel kimliklere dair oluşturulmuş alanların görsel kirlilik oluşturmaya başladığı ancak kimliğe katkıda bulunduğu düşünülmüştür.	Yönetim Planının Bulunmadığı Tespit Edilmiştir. Toplumun Bölgenin Kültür Mirası Olduğuna Dair Bilgisinin Olmadığı Tespit Edilmiştir.
	Göreme Millî Parkı ve Kapadokya Değerlendirme Raporu	2014	Geleneksel hayat tarzlarında ve bilgi sistemlerinde meydana gelen değişimleri yönetecek gerekli tedbirler alınmamıştır. Dünya Mirası varlığın diğer birkaç adet önemli kültürel ve doğal değerleri kısmen zayıflamış olsa da varlığın korunma durumu bu olumsuzluklardan önemli derecede etkilenmemiştir.	Dünya Mirası varlığın sınırları idari yetkililerce bilinmekte, ancak yerel sakinler ve arazi sahiplerince bilinmediği Ancak ziyaretçilerin daha bilinçli olduğu tespit edilmiştir. Yerel halk, yönetimle ilgili kararlara katılmadığı bildirilmiştir.

Şekil 3.2'deki Kültürün geliştirilerek gelecek kuşaklara iletilmesi tarihi çevreleri koruma ve yaşatma amaçları listesinin ikinci amacı olarak belirlenmiştir. Tablo 4.4'te ise bu amacın Unesco Raporlarına göre incelenmesi tablosu oluşturulmuştur. İlk kez 2006'daki raporda bu kriteri ele alan topluluk mevcut yapılaşmanın tarihi dokuya benzediğini ancak yapılaşma kültürünün temellerine oturmadığı kanaatine varmıştır. Yapılaşma kültürünü sürdürmek ve bölgenin izlerini geleceğe taşımak amacıyla değil de turizm rantının benzer yapılarla devamlılığı sağlanacağı için benzer yapıların inşa edildiği tartışılmıştır. Yerel halkın özgün yapılaşmayla ilgili yeterince duyarlı olmadığı kanaatine varılmıştır. Bir yönetim planı yapılması gerektiği ve toplumun kültürel miras konusunda bilinçlenmesi gerektiği raporlanmıştır.

Tablo 4.5. Çalıştay raporları kapsamında kültürün geliştirilerek gelecek kuşaklara iletilmesi amacının değerlendirilmesi

Yapan Kurum ve Kuruluşlar	Bölgeyi Kapsayan Çalıştay ve Workshop Raporları		Kültürün Geliştirilerek Gelecek Kuşaklara İletilmesi	
	Adı	Yılı	Yerel Kimliklerin Ortaya Çıkarılması ve Değerlendirilmesi	Halkın Koruma Konusunda Bilinçlendirilmesi
Turizm Bakanlığı	Kapadokya'nın Koruma Geliştirme ve Tanıtması "Workshop"	1990	Yerel Kimlik Kavramının Gündeme Gelmediği Ancak Yerel Halkın İş Gücünün Desteklenerek Göçün Önüne Geçilmesinin Önemine Değinilmiştir.	Korumaya Yönelik Planlama Yapılması Gerektiği ve Bu Planlamanın, Merkezi ve Yerel Yönetsel Kuruluşlar, Sivil Toplum Örgütleri, Bilim ve Araştırma Kuruluşları Ve Halkın Katılımıyla Oluşturulmasının Halkın Ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Bilinçlendirilmesine Katkı Sağlayacağı Belirtilmiştir.
Ahiler Kalkınma Ajansı	Uçhisar ve Bölgenin Geleceği Kentsel Strateji Çalıştayı	2011	Yerel Kimlik Kavramı Doğrudan Ele Alınmamış Olsa Da Turizmin Geliştirilmesi ve Tarihi Bölgenin Canlılığının Korunması, Kültürel Kimliklerin Ortaya Çıkmasına ve Değerlendirilmesine Olanak Sağlayacağı Sonucuna Varılabilir.	Yerel Halk ile Kaynaşmanın, Yabancılaşmayı Önleme Açısından Önemli Olduğu Belirtilmiştir. (Yasak Zihniyeti Yerine Teşviklerle Yönlendirme Sağlanması)
Tarihi Kentler Birliği	Kapadokya Stratejik Yön Planı-Nevşehir Çalıştayı	2012	Kaybolmuş Kentlerin Ayağa Kaldırılarak, Yerele ve Turizme Kazandırılması Gerektiğinden Bahsedilmiştir.	Korumayla İlgili Bilinç Arttırıcı Programların Oluşturulması Gerektiğinden Bahsedilmiştir.

İlgili kurumların benzer konulu çalıştaylarında konu tam anlamıyla gündeme gelmemiş ama bu amacı destekleyen örneğin halkın bölgede kalmasının desteklenmesi, özgün zanaatların teşvik edilmesi gerektiği, bölgenin atıl kalan yapılarında da turizm faaliyetleri olursa yapıların kullanılarak yenilenmesi kendi kaderine terk edilmiş metruk alanların azalması konu edilmiştir.

Tablo 4.6. Kapadokya Alan Başkanlığı faaliyet raporları kapsamında kültürün geliştirilerek gelecek kuşaklara iletilmesi amacının değerlendirilmesi

Yapan Kurum ve Kuruluşlar	Bölgeyi Kapsayan Raporlar		Kültürün Geliştirilerek Gelecek Kuşaklara İletilmesi	
	Adı	Yılı	Yerel Kimliklerin Ortaya Çıkarılması ve Değerlendirilmesi	Halkın Koruma Konusunda Bilinçlendirilmesi
Kapadokya Alan Başkanlığı	Faaliyet Raporu	2020	Kurulum Aşamasında Olan Kurumun Aktif Olmadığı Tespit Edilmiştir.	Kurulum Aşamasında Olan Kurumun Aktif Olmadığı Tespit Edilmiştir.
	Faaliyet Raporu	2021	Tematik Festivaller Düzenlenerek Yerel Kimliklerin Yeniden Canlanmasına Katkı Sağlanmıştır.	Yapılan Etkinliklere Paydaşların (Halkın) Katılımının Sağlandığı Bu Sayede Koruma Konusunda Bölge Halkının Bilgilendirilmesi Sağlanmıştır.
	Faaliyet Raporu	2022	Tematik Festivaller Düzenleyerek, Yöreye Ait Değerlere Özgü Belgesel Filmler Çekip Yayınlayarak, Yazılı Basılı ve Dijital Dokümanlar İle Yerel Kimliklerin Yeniden Canlanmasını Destek Olunmuştur.	Alan Paydaşlarıyla (Halkın) Toplantılar Düzenleyerek Konusunda Bölge Halkının Bilgilendirilmesi Sağlanmıştır.
	Faaliyet Raporu	2023	Tematik Festivaller Düzenleyerek, Yöreye Ait Değerlere Özgü Belgesel Filmler Çekip Yayınlayarak, Yazılı Basılı ve Dijital Dokümanlar İle Yerel Kimliklerin Yeniden Canlanmasını Destek Olunmuştur.	Alan Paydaşlarıyla (Halkın) Toplantılar Düzenleyerek Konusunda Bölge Halkının Bilgilendirilmesi Sağlanmıştır.

Kapadokya Alan Başkanlığı'nın Faaliyet raporlarında ise Tablo 4.6'da tablolaştırıldığı gibi kültürün geliştirilerek gelecek kuşaklara iletilmesi amacı kapsamında bölgenin tanıtımını sağlayacak bölge halkını bilgilendirme amaçlı bir araya toplayacak tematik festivaller düzenlenmesi ve bu festivaller sayesinde toplanan halkın bölgenin kültürü hakkında bilgilendirilmesi ve bu kültürün gelecek kuşaklara taşınmasının bölgenin sürekliliği açısından öneminin anlatılması sağlanmıştır. Bu faaliyetlerle yerel halkın bilinçlendirilmesi hedeflenmiştir.

- **Çağdaş Topluma Tarihle Birlikte Yeni Olanaklar Sunulması**

Tablo 4.7. UNESCO raporları kapsamında çağdaş topluma tarihle birlikte yeni olanaklar sunulması amacının değerlendirilmesi

Yapan Kurum ve Kuruluşlar	Bölgeyi Kapsayan Raporlar		Ölçütler		
			Çağdaş Topluma Tarihle Birlikte Yeni Olanaklar Sunulması		
	Adı	Yılı	Tarihsel Çevrenin Çağdaş Yaşam Koşulları Doğrultusunda Canlandırılması	Turizm İçin Bir Gelir Kaynağı Oluşturulması	Tarihi Yapıların Değerlendirilmesi
UNESCO	Göreme Millî Parkı ve Kapadokya Değerlendirme Raporu	2006	Devlet Desteği ile Canlandırma Çalışmalarına Katkı Sağlandığı ancak yeterli olmadığı tespit edilmiştir.	Ziyaretçi Yönetim Planı Bulunmamaktadır. Devlet Desteği ile Canlandırma Çalışmalarına Katkı Sağlanmıştır.	Devlet Desteği ile Canlandırma Çalışmalarına Katkı Sağlanmıştır.
	Türkiye'de Dünya Miras Alanlarında Güncel Durum Değerlendirmesi	2009	Devlet Desteği ile Canlandırma Çalışmalarına Katkı Sağlandığı ancak yeterli olmadığı tespit edilmiştir.	Ziyaretçi Yönetim Planı Bulunmamaktadır. Devlet Desteği ile Canlandırma Çalışmalarına Katkı Sağlanmıştır.	Devlet Desteği ile Canlandırma Çalışmalarına Katkı Sağlanmıştır.
	Göreme Millî Parkı ve Kapadokya Değerlendirme Raporu	2014	Alan ve çevresinin yönetimi ile ilgili sektörle iş birliği sınırlıdır. Doğal yapıların ıslahında, ısı, toz ve kuraklık gibi faktörler koruma projeleri için zaman zaman engeller oluşturmaktadır.	Mevcut bütçe, uzun vadede temel yönetim ihtiyaçları için yetersizdir ve kapasite yönetimi için ciddi bir kısıt oluşturmaktadır. Alan ve çevresinin yönetimiyle ilgili sektörel iş birliği oldukça sınırlıdır. Finansal kaynakların orta vadede güvenli olduğu belirtilmiştir. Yerel topluma belirli ekonomik faydalar sağladığı belirtilmiştir.	Alan ve çevresinin yönetimi ile ilgili sektörle iş birliği sınırlıdır. Doğal yapıların ıslahında, ısı, toz ve kuraklık gibi faktörler koruma projeleri için zaman zaman engeller oluşturmaktadır.

2006 yılında yayınlanan Unesco değerlendirme raporunda devlet desteklerinin bölge için yetersiz kaldığı gündeme gelmiştir. 2009 yılındaki raporda ziyaretçi planı oluşturmak gerektiği vurgulanmış ve 2014 de ise alan ve çevresinin yönetiminde sektörle iş birliği içinde olunulması gerektiği öngörülmüştür.

Tablo 4.8. Çalıştay raporları kapsamında çağdaş topluma tarihle birlikte yeni olanaklar sunulması amacının değerlendirilmesi

Yapan kurum ve kuruluşlar	Bölgeyi kapsayan çalıştay ve workshop raporları		Ölçütler		
			Çağdaş topluma tarihle birlikte yeni olanaklar sunulması		
	Adı	Yılı	Tarihsel çevrenin çağdaş yaşam koşulları doğrultusunda canlandırılması	Turizm için bir gelir kaynağı oluşturulması	Tarihi yapıların değerlendirilmesi
Turizm bakanlığı	Kapadokya'nın koruma geliştirme ve tanıtması "workshop"	1990	Korumaya yönelik planlama yapılması gerektiği ve bu planlamanın, merkezi ve yerel yönetsel kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, bilim ve araştırma kuruluşları ve halkın katılımıyla oluşturulmasının gerektiğinden, böylece halkın bilinçlenerek bölgeye sahip çıkıp tarihsel çevrenin çağdaş yaşam koşullarına uyarak tarihi çevreyi canlandıracağına değinilmiştir.	Kamu kuruluşları, uluslararası kuruluşlar, dünya kültürel miras fonu, özel ve tüzel kişilerin bağışlarından elde edilecek kaynakların kurulacak olan "kapadokya bölgesi koruma ve geliştirme" kurulu tarafından yönetilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.	Korumaya yönelik planlama yapılması gerektiği ve bu planlamanın, merkezi ve yerel yönetsel kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, bilim ve araştırma kuruluşları ve halkın katılımıyla oluşturulmasının gerektiğinden, böylece halkın bilinçlenerek bölgeye sahip çıkıp tarihsel çevrenin çağdaş yaşam koşullarına uyarak tarihi çevreyi canlandıracağına değinilmiştir.
Ahiler kalkınma ajansı	Uçhisar ve bölgenin geleceği Kentsel strateji çalıştayı	2011	Tarihi mirasın gün yüzüne çıkarılması (at ahırı olarak kullanılan şapeller gibi.)	Turizmin çeşitlendirilmesi ile turizme ek kaynaklar oluşturulmasının ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. (Termal yatırımları,) Yerel ekonomilerin gelişebileceği alanların belirlenmesinin gerektiğinden bahsedilmiştir.	Yaşayan alanlar oluşturarak turizmi teşvik etmek.
Tarihi kentler birliği	Kapadokya stratejik yön planı-nevşehir çalıştayı	2012	Turizm için yapılan her türlü yatırımda, bölgenin geçmişini paylaşan yerel halkın varlığının dikkate alınmasının önemli olduğuna vurgu yapılmıştır. Kaya oyma evlerin butik otellere dönüştürülmesiyle tarihsel çevre yeni yaşam koşullarına uyum sağladığından bahsedilmiştir.	Kaya oyma evlerin butik otellere dönüştürülmesi turizm için gelir kaynağı oluşturduğundan Yaz- kış turizm döngüsünün sağlanmasından bahsedilmiştir., Yaratıcı sektörlerin ekonomiyle entegrasyonun sağlanması gerektiğinden bahsedilmiştir.	Her ne kadar kaya oyma evlerin butik otellere dönüştürülmesi korumayı sağlasa da yerli halkın burada yaşamaya devam etmesi canlılığın korunması için gerekli olduğundan bahsedilmiştir.

1990 yılında Turizm Bakanlığı tarafından yapılan çalıştayda korumaya yönelik planlama yapılması gerektiği ve bu planlamanın, merkezi ve yerel yönetsel kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, bilim ve araştırma kuruluşları ve halkın katılımıyla oluşturulmasının gerektiğinden, böylece halkın bilinçlenerek bölgeye sahip çıkıp tarihsel çevrenin çağdaş yaşam koşullarına uyarak tarihi çevreyi

koruyup canlandırabileceğine değinilmiştir. Unesco raporları ile örtüşmekte ve benzer kaygılar taşımaktadır. Tablo 4.8'de yer alan 2011 yılında yapılan çalıştayda ise bölgenin canlandırılması için neler yapılabileceği konu edilmiş bu kapsamda turizm çeşitliliğine ulaşabilmek için tarihi mirasın gün yüzüne çıkarılması, at ahırı olarak kullanılan şapeller gibi, hedeflenmiştir. Bu şekilde bölgenin kalkınması için gereken bütçeye yine bölgenin kendi kaynaklarını gün yüzüne çıkararak olabileceği raporlanmıştır. Kaya oyma evlerin butik otellere dönüştürülmesi turizm için gelir kaynağı oluşturduğundan bahsedilmiştir ve yaz- kış turizmin sürekliliğinin sağlanması için neler yapılabileceği konu alınmıştır. Çalıştaylarda turizmin devamlılığı sayesinde bölge ekonomisi kalkınacak ve yerel halk bölgede yaşamayı seçecektir şeklinde ön görülere de yer verilmiştir.

Tablo 4.9. Kapadokya Alan Başkanlığı faaliyet raporları kapsamında çağdaş topluma tarihle birlikte yeni olanaklar sunulması amacının değerlendirilmesi

Yapan Kurum ve Kuruluşlar	Bölgeyi Kapsayan Raporlar		Ölçütler		
			Çağdaş Topluma Tarihle Birlikte Yeni Olanaklar Sunulması		
	Adı	Yılı	Tarihsel Çevrenin Çağdaş Yaşam Koşulları Doğrultusunda Canlandırılması	Turizm İçin Bir Gelir Kaynağı Oluşturulması	Tarihi Yapıların Değerlendirilmesi
Kapadokya Alan Başkanlığı	Faaliyet Raporu	2020	Kurulum Aşamasında Olan Kurumun Aktif Olmadığı Tespit Edilmiştir.	Kurulum Aşamasında Olan Kurumun Aktif Olmadığı Tespit Edilmiştir.	Kurulum Aşamasında Olan Kurumun Aktif Olmadığı Tespit Edilmiştir.
	Faaliyet Raporu	2021	Tarihi Kültür Varlıklarının Proje Revizyonlarının Yapılarak Yeniden İşlevlendirmeleri Tamamlanmıştır.	Bölgeye Olan Turizm Talebinin Artırılması Amacıyla, Yazılı ve Görsel Basın ile Sosyal Medya Hesaplarından Tanıtım Çalışmaları Gerçekleştirilmiştir.	Tarihi Kültür Varlıklarının Proje Revizyonlarının Yapılarak Yeniden İşlevlendirmeleri Tamamlanmıştır.
	Faaliyet Raporu	2022	Tarihi Kültür Varlıklarının Proje Revizyonlarının Yapılarak Yeniden İşlevlendirmeleri Tamamlanmıştır.	Bölgeye Olan Turizm Talebinin Artırılması Amacıyla, Yazılı ve Görsel Basın İle Sosyal Medya Hesaplarından Tanıtım Çalışmaları Gerçekleştirilmiştir. Turizm Amaçlı Sportif Faaliyetler Düzenlenerek Turizm Canlandırılmıştır.	Tarihi Kültür Varlıklarının Proje Revizyonlarının Yapılarak Yeniden İşlevlendirmeleri Tamamlanmıştır.
	Faaliyet Raporu	2023	Tarihi Kültür Varlıklarının Proje Revizyonlarının Yapılarak Yeniden İşlevlendirmeleri Tamamlanmıştır.	Bölgeye Olan Turizm Talebinin Artırılması Amacıyla, Yazılı ve Görsel Basın İle Sosyal Medya Hesaplarından Tanıtım Çalışmaları Gerçekleştirilmiştir. Turizm Amaçlı Sportif Faaliyetler Düzenlenerek Turizm Canlandırılmıştır.	Tarihi Kültür Varlıklarının Proje Revizyonlarının Yapılarak Yeniden İşlevlendirmeleri Tamamlanmıştır.

Kapadokya Alan Başkanlığı 2021 yılından bu yana bölgeye olan turizm talebinin artması için sosyal mecralarda varlık göstermektedir. Yine aynı hedefle yola çıkılarak görsel basında dikkat çekici spor faaliyetleri ile yer almaktadır. Âtıl durumdaki tarihi yapıların yatırım alarak bölgenin sosyokültürel sürdürülebilirliğine katkıda bulunmasını sağlamak amaçlı yapılarda bölgenin geleneksel mimari tarzında yenilemeler yapıldığı rapor edilmiştir.

5
SONUÇ

İnsan var olduğu ilk andan beri doğası gereği anılarını mekânsal hafıza yoluyla korumaya çalışmıştır. Bu sebeple mekânsal ve kültürel koruma kavramı insanla başlamış, nüfusun ve beraberinde mekân ihtiyacının artması sebebiyle zamanla kentsel ölçeğe taşınması ihtiyaç haline gelmiştir. Bu gelişim süreçleri doğrultusunda bu durum günümüzde mekanların sosyokültürel sürdürülebilirliği olarak ele alınmakta olup bu tezin amacı Uçhisar bölgesinin sürdürülebilirliği hakkında yapılan çalışmalarda genellikle ihmal edilen sosyokültürel sürdürülebilirlik kavramını, tarihi yerleşimlerin korunması kapsamında değerlendirmek ve koruma kurulu kararlarının etkinliklerinin yeterliliklerinin değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu çalışmanın amacı, kültürel öneme sahip yerleşim alanlarındaki sosyal ve kültürel değerlerin korunarak, bu değerlerin gelecek nesillere aktarılmasının önemini vurgulamaktır. Bu tür çalışmalar, kültürel mirasın sürekliliğini sağlamak ve toplumun tarihi, gelenekleri ve kimliğini korumak açısından büyük bir öneme sahiptir. Gelecek nesillerin, geçmişin zenginliklerini ve çeşitliliğini anlayabilmeleri için bu değerlerin korunması ve yaşatılması gerekmektedir. Bu bağlamda, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği, toplumun bilinçlendirilmesi ve bu değerlere sahip çıkılması ile mümkün olacaktır. Bu kapsamda, yürütülmekte olan koruma çalışmalarıyla yeniden işlevlendirilen, bölgedeki tarihi bir mekânın restorasyon süreci incelenmiştir. Buna ek olarak yerleşim bölgesinde alınan Afet Koruma kurulu kararlarının sebep olduğu yapısal ve kültürel peyzajlarda oluşturduğu tahribatlar incelenmiştir.

Tarihi yapıların korunması üzerine yapılan çalışmalar geçmiş dönemlerinden bu yana yürütülmektedir. Fakat, 20. yüzyılda uluslararası bir boyut kazanarak, odak noktaları ve koruma kapsamları değişmiştir. 2.Dünya Savaşı sonrasındaki hasarlar sebebiyle koruma kavramı gözden geçirilmiş ve kültürel mekanlar ve yerleşimler

dünya ortak mirası kabul edilmiştir. Kültürel mirası koruma yaklaşımları, geçmişten günümüze kadar çeşitli kültürlerin kendi tarihlerini ve kimliklerini koruma çabalarından büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu yaklaşımlar, kültürel mirasın korunmasında daha bütüncül ve kapsayıcı bir anlayış geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. Günümüzde koruma kavramı, yalnızca fiziksel yapıların değil, aynı zamanda tarihi kentlerin, geleneksel yerleşimlerin, kültürel peyzajların ve manevi değerlerin korunmasını da içerecek şekilde genişletilmiştir.

Bu modern yaklaşımlar, kültürel mirasın sadece geçmişin bir yansıması olarak değil, aynı zamanda günümüz toplumu için de önemli bir değer ve kimlik unsuru olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla, koruma çalışmaları, yerel toplulukların katılımını teşvik eden, sürdürülebilir kalkınma ile uyumlu ve kültürel çeşitliliği destekleyen stratejilerle şekillendirilmelidir. Bu bağlamda, kültürel mirasın korunması, toplumsal hafızanın canlı tutulması ve gelecek nesillere aktarılması açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Bölüm 3 de yer alan şekil 3.2 şemasında gösterilen sosyokültürel sürdürülebilirlik amaçlarında belirtildiği gibi tarihi kentlerin kültürel kimlikleri kentsel alanların yaşamı boyunca ayrılmaz bir parçasıdır. Bu bağlamda kentsel alanlar ve tarihi kasabalar onları oluşturan geçmişin canlı kanıtları olarak kabul edilmelidir. Tarihi yerleşim alanlarında, geçmişe ait alışkanlıklar ve yaşam tarzları dikkatlice korunmalı ve bu alanlarda uygulanacak kararlar titizlikle değerlendirilmelidir. Yanlış kararlar veya denetimsiz kullanımlar, bu bölgelerin sosyokültürel sürdürülebilirliğini tehlikeye atabilir ve gelecekte geri dönüşü olmayan zararlara yol açabilir. Dolayısıyla, bu tür alanlarda yapılacak her türlü müdahalenin bilimsel ve kültürel hassasiyetle ele alınması gerekmektedir.

Bu amaçla tez kapsamında Uçhisar bölgesinin tarihi yerleşimi gelecek kuşaklar için sürdürülebilir olması amaçlı kültürel sürdürülebilirlik kriterlerinin belirtildiği sosyokültürel sürdürülebilirlik amaçları, analiz için temel alınmıştır. Yerleşimlerin sosyokültürel sürdürülebilirliklerinin amacına ulaşması için;

-Kültürel mirasın korunması ve kültürel sürekliliğin sağlanması,

-Çağdaş topluma tarihle birlikte yeni olanaklar sunulması,

-Kültürün geliştirilerek gelecek kuşaklara iletilmesi,

-Maddelerinin sağlanması ile mümkün olacaktır.

Tez kapsamında incelenen Uçhisar bölgesinin tarihi yerleşimi günümüzde özel kanunlar ve uluslararası kuruluşlar tarafından koruma altındadır. Ancak bahse konu tarihi yerleşimde 1967 yılında "Doğal Afetlere Maruz Kalabilecek Bölgeler Hakkında Kararname" isimli kararname ile Uçhisar'ın kale çevresinde yer alan evlerin taşınmasıyla bölge zamanla terk edilmiş bir yapı stoğuna dönüşüyor ve yeni yerleşim yerlerine yapı malzemesi olarak kullanılıyor. Saha incelemeleri sonrasında yapılan gözlemlemede görüldüğü üzere merkezi yönetsel kararların sebep olduğu tahribatların geri dönüşümsüz olduğu gözle görülecek düzeydedir. Bu durumun tarihsel ve kültürel sürdürülebilirliğe, siluetin ve peyzaj değerlerinin korunmasına zarar verdiği kanaatine varılmıştır.

Uçhisar'daki tarihi yerleşimlerin kentsel ölçekte sergilediği uyum ve denge, bölgenin tarihi ve kültürel mirasının ne denli zengin olduğunu gözler önüne sermektedir. Her bir yapının özgün değerlerle farklılaştığı bu tarihi alanlar, hem mimari hem de kültürel açıdan büyük bir öneme sahiptir.

Ancak, bu değerli yapıların korunması konusunda çeşitli zorluklarla karşı karşıya olduğumuz da bir gerçektir. Özellikle kaya oyma teknikleriyle inşa edilmiş yerel dokular, günümüzde korunamama riski taşımaktadır. Bu durum, hem yerel hem de ulusal düzeyde hassasiyetle ele alınması gereken bir konudur. Tarihi ve kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılması için gerekli önlemlerin alınması, bu alanların korunması ve restore edilmesi, öncelikli hedefler arasında yer almalıdır. Tarihi yerleşimlerin korunması, hem somut hem de somut olmayan kültürel miras ögelerinin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu süreçte, kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra yerel halkın aktif katılımı kritik bir rol oynamaktadır. Yerleşimlerin sosyokültürel değerlerinin korunması, yerel halkın bu süreçte etkin bir şekilde yer alması ve yönetimde söz sahibi olması ile mümkündür.

Yerel halkın katılımı, sadece tarihi ve kültürel mirasın korunmasına katkı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda bu değerlerin gelecek nesillere aktarılmasını da garanti altına alır. Halkın bu sürece dahil edilmesi, yerleşimin dinamiklerini ve özgünlüğünü koruyarak, toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirir. Bu nedenle, yerel halkın katılımı, tarihi yerleşimlerin korunmasında en dikkat çekici ve etkili unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu kapsamda Uçhisar yerel yönetimi tarafından oluşturulmuş Sürdürülebilir Kültürel ve Doğal Miras Odaklı Duyarlılık

Sarmalı Modeli ile yerel halkın aktif olarak sosyokültürel değerlere katkı sağlaması amaçlanmış ancak yapılan görüşmelerden amacına ulaşamadığı anlaşılmıştır.

Tarihsel çevrenin korunması ve geleceğe aktarılması, kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, tarihi yapıların turizm amaçlı yeniden işlevlendirilmesi sürecinde dikkatli bir planlama ve uygulama gereklidir. Yapılması planlanan değişikliklerin, bölgenin özgün değerlerini zedelemeyecek şekilde, belirli kurallar çerçevesinde ve titiz bir kontrol aşamasından geçerek hayata geçirilmesi elzemdir.

Bu süreçte, uzman görüşleri alınmalı, yerel ve uluslararası koruma standartlarına uygun hareket edilmeli ve toplumsal katılım teşvik edilmelidir. Böylece, tarihi çevrelerin hem korunması hem de turizme kazandırılması sağlanarak, gelecek nesillere zengin bir miras bırakılabilir. Saha incelemesi ve örnek restorasyon uygulaması olarak ele alınan Argos Otel işletme sahipleriyle yapılan görüşmede gerekli yeniden işlevlendirmeler yapılmış olsa ve kurul tarafından koruma kurallarına göre yapısal revizyonlar onaylansa bile yeniden işlevlendirilmiş tarihi yapıların eğer büyük bir özenle takip edilmezse verimli mekânsal kullanım imkânı ve hijyenini sunamadığı tespit edilmiştir.

Yerinde incelemeler, literatür taraması, koruma kurulu kararları, çalıştaylar, afet kurulu kararları ve yönetmelikleri kapsamında bölgede yapılan eylem ve girişimler yukarıda belirlenen 8 maddelik amaçların hepsinde belirli başarıya ulaşılmış olsa bile yeniden işlevlendirme, peyzaj değerlerinin korunması, çevresel estetik değerlerin ifadesi, haklın bilinçlenmesi, tarihi bölgenin trafikten uzaklaştırılması konusunda eksik kaldığı tespit edilmiştir. Eksik kalınan bu noktalar merkezi ve yerel yönetimler tarafından tespit edilmiş ve geliştirici çözüm önerileri sunulmuş ancak başarılı bir uygulama yönetim süreci oluşturulamamıştır.

Bu bilgiler ışığında yaşanan sorunların çözümü ancak halkın yeterli duyarlılık seviyesine ulaşmasını sağlamakla mümkündür. Halkın bilinçlendirilmesi için ilgili yerel yönetim tarafından oluşturulmuş sarmal model daha etkin olarak varlığını hissettirmeli ve eğitimler, bilgilendirici posterler, sempozyumlar, etkinlikler düzenlenmelidir. Ancak oluşan duyarlılık düzeyinin korunmasını sağlamak amacıyla denetimlerin daha güçlü, uygulanabilir ölçekte tutulması ve süreklilik arz etmesi gerekmektedir.

UNESCO, Turizm Bakanlığı, Ahiler Kalkınma Ajansı ve Kapadokya Alan Başkanlığı gibi çeşitli kurumların bu alanda gerçekleştirdiği raporlar ve çalıştaylar, kültürel mirasın korunması ve yerel kimliklerin ortaya çıkarılması yönünde önemli tespitler ve öneriler içermektedir.

Özellikle UNESCO'nun raporları, yerel halkın bilinçlendirilmesi ve yönetim planlarının oluşturulması gerekliliğine vurgu yaparken, Turizm Bakanlığı ve Ahiler Kalkınma Ajansı'nın çalıştayları, yerel halkın iş gücünün desteklenmesi ve turizmin geliştirilmesi gibi konuları ele almıştır. Kapadokya Alan Başkanlığı ise tematik festivaller ve belgesel filmler aracılığıyla yerel kimliklerin yeniden canlanmasına katkı sağlamayı hedeflemiştir.

Bu tür çalışmaların, kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından büyük önem taşıdığı aşikardır. Katılımcı bir yaklaşım benimsenerek yerel halkın da sürece dahil edilmesi, bu hedeflere ulaşmada kritik bir rol oynamaktadır.

Uçhisar Bölgesi özelinde en geniş kapsamlı çalışma olan UNESCO tarafından hazırlanan raporlar, bölgedeki tarihi dokunun ve kültürel mirasın korunmasına yönelik çeşitli sorunları ve önerileri içermektedir. Bu raporlar özetlenecek olursa,

Tarihsel ve Kültürel Sürekliliğin Sağlanması:

- Planlama eksiklikleri nedeniyle, kaçak yapılaşmanın tarihi yapılar ve şehir silüeti üzerinde olumsuz etkileri gözlemlenmiştir.

- Doğal kaya çökmeleri, tarihi yapıları bozsa da kültürel mirasın genel olarak korunduğu tespit edilmiştir.

- Korumaya yönelik kurumlar arası ilişki ve yetki karmaşası olduğu belirtilmiştir.

Siluetin ve Peyzaj Değerlerinin Korunması,

- Silüetin, çevresel etkiler ve planlama eksiklikleri nedeniyle zarar gördüğü tespit edilmiştir.

- Baz istasyonları, TV vericileri, elektrik ve telefon direkleri gibi yapılar görsel kirlilik oluşturmaktadır.

Tarihi Dokuyu Bozan Etmenlerin Alandan Uzaklaştırılması,

- Ziyaretçiler tarafından oluşturulan trafik sorunu mevcuttur ve henüz çözüme ulaştırılamamıştır.

- Olumsuz çevresel faktörlerin ortadan kaldırılamadığı ve yeterli takip yapılamadığı belirlenmiştir.

Bu bulgular, bölgenin korunması için daha etkili bir planlama ve yönetim stratejisi geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, kurumlar arası iş birliğinin artırılması ve yetki karmaşasının giderilmesi önem arz etmektedir. Bu tür sorunların çözülmesi, bölgenin kültürel ve doğal mirasının sürdürülebilir bir şekilde korunmasına katkı sağlayacaktır.

Bu kapsamlı çalışma, Uçhisar bölgesinin tarihi ve kültürel mirasının korunması ve sosyokültürel sürdürülebilirliğinin sağlanması konusundaki zorlukları ve potansiyel çözümleri detaylı bir şekilde ele almış ve çözüm aramıştır. Tarihi yerleşimlerin korunması, sadece fiziksel yapılarla sınırlı kalmayıp, bu alanların sosyokültürel değerlerinin de korunmasını gerektirmektedir. Uçhisar bölgesindeki mevcut durum, merkezi ve yerel yönetimlerin aldığı kararların etkileri, yerel halkın katılımının önemi ve bu süreçte karşılaşılan zorluklar üzerinde durulmuştur. Özellikle, tarihi alanların yeniden işlevlendirilmesi ve turizme kazandırılması sürecinde dikkatli bir planlama ve uygulama gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca, yerel halkın bilinçlendirilmesi ve katılımının sağlanması, bu süreçte kritik bir rol oynamaktadır. UNESCO, Turizm Bakanlığı, Ahiler Kalkınma Ajansı ve Kapadokya Alan Başkanlığı gibi kurumların raporları ve çalıştayları, bu alandaki sorunların çözümüne yönelik önemli tespitler ve öneriler sunmaktadır. Bu öneriler, yerel halkın bilinçlendirilmesi, yönetim planlarının oluşturulması ve turizmin geliştirilmesi gibi konuları kapsamaktadır.

Sonuç olarak, Uçhisar bölgesinin tarihi ve kültürel mirasının korunması, sosyokültürel sürdürülebilirliğin sağlanması ve gelecek nesillere aktarılması için daha etkili bir planlama ve yönetim stratejisi geliştirilmesi gerekmektedir. Bu süreçte, kurumlar arası iş birliğinin artırılması ve yerel halkın aktif katılımının sağlanması büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Ahunbay, Z. (2004). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. İstanbul: Yem Kitabevi.

Akçakaya, O. (2016). Kentsel sürdürülebilirliğin uygulanması ve ölçülmesi bağlamında yerel yönetimlerin fonksiyonu. *Ardahan Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4*, 49-53.

Akdağ, S. G. and Sayar, B. (2020). Revitalization and adaptive re-use in cappadocia: a taxonomy of creative design solutions for Uçhisar Boutique Hotels. *Journal of Contemporary Urban Affairs, 4*(2), 37-50.

Akpınar, E. (2007). Türkiye'nin dünya miras listesindeki yeri ve yeni bir aday önerisi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 9*(1), 81-106

Akyildiz, N. A. ve Olğun, T. N. (2020). Somut olmayan kültürel mirasın Anadolu'da tarihi yerleşimlerin korunması ve sürdürülebilirliği bağlamında değerlendirilmesi. *Milli Folklor, 16*(128), 234-243.

Altan, H., & Özsoy, Ş. K. (2017). Tarihsel Süreçten Günümüze Büyük Han Ve Yeniden Kullanima Adaptasyonda Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Bağlaminda Mekan İşlevlendirilmesi. *Turkish Online Journal Of Design Art And Communication, 7(4), 634-654.*

Altuntaş, A. (2012). Sürdürülebilir toplumlar ve metropollerin baskılarından kurtulmak için alternatif bir yol: Sürdürülebilir kentler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9*(17), 135-148.

Argos Yapı Proje Arşivi (2015). https://www.arkiv.com.tr/proje/argos-in-cappadocia1/4605. Erişim Tarihi: 01.12.2024.

Arkitera (2017). Söyleşi: "Taş buranın yaşamına dair birçok anlamı içeren malzeme". URL: https://www.arkitera.com/soylesi/tas-buranin-yasamina-dair-bircokanlami-iceren-bir-malzeme/ Erişim Tarihi 22.12.2023

Aydın, S., Emiroğlu, K., Özel, O. ve Ünsal, S. (2001). Mardin: Aşiret-cemaat-devlet. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Baş, T., & Akturan, U. (2017). *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Baysan, O. (2003). *Sürdürülebilirlik kavramı ve mimarlıkta tasarıma yansıması* (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Besir, S. E., Sönmez, E., Asli, T. A. Ş. ve Tomar, E. Z. (2022). Tarihi yerleşimlerde kültür turizmine yönelik somut kültür varlıklarının incelenmesi: Konya/Sille örneği. *Journal of Architectural Sciences and Applications, 7*(1), 42-71.

Bilecen, M. (2019). Taşrada soylulaştırma: Sivas İşhanı Köyü-Eğri Köprü Mahallesi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi, 2*(4), 162-179.

Bilge, C. (2007). *Sürdürülebilir çevre ve mimari tasarım: mimariye eleştirel bir bakış* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

BKTVKK (1992) Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 25.9.1992 Gün ve 2675 Sayılı Karar Eki Taraklı Koruma Amaçlı İmar Planı Yönetmeliği.

Botan, M. (2017, 11-13 Ağustos). Şehirden Kente: Küreselleşme ve Sosyal Değişim. Küreselleşmenin Boyutları ve Dinamikleri, SDAM

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27-40.

Bozlağan, R. (2005). Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin tarihsel arka planı. *Journal of Social Policy Conferences* (No. 50, pp. 1011-1028). Istanbul University.

Cimşit, F. (2007). *Tepe kent yerleşmelerinde psiko-sosyal alan olgusunun konut örüntüleri ile ilişkisi; Uçhisar örneği* (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çahantimur, A. ve Turgut Yıldız, H. (2009). Sürdürülebilir kentsel gelişmeye sosyokültürel bir yaklaşım: Bursa örneği. *İTÜDERGİSİ/a, 7*(2), 3-13.

Çelikyay, S. H. (1995). *Kentsel sit alanları için tasarım yönlendiricileri, Bartın örneği* (Yüksek Lisans Tezi). MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çelikyay, S. H., Dönmez, S., Aydın, P., Çetinkale, S. G. ve Koçan, N. (2007). A framework on urban desing strategies for sustainability of cultural and historical in urban landscape. *Proceeding of the 5th WSAS Int. Conf. on Environmental Science, Ecosystems and Development (EED'07),* WSEAS Press, Puerto De La Cruz, Tenerife, Canary Island, Spain, s. 245-249.

Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). *Turizm ve çevre yönetimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Deniz, M. ve Yamaçli, R. (2023). İklim değişikliği bağlamında kültürel mirasın sürdürülebilirliği ve enerji korunumunun değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, *11*(3), 1446-1462.

Dikmen, Ç. B. ve Toruk, F. (2017). Sosyokültürel sürdürülebilirlik kapsaminda Gerede (Krateia) Hanlar Bölgesi'nin değerlendirilmesi. *TÜBAV Bilim Dergisi*, *10*(2), 11-26.

Dikmen, Ç. B. ve Toruk, F. (2018). Gerede (Krateıa) Arastalar Bölgesi'nin sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında irdelenmesi. *Vakıflar Dergisi*, (49), 147-167.

Dikmen, Ç. B., & Toruk, F. (2017). Sıbyan Mekteplerinin Mimarisi: Abdullah Paşa Sıbyan Mektebi Örneği. *Vakıflar Dergisi, (48), 35-73.*

Drdacky, M. D. (2010). Risks generated by tourism in an environment with cultural heritage assets. *International Preservation News*, 52, 12-17.

Du Cros, H. (2001). A new model to assist in planning for sustainable cultural heritage tourism. *International Journal of Tourism Research, 3*, 165-170.

Duran, E. (2011). Turizm, kültür ve turizm ilişkisi; turizmde toplumsal ve kültürel kimliğin sürdürülebilirliği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(19), 291-313.

Ekim, D. (2004). *Sürdürülebilirlik kavramı ve mimari form üzerindeki etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erdem, A. (2008). Subterranean space use in Cappadocia: The Uchisar example. *Tunnelling and Underground Space Technology, 23*, 492-499

Erdinç, B. (2016). *Avrupa Birliğinde sürdürülebilir kentleşme: Türkiye'ye yansımaları* (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Erdoğan, G., & Öztürk, B. (2019). Sürdürülebilir kentleşme: dokuma kenti Buldan örneği. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, *4*(1), 51-68.

Erşan, R. R. ve Demirarslan, D. (2020). Tarihi yapılarda sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında Eskişehir Odunpazarı evleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21*(1), 187-213.

Ertas, M. ve Bayindir, Ö. (2020). Sürdürülebilir kentsel dönüşüm. *Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi, 2*(1), 1-9.

Ertürk, H. (Mart-Nisan 1996). Sürdürülebilir kentler. *Yeni Türkiye Habitat II Özel Sayısı, 2*(8), 175.

Güler, O. (2012). *Yeni bir finansal araç olarak yeşil kredilere otelcilik ve bankacılık sektörlerinin bakış açısı: Antalya'daki dört ve beş yıldızlı oteller üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.

Gülhan, D. (2016). Sürdürülebilir kent ve kentsel kimlik örnekler: Birgi ve Bergama.

Gülhan, D. (2016). Sürdürülebilir turizm kapsamında tarım endüstrisi ve zeytinyağı turizminin birgi yerleşiminde olabilirliği üzerine bir değerlendirme. *Social Sciences, 11*(2), 116-132.

Gündüz, F. (2004). Çevre ve turizmin sürdürülebilirliği. *Planlama Dergisi*, 1, 58-66.

Güner, D. (2020). Eriyen coğrafyada kalıcı kimlik arayışları. D. Güner (Ed.), *Bezirhane'de birikenler: Tasarımcıların gözünden Kapadokya*. Nevşehir: Argos Kültür Sanat Yayınları.

Gürbüz, S., & Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri.* Seçkin Yayıncılık.

Güvenç, B. (2010). *İnsan ve Kültür.* İstanbul: Boyut Yayınları.

Hotel Argos. (n.d.). *Hotel Argos resmi web sitesi*. Erişim adresi: www.argoshotel.com

ICOMAS (2024) [w.icomos.org/iiwc/seismic/seis-papers.pdf (Erişim Tarihi: 24.11.2024)]

Kapuci, C. (2004). *Tarihi kent dokusunun turizm potansiyeline etkisi: İznik Kenti örneği* (Yüksek Lisans Tezi). ZKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karataş, A. ve Kılıç, S. (2017). Sürdürülebilir kentsel gelişme ve yeşil alanlar. http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/. Erişim Tarihi 22.12.2023

Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (1), 19-33.

Keleş, R. (2001). Kent, kentleşme, planlama, mimari. *Mimarlık Kültürü Dergisi*, *3* (6), 30-31.

Kensetl Strateji (2011). *Uçhisar ve Bölgenin Geleceği, Kentsel Strateji Çalıştayı,* İstanbul.

Keskinok, Ç. (2012). Tourism development and planning: The Case of Kalkan, Antalya, Turkey. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events, 4*(3), 353-374.

Kiper, H. P. (2004). *Küreselleşme sürecinde kentlerin tarihsel kültürel değerlerinin korunması Türkiye-Bodrum örneği* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Koçak, N. (2004). *Tarihi özellikleriyle safranbolu kenti-çarşı kesimi ve peyzaj mimarlığı açısından irdelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). ZKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

Koruma Vakfı. (2022). *Tarihi yapıların restorasyonu: Prensipler ve uygulamalar*. Koruma Vakfı Yayınları.

Kozak, M. (2014). *Sürdürülebilir turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Kozak, N. ve Kozak, M. (2014). *Genel turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Kuban, D. (2000). *Tarihi çevre korumanın mimarlik boyutu kuram ve uygulama* (1. Basım). İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2012). 1/25.000 ölçekli ilave ve revizyon çevre düzeni planı araştırma ve planlama raporu. Nevşehir: Yatırım ve İşletme Genel Müdürlüğü.

Lowenthal, D. (2005). Natural and cultural heritage. *International Journal of Heritage Studies, 11*(1), 81-92.

McKercher, B. (2001). A new model to assist in planning for sustainable cultural heritage tourism. *International Journal of Tourism Research, 3*, 165-170.

Mimarlar Odası. (2023). *Kapadokya imar ve turizm raporu*. Türkiye: Mimarlar Odası.

Negiz, N. (2017). Kentlerin tarihsel sürdürülebilirliğinde kültürel miras: önemi ve değeri üzerine düşünmek. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi, 3*(1), 159-172.

Nevşehir İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü. (2021). Tabii afet yasası bilgileri. Nevşehir: Nevşehir İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü [Kişisel görüşme].

Nuryanti, W. (1996). Heritage and postmodern tourism. *Annals of Tourism Research, 23*(2), 249-260.

O'Leary, Z. (2017). *The essential guide to doing your research project.* SAGE Publications Inc.

Oğuz, M. Ö. (2013). *Somut olmayan kültürel miras nedir?.* Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Okuyucu, A. (2011). *Osmaneli ilçesinde kültürel mirasın korunması ve turizm amaçlı kullanımına yönelik bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Ozanözgü, E., & Sayil Onaran, B. (2015). Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Rehabilite Müze Yapıları. *Hacettepe Üniversitesi Sanat Yazıları,* (33), 426-442.

Özbay, A. (2018). Yok edilen tarihi bir mahallenin, turizm bahanesiyle hayata dönüşü: 'Argos in Cappadocia' Öyküsü'. (Der. A. Bekleyen, N. Dalkılıç), *Tarihi çevrede yapılaşma deneyimleri* (115-141). İstanbul: Birsen Yayın

Özbudak, Ö. ve Önal, F. (2019). Tarihi kültürel ve mekânsal sürdürülebilirlik bağlamında Kayseri Ağırnas. *Modular Journal*, *2*(2), 86-98.

Özdemir, D. K. (2016). *Kent kimliğinin sürdürülebilirliği için peyzaj yönetim anlayışının geliştirilmesi: Bartın-Amasra örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

Özdemir, H. (2007). *Tarihi çevrede kentsel peyzaj tasarım ilkelerinin belirlenmesi, İstanbul Zeyrek örneğinde bir irdeleme* (Yüksek Lisans Tezi). ZKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

Özyaba, M. (1999). *Kentsel alanların planlanması ve tasarımı*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi.

Qu, J., Cao, S., Li, G., Niu, Q. and Feng, Q. (2014). Conservation of natural and cultural heritage in Dunhuang, China. *Gondwana Research, 26,* 1216-1221.

Saçan, C., Yilmaz, Y. ve Birol, H. (2019). Birgi tarihi yerleşiminin sürdürülebilir bir yaklaşımla korunmasında yer kimliğinin rolü. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 185-197.

Sarıkaya, M. ve Kara, Z. (2007). Sürdürülebilir kalkınmada işletmenin rolü: Kurumsal vatandaşlık. *Yönetim ve Ekonomi, 14*(2), 221-233.

Sarkım, M. (2007). *Sürdürülebilir turizm kapsamında turistik ürün çeşitlendirme politikaları ve Antalya örneği* (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Seyidoğlu, H. (2016). *Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı.* Ankara: Güzem Can Yayınları.

Şahin, Y. D., & Çetintürk, E. N. (2020). Türk Evi Ölçeğinde Geleneksel Malatya Evlerinin Sosyokültürel Sürdürebilirliğinin Değerlendirilmesi. *TÜBAV Bilim Dergisi, 13(1), 50-67.*

Tanrisever, C., Saraç, Ö., & Aydoğdu, A. (2016). Yeniden İşlevlendirilen Tarihi Yapilarin Sürdürülebilirliği. *Akademik Bakiş Dergisi, 54, 1068-1082.*

Tatar, E. (2013). Sürdürülebilir mimarlık kapsamında çalışma mekanlarında gün işığı kullanımı için bir öneri. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 17(1), 147-162.

Tekeli, İ. (1989). Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler. Ankara: Türkiye II. Dünya Şehircilik Günü Kollogyumu.

Tosun, E. (2009). Sürdürülebilirlik olgusu ve kentsel yapıya etkileri. *PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 5(2).

Tuğun, Ö. ve Karaman, A. (2014). Çekirdek köylerin eko turizme kazandırılması için sürdürülebilirlik kavramı çerçevesinde bir model. *Megaron, 9*(4), 321.

Tunçer, M. (2014). *Tarih çevre yok olurken: Amasra, Bergama, Kaş, Uçhisar örnekleri*. Ankara: Alter Yayınları.

Tural, S.K. (1988). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Turgut, H., Özalp, A. Y., & Erdoğan, A. (2012). Artvin ilinde doğal çevrenin kent kimliğine etkileri. *Turkish Journal of Forestry, 13*(2), 172-180.

Uçhisarlılar Derneği. (2021). Uçhisar tarihi. URL: http://www.uchisarlilardernegi.com/?pnum=26&pt=UCH%C4%B0SAR+TAR%C4 %B0H%C4%B0, Son Erişim Tarihi 22.12.2023

Utku, T., & Uludağ, Z. (2021). Yerel bağlamsallığın soylulaştırma üzerine etkileri: turizm soylulaştırmasında Nevşehir Uçhisar. *İdealkent*, *12*(32), 355-384.

Yalçinkaya, Ş., & Bal, H. B. (2019). Cumhuriyet Dönemi Mimarlik Mirasinin Sürdürülebilirliği: Karabük Yenişehir Sinemasi. *International Journal Of Social Humanities Sciences Research, 6(42), 2685-2692.*

Yazar, K. H. (2006). *Sürdürülebilir kentsel gelişme çerçevesinde orta ölçekli kentlere dönük kent planlama önerisi* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yazgan, M. E. ve Erdoğan, E. (1992). *Tarihi çevrelerde peyzaj planlama*. Ankara: Peyzaj Mimarlığı Derneği Yayınları.

Yazman, D. (2011, 22 Haziran). Kapadokya – Uçhisar Çalıştayı https://www.arkitera.com/etkinlik/kapadokya-uchisar-calistayi/ Erişim Tarihi 20.12.2024

Yetkin, E. G. (2019). Sürdürülebilir mimarlık kapsamında yapılarda su korunumu stratejileri. *Sürdürülebilir Mühendislik Uygulamaları ve Teknolojik Gelişmeler Dergisi, 2*(2), 70-78.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yoldaş, H. (2014). *Sürdürülebilirlik Bağlamında Sosyokültürel Etkenler Açısından Antakya Konutlarının Mekânsal Analizi* (Doktora Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yücel, C. (2008). Korunacak kentsel alanların planlanmasında güncel yaklaşımlar. *Erciyes Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 18*(1), 223-235.

Yüksek, M. (2010). *Sürdürülebilir kalkınma ve Türkiye'de çevre politikaları* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.

A
UÇHİSAR (NEVŞEHİR) KENTSEL SİT ALANI KORUMA AMAÇLI İMAR PLANIPLAN HÜKÜMLERİ

1. AMAÇ

Koruma Amaçlı İmar Planı sınırları içinde yer alan Uçhisar Kentsel ve Doğal Sit Alanları ile bu planla belirlenmiş Etkileşim Geçiş Alanları'nın;

- 2863 / 3386 / 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu,
- 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu,
- 644 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname
- 4957 / 2634 Sayılı Turizm Teşvik Kanunu
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ilke kararları,
- Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu Kararları
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararları,
- Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu Kararları

Doğrultusunda korunması, düzenlenmesi ve çevre ile uyumlu olarak geliştirilmesidir.

2. KAPSAM

Kapadokya Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi; 6 Ocak 2005 tarih ve 25692 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanan, 22.10.2004 tarih ve 2004/8328 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiştir.

Göreme Tarihi Milli Parkı, 25.11.1986 tarih ve 19292 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanan 86/111035 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ilan edilmiştir.

Uçhisar Kentsel ve Doğal Sit Alanı, bu alanlar içindedir. Planlama alanı, mülga Nevşehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun (KTVKBK) 12/11/1999 tarih ve 1123 sayılı kararı ile belirlenen kentsel ve doğal sit sınırlarının mülga Nevşehir KTVKBK'nun 21.07.2011 tarih ve 3055 sayılı kararı ile revize edilen kentsel ve doğal sit alanları ile etkileşim geçiş alanını kapsamaktadır.

3. TANIMLAR

3.1. Bakanlıklar: a)Kültür ve Turizm Bakanlığı,(KTB)

b)Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇŞB)'dır.

3.2. Belediye: Uçhisar Belediye Başkanlığı'dır.

3.3. Yüksek Kurul: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'dur.

3.4. Merkez Komisyonu: Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu'dur.

3.5. Kurul: Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'dur.

3.6. Komisyon: Nevşehir Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonudur.

3.7. Kentsel Sit

Kentsel ve yöresel nitelikleri, mimari ve sanat tarihi açısından gösterdiği fiziksel özellikleri ve bu özellikleri ile oluşan çevrenin dönemin sosyoekonomik, sosyokültürel yapılanmasını, yaşam biçimini yansıtarak bir arada bulunduran ve bu açılardan doku bütünlüğü gösteren alanlardır.

3.8. Doğal Sit

Jeolojik devirlerle ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlardır.

3.9. UDGP

Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından onaylanan 1/25 000 ölçekli "Göreme Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı"dır.

3.10. Koruma Amaçlı İmar Planı

1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı; Uçhisar Sit Alanı'nın, yukarıda tanımlanan amaç doğrultusunda, sosyoekonomik ve mekânsal açılardan gelişmesini sağlayacak bir rehber; bir ilkeler planıdır. Her koşulda, Sit Sınırları ile Etkileşim Geçiş Alanlarını kapsar ve:

- Onay sınırları içinde,
- Ölçeğin gerektirdiği ayrıntıda,
- Alt ölçeklerde / özel proje alanlarında yapılacak plan ve projelere girdi oluşturacak düzey ve yeterlilikte,
- Planlama ilke, hedef ve stratejilerini,
- Ana arazi kullanım kararlarını,
- Çevresel değerleri geliştirme ve koruma öneri ve hükümlerini,
- Yapılaşmaya ilişkin hükümleri içerir.

3.11. Etkileşim Geçiş Alanları

Yüksek Kurul'un 19.04.1996 tarih ve 420 sayılı kararı doğrultusunda tespit edilen, Sit Alanları ile bütünlük gösteren, yoğunluk ve yerleşme düzeninin bu bölge ile uyum içinde oluşması ve gelişmesi öngörülen ve siti bütünleyen alanlardır. Uçhisar'da Belediye Binası'nın Güney'inde ve Güney Batı'sında bulunan, çarşı, otopark, pazar yeri, eğitim ve kültür tesisleri ile Kaya Oteli'nin güneyindeki alanı kapsayan Etkileşim Geçiş Alanları barındırdığı işlevler ve görsel bütünlük açısından Kentsel Sit'in parçası konumundadır. Kentsel Sit ile birlikte yoğun olarak kullanılacak, yaşanacak, dolayısıyla etkileşecek alanlardır.

3.12. Taşınmaz Kültür Varlıkları

Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yeraltında veya su altındaki korunması gerekli taşınmaz varlıklardır.

3.13. Yapı Grupları

Kendi başlarına tarihi ve estetik değer taşıyan ya da kentin tarihi kimliğini oluşturan kentsel sitin, sokakların ve siluetlerin ögeleri olan yapılar, Yüksek Kurul'un 05.11.1999 tarih ve 660 sayılı ilke kararı doğrultusunda iki gruba ayrılmıştır. Yenilenecek yapılar ise, farklı bir grup olarak (3. grup) belirlenmiş, bu gruplar aşağıda tanımlanmıştır.

3.13.1. Birinci Grup Yapılar (1) (Tescilli Anıtsal Yapılar)

Toplumun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihsel, simgesel anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu yapılardır.

3.13.2. İkinci Grup Yapılar (2) (Geleneksel Yapılar)

Kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan kültür varlığı niteliğindeki yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılardır. Bu yapılar müdahale kararlarına esas olmak üzere, aşağıda tanımlanan gruplara ayrılmışlardır. Plan Hükümlerinde EK:1 olarak verilmiş olan Yapı Tespit Fişleri Listesinde, bu gruplar: "Tescilli Yapılar", "Sağlıklılaştırılacak Yapılar" olarak gruplandırılmışlar ve sırasıyla "2.1 ve 2.2 olarak kodlandırılmışlardır.

3.13.2.1. Tescilli Yapılar (2.1.)

Tescilli yapılar grubu, üç alt gruba ayrılmış ve bu gruplar aşağıda tanımlanmıştır.

- (2.1a)

Günümüz yaşantısının gerektirdiği olanakları sağlayacak, ancak; yapının iç ve dış görünümlerini, karakter ve görünen malzeme dokusu ile süslemelerini ve plan özelliğini bozmayacak müdahaleler yapılabilecek tescil edilmiş yapılardır.

- (2.1b)

Bugün bir bölümü bulunan; tapu ve kadastro kaydı, tarihsel bilgi, fotoğraf, röleve vb. belgelerle varlıkları aydınlatabilecek ve özellikleri öğrenilerek yenilenebilecek yapı kalıntıları olarak tescil edilmiş yapılardır.

- (2.1c)

Mimari görüntüsündeki malzeme ve yapı elemanlarında, bütünlüğü bozmamak koşulu ile mimari ve iç taşıyıcı elemanlarda ve gabarisinde belirli yapısal ve işlevsel değişiklikler yapılabilecek; belirli bir kısmında var olan plan özelliği, süsleme vb. özgün öğeleri de, kat planları, malzeme, iç ve dış mimarisi ile korunarak kısmen yenilenebilecek tescilli yapılardır.

3.13.2.2. Sağlıklaştırılacak Yapılar (2.2)

Mimari görüntüsündeki malzeme ve yapı elemanlarında bütünlüğü bozmamak koşulu ile mimari ve iç taşıyıcı elemanlarda ve gabarisinde belirli yapısal ve işlevsel değişiklikler yapılabilecek; kat planları, malzeme, iç ve dış mimarisi ile korunarak kısmen yenilenebilecek yapılardır.

3.13.3. Üçüncü Grup Yapılar (3) (Yenilenecek Yapılar)

Özgün yapısal karakter göstermeyen, karakteristik ve bütünleyici niteliği olmayan:

- Kütlesi, gabarisi, mimarisi ve süslemeleri ile aykırılıklar gösteren,
- Kurul'un uygun görüşüne dayalı olarak yapımı tamamlanmış; ancak, kütlesi, gabarisi, mimarisi ve süslemeleri ile aykırılıklar gösteren,
- Hiçbir mimari ve yapısal özelliği olmayan, yapılardır.

3.13.4. Yeni Yapılar

Bu yapılar, Etkileme Geçiş Alanı içerisinde yer alan parsellerdeki yapılacak yapılar ile ÖPA - 2c'de yer alan Belediye Hizmet Alanı'ndaki yapılardır.

3.13.5. Müştemilat

Depo, tuvalet, banyo, mutfak vb. servis alanlarını içererek konfor koşullarını artıran, yapılardır.

3.13.6. Ek Yapı

Müştemilat dışında, eklendiği yapıya bitişik olarak ya da bahçesinde bağımsız olarak yapılmış yapılardır.

4. GENEL HÜKÜMLER

4.1. Plan, Plan Hükümleri ve Plan Açıklama Raporu ile bir bütündür.

4.2. 1/25 000 ölçekli Çevre Düzeni Planı ve Plan Hükümlerine, Milli Parklar Kanunu ve Yönetmeliği ile, onaylı UDGP karar ve hükümlerine uyulacaktır. Koruma Amaçlı İmar Planı'nda yapılacak plan değişiklikleri; ilgili mevzuat uyarınca, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile Kurul ve/veya Komisyon'un uygun görüşüne dayalı olarak ÇŞB'nca onaylanacaktır.

4.3. Koruma Planı kararları uyarınca, yapılacak her tür ve ölçekteki planlama çalışmasında alanın kimliği korunacaktır. Bu bağlamda Sit Alanı'ndaki tüm doğal değerler; Uçhisar Sit Alanı'nı oluşturan yapısal öğeler ile birlikte korunacaktır.

4.4. Mevcut yapılar ve yapı grupları, Uçhisar Sit Alanı'na özgü kadastral desen içinde ve yöreye özgü geleneksel mimari kültürü yansıtan (plan, kütle, biçim, malzeme vb.) özgün nitelikleri ile bir bütün olarak korunacak, Sit Alanı'nda ve sokak cephelerinde görünümü bozacak yapılaşmalara izin verilmeyecektir.

4.5. Parsellerde bulunan ana yapı dışındaki ocak, kuyu, kaya dam, ek yapı vb. elemanlar korunacak ve gerektiğinde değerlendirilecektir.

4.6. Birden çok yapıyı / bağımsız bölümü bir turizm işletmesi olarak kullanmak üzere hazırlanıp kurula sunulacak projelerde, bağımsız bölüm olarak varlığını sürdürmekte olan birimlerin var olan özellikleri korunacak, bahçe duvarları kaldırılmayacak, yapıların bağımsız bölüm özelliğini bozmayan bir işletme düzeni kurulacaktır.

4.7. Yapı Grupları'na ilişkin müdahaleler için projelendirme ve denetim süreci 5.2. maddesi ile bu maddenin alt maddelerinde tanımlandığı gibi yürütülecektir.

4.8. Alana, Sit Alanı niteliğini kazandıran özelliklerini bozabilecek hiçbir müdahalede bulunulamaz. Doğal çevre, tarihi ve geleneksel yapı ve yapı izleri ve elemanları; var olan ağaç ve bitki dokusu korunacaktır. Bitki örtüsünü, topoğrafik yapıyı, geleneksel yerleşim dokusunu, siluet etkisini bozabilecek, tahribata yönelik hiçbir uygulama yapılamaz. Kurul'un ve/veya Komisyon'un izni olmadan hiçbir kazı ya da dolgu yapılamaz.

4.9. Kurul ve Komisyon Sit Alanı'nda görüntü kirliliğine yol açan; yapı ve tesisleri tanıtan levhalar/ tabelalar, çeşitli tür ve büyüklükte reklamlar, ilanlar vb. öğeler için gerekli önlemlerin alınmasını, Kurul ve/veya Komisyonca belirlenecek biçim ve büyüklüğe getirilmesini sağlayacaktır. Bu alanlara, gerekli ve zorunlu durumlarda konulacak bilgi verici ve uyarıcı tabela/levha/pano vb. biçimi ve yeri için Kurul ve/veya Komisyon'dan izin alınacaktır.

4.10. Görüntü kirliliği yaratan su deposu, LPG deposu ve güneş enerjisi sistemleri, bu olumsuzluğu giderecek biçimde düzenlenecektir.

4.11. Koruma Planı sınırları içinde çevreye gürültü, koku, duman ile zarar veren imalathaneler yapılamaz.

4.12. Arkeolojik kazılar ya da temizlik çalışmaları gibi uygulamalar sırasında ortaya çıkabilecek taşınmaz kültür varlıkları ile saptanması olası tarihi değerler, Koruma Planı bütünlüğünde korunacak, gerekirse Koruma Planı'nda değişiklik yapılacaktır. Uygulamaya yönelik her türlü kazı Nevşehir Müze Müdürlüğü denetiminde yapılacaktır.

4.13. Uçhisar Sit Alanı içinde var olan ve Koruma Planı'nın onay tarihinden sonra saptanması olası 1. ve 2. grup yapılar, yapı ögeleri; Plan Hükümleri uyarınca gruplandırılacak ve korunacaktır.

4.14. Kurul'ca tescili gerekli görülmeyen taşınmazlar içinde, belirlenen maden, taş, alçı ve benzeri malzemelerden yapılmış yapı elemanlarından, taşınır kültür varlığı olarak korunmasında yarar görülenlerin, kültür varlığı olarak korunması, Nevşehir Müze Müdürlüğü'nce sağlanır.

4.15. Uçhisar Sit Alanı'nın, Uygulama Hükümleri'nde ön görülen yapılaşma ve kullanım koşulları dışında, yapıların farklı kentsel kullanışa açılmaması esastır.

4.16. Altyapı, kentsel tasarım, peyzaj ve kent mobilyası gibi uygulama projeleri Belediye'nin uygun görüşü ile Kurul ve/veya Komisyon tarafından onaylanmadan uygulama yapılamaz.

4.17. Belediye ve diğer kamu tüzel kişileri tarafından, kamulaştırılan; ancak, planda, nedeni ne olursa olsun gösterilmemiş olan ve tapu sicilinde bu idareler adına tescil veya tapu kayıtları terkin olunan sosyal ve teknik altyapı alanları ile yeşil alanlar saklıdır.

4.18. Koruma Amaçlı İmar Planı'nda, açık olmayan hususlarda Kurul'un ve/veya Komisyon'un görüşüne uyulur.

4.19. Koruma Planı kararlarına aykırı olarak, kaya oyma mekanlar yapılamaz.

4.20. Deprem Bölgelerinde Yapılacak Binalar Hakkında Yönetmelik, Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik, 03.06.2008, 10.12.2010 ve 18.02.2014 tarihlerinde onaylanan İmar Planına Esas Jeolojik ve Jeoteknik Etüt raporlarına uyulacaktır.

4.21. AJE alanlarında ayrıntılı jeolojik etüt yaptırılmadan herhangi bir uygulamaya izin verilmez.

5. UYGULAMA HÜKÜMLERİ

5.1. PARSEL

5.1.1.Kentsel Sit Alanı'nda; kadastral parseller aynen korunacak, kadastro parselleri, imar parseli olarak kabul edilecektir. Kentsel ve 1. Derece Doğal Sit Alanlarında Bölünme (ifraz) ve Birleştirme (tevhit) ve 18. madde uygulaması yapılamaz. Etkileme Geçiş Alanında ise yürürlükteki mevzuat uyarınca Bölünme (ifraz) ve Birleştirme (tevhit) işlemlerini yapmaya Belediye yetkilidir

5.1.2. 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 15 ve 16. Maddeleri uyarınca terkin işlemleri Kurul ve/veya Komisyon izni ile yapılabilir.

5.1.3. Yola cephesi olmayan mevcut kadastral parsellere mevzuat uyarınca “geçit hakkı” sağlanacaktır.

5.1.4. Kadastro paftalarında işaretli olan yollar, Koruma Amaçlı İmar Planı'nda işaretli olmasalar bile, Plan uygulanana kadar kullanışlarını sürdürürler.

5.1.5. Cephe hattı ile kadastro arasında; 1.5 metreye kadar doğabilecek, mevcut yapılaşma ile kadastronun çakışmaması gibi uyumsuzlukların giderilmesinde Kurul ve Belediye yetkilidir.

5.1.6. Hiçbir parselde mevcut arazi kotunu değiştirmeye yönelik kazı ve dolgu yapılamaz.

5.1.7. Turizm tesis alanlarında, tercihli konut alanlarında ve konut alanlarında bulunan ve üzerinde geçmişe ait hiçbir yapı kalıntısı ve izi bulunmayan, sözlü ve yazılı kaynakları bulunamayan, eski fotoğraflarla belgelenemeyen boş parseller, günübirlik tesis ya da seyir ve bakı terası olarak, plan hükümlerine göre projelendirilecektir. Bu projeler Kurul'un ve/veya Komisyon'un uygun görüşüne sunulacaktır.

5.2. YAPI

Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında kalıp gruplandırılmış tüm yapılara ilişkin müdahale ve projelendirme kararları aşağıda yer almaktadır.

5.2.1. Tescilli Kültür Varlıklarına İlişkin Müdahale Kararları

5.2.1.1. Uçhisar Sit Alanı'nda bulunan “Birinci ve İkinci Grup Yapılar”a ilişkin projelendirme hizmetleri Yüksek Kurul'un Taşınmaz Kültür Varlıklarının bakım ve onarımına ilişkin İlke Kararı'nda belirtilen hükümler ve aşağıda 5.2.1.5. maddesinde verilen “Esaslı Onarımda Projelendirme İlkeleri” çerçevesinde yürütülecektir.

5.2.1.2. Sağlıklaştırılacak ve yenilenecek yapılara ilişkin projelerin hazırlanması / incelenmesi sırasında ulaşılacak yeni bulgulara göre grubun değiştirilmesinde Kurul yetkilidir. Grup değişimi plan değişikliğini gerektirmez.

5.2.1.3. Yapının grubu ne olursa olsun bakım ve onarım, aşağıda belirtilen ayrıntı ve sürece uygun yapılacaktır.

5.2.1.4. Tadilat ve Tamirat (Bakım ve Basit Onarım)

5.2.1.4.1. Yapının çatı aktarımı, badana ve boya gibi yöresel görünüm ve elemanlarını etkileyerek bozmayacak; tasarımda, malzemede, strüktürde, mimari ögelerde değişiklik gerektirmeyen bakım çalışmaları ile ahşap, madeni, pişmiş toprak, taş vb. çürüyen ya da bozularak eksilen mimari ögeleri, özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilerek, bozulan iç ve dış sıvalar, kaplamalar, renk ve malzeme uyumu sağlanarak, özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesi kapsamındaki basit onarım çalışmaları, kapsamlı projeye gerek olmadan yapılabilir.

5.2.1.4.2. Özgün halinde sıvasız inşa edilmiş yapılar sıvanamaz ve boyanamaz.

5.2.1.4.3. Tamirat ve tadilat amaçlı müdahaleler esnasında özgün cephe elemanları korunacak, pencere, kapı, lento, söve, kemer, pervaz, silme, saçak, korniş, sütun, balkon, kitabe vb. elemanlar yerlerinden sökülmeyecek ve sıvanmayacak; ölçüsü, biçimi, malzemesi ile cephe üzerindeki yerleri, boyutları değiştirilmeyecektir. Ahşap dolap, tavan süslemesi, ahşap merdiven vb. iç mekân elemanları bakım sırasında oldukları yerde özgün durumu ile korunacaktır.

5.2.1.4.4. Ahşap doğramaların değiştirilmesi gerektiğinde, biçimsel özellikleri ve ölçülerini tanımlayan detay çizimler Kurula sunularak onay alınacaktır. Doğramalar, aynı malzeme ile değiştirilebilecektir.

5.2.1.4.5. Yapıya statik açıdan zarar vermeden ve dış görünümünü bozmayacak şekilde ısıtma / soğutma ve havalandırma sistemi kurulabilir. Ancak dış ünitelerinin konumlanma yerleri belirlenerek Kurul görüşü alınacaktır.

5.2.1.4.6. “1.” ve “2.1.” grubundaki yapılara ilişkin bu madde kapsamındaki onarımlar, öncesi durum; rapor ve fotoğraflarla saptanarak Kurul'a sunulacak, Kurul'un kararına bağlı olarak, ilgili kurumların denetiminde yapılacaktır. Uygulamanın sonucu, rapor ve fotoğraflarla Kurul'a iletilecektir.

5.2.1.4.7. Yürürlükteki yasal mevzuata göre ruhsatına aykırı ve kaçak yapılara bakım izni verilmez.

5.2.1.4.8. “2.2. Grubu”nda bulunan “Sağlıklılaştırılacak Yapılar”da ve “3. Grup”ta bulunan “Yenilenecek Yapılar”da tadilat ve tamirat kapsamında gerçekleştirilecek uygulamaların denetimi Belediye tarafından yapılacaktır.

5.2.1.5. Esaslı Onarım (Restorasyon)

Esaslı Onarım / Restorasyon; “1. Grup yapılarla”, “2. Grup yapıların” özgün nitelikleriyle yaşamını sürdürmeyi amaçlayan, belgeleme ve projelendirme süreçleri sonrasında gerçekleştirilecek, aşağıda tanımlanan kapsamlı müdahalelerdir.

5.2.1.5.1. Yapının günümüze ulaşmış sosyokültürel ve tarihi kimliğini oluşturan mekânsal, biçimsel ve yapısal özellikleri ve çevre içindeki özgün konumu korunacaktır. Bu işlemlerde yapının mevcut fiziksel durumuna göre müdahalenin biçimi Yapı Tespit Fişleri Listesi'nde belirtilen ve Plan üzerinde işaretli gruba göre yapılacaktır.

5.2.1.5.2. Yapıların yıkılmadan korunmaları esastır. Yıkılma tehlikesi gösterdiği (mail-i inhidam) mal sahipleri ya da Belediye'ce ileri sürülen yapıların yıkılma kararı, ancak Kurul tarafından alınabilir. Yıkılma tehlikesi gösteren (mail-i inhidam) korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları Belediye tarafından boşaltılır. Gerekli fiziki ve güvenlik önlemleri Belediye'since alındıktan sonra, konu Kurul'a iletilir, alınacak karara göre işlem yapılır.

5.2.1.5.3. Restorasyon projesine temel olacak restitüsyon çalışması; Kurul'dan izin alınarak, sıva raspası, kısmi söküm, temizlik ve sondaj çalışmaları ile belgeler üzerinde ve karşılaştırmalı araştırmalar sonucuna dayalı olarak hazırlanacaktır. Restorasyona başlamadan önce bu çalışmanın yapılması olanaksız ise restorasyon projesinin onaylanmasından sonra ortaya çıkan yeni veriler ışığında, restorasyon projesi üzerinde değişiklik yapılarak yeniden Kurul'un onayına sunulacaktır.

5.2.1.5.4. 5226 sayılı Yasa ile değişik 2863 sayılı Yasanın 10. maddesinde belirtilen kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyeti veya idaresinde bulunan “1. ve 2. Grup” yapıların esaslı onarım uygulamaları, Kurul kararı doğrultusunda, bu kamu kurum ve kuruluşlarının kendi sorumluluklarında gerçekleştirilecek; uygulama sonucuna ilişkin rapor, fotoğraf vb. belgeler Kurul'a iletilecek; Kurul'ca uygun görülmeyen basit onarım ve esaslı onarım uygulamalarının yenilenmesi sağlanacaktır.

5.2.1.5.5. “1. ve 2. Grup” yapılarda esaslı onarımlar, Kurulca uygun görülmüş projesine ve Kurul kararına bağlı olarak, Belediye ve Kurul'un denetiminde yapılacaktır. Uygulama sonucu, rapor ve fotoğraflarla Kurul'a iletilecektir. Uygun görülmeyen onarım uygulamaları yeniletilecektir.

5.2.1.5.6. “3. Grup Yapılar”da esaslı onarım yapılamaz.

5.2.1.5.7. “2.1b” ve “2.1c” grubu yapılarda uygulama; yapı kalıntısı, rölöve, fotoğraf, her türlü özgün yazılı - sözlü, görsel arşiv belgesi vb. mevcut belgelerden yararlanılarak, kendi parsellerinde daha önce bulunduğu yapı oturum alanında, eski cephe özelliğinde, aynı kitle ve gabaride, özgün plan şeması, malzeme ve yapım tekniği kullanılarak, kapsamlı restitüsyon etüdüne dayalı ve koşulsuz olarak gerçekleştirilir. Bu yapıların bulunduğu parsellerin, uygulama gerçekleşinceye kadar, otopark vb. yeni bir işlev ile kullanılmasına izin verilemez.

5.2.1.6. Esaslı Onarımda Projelendirme İlkeleri

5.2.1.6.1. Taşıyıcı Sisteme Müdahale

Taşıyıcı sisteme ilişkin özgün elemanlar olabildiğince, olduğu gibi korunacak; korunma olasılığı bulunmayanlar, yeniden aynı malzeme, teknik, boyut ve renklerde üretilecek, taşıyıcı sitemin genel kimliği değiştirilmeden yalnızca restorasyona ilişkin dönem farklılığı hissettirilecektir.

5.2.1.6.2. Malzeme ve Yapı Öğelerine İlişkin Müdahale

A. Duvarlar: Bina, avlu, bahçe duvarları yöresel malzeme, boyut, biçim ve tekniklerle onarılacaktır. Yeniden yapımlarda da bu ilkeye uyulacaktır.

B. Sıvalar: Sıvalı olan yapılar özgün sıva cinsi ile onarılacaktır. Yapıların mevcut renkleri korunacaktır. Mevcut renk, daha önce var olan bir rengi bozan ya da çevreye aykırı bir renk ise çevre dokusuna ve özgün renge uygun hale getirilecektir.

C. Açıklıklar: Pencere, sokak kapısı ve bahçe-avlu kapılarının yerleri, boyutları, malzeme ve özellikleri korunacak, değişmiş olanlar sokak cephesi ile uyum sağlayacak biçimde eski boyutlarına çevrilecektir.

D. Çatılar: Düz çatı olacak, çağdaş yalıtım malzemeleri ve sistemleri kullanılarak yalıtılacaktır.

E. Saçaklar: Yapının özgün saçak veya silme biçimi korunacak ve aynı malzeme ile onarılacaktır.

F. Diğer Elemanlar: Yeni yapılacak parmaklık, kepenk gibi elemanlar için yapıdan veya yakın çevreden alınan benzer örnekler uygulanacaktır.

5.2.2. Tescilli Olmayan Yapılara İlişkin Müdahale Kararları

Kurul; yapı tasarımında aşağıdaki maddelerde öngörülen kurallar dışında getirilebilecek özgün tasarımları değerlendirmeye yetkilidir.

5.2.2.1. Üçüncü Grup Yapı (Yenilenecek Yapı)

Yenilecek Yapılar, Kurul'ca uygun görülmüş projesine ve Kurul kararına bağlı olarak, Belediye ve Kurul'un denetiminde yapılacaktır.

Yenilenecek Yapılar aşağıdaki hükümler uyarınca yenilenecektir.

A. Yenilenecek Yapılar'da maksimum taban alanı parselin yüzde 60'ı kadar olacaktır. Ancak, yenilecek mevcut yapının taban alanı yüzde 60'dan fazla ise, yeni yapılacak yapı taban alanı yüzde 60'ı geçmeyecektir. Yüzde 60'dan az ise, mevcut yapının taban alanı korunacaktır.

B. Yenilenecek yapılar; içinde bulunduğu dokuya uyumlu bir tasarımla yapılacaktır.

C. Her parsele bir yapı yapılabilir. Bu yapının konut olarak kullanılması halinde iki bağımsız bölüm yer alabilir.

D. Müştemilatta, Uygulama Hükümleri'nin 5.2.2.3. maddesine uyulacaktır.

E. Yenilenecek yapılarda varsa eski yapının parselde konumlandığı temeller ve izler kullanılarak, yeni yapı, yapılaşma koşulları uyarınca yapılabilir. Depo, ahır, kümes vb. müştemilat; eski yapılar olarak nitelendirilemez.

F. Yenilenecek yapılarda yola bakan cephe uzunluğu 12 metreden fazla olamaz.

G. Yapıların cephelerinde yörede ve Uçhisar Sit Alanı'nda var olan yapıların geleneksel mimari özellikleri ile uyumlu, ancak ona öykünmeyen, çağdaş çizgiler taşıyan ve modern mimari anlayışın ürünü olan, çağdaş bir anlayış hakim olacaktır.

H. Yapının kot aldığı cephede iki kattan daha çok görüntü ve etki veren ve kentsel silueti olumsuz etkileyebilecek konum ve yükseklikte yapı yapılamaz ve cephe düzenlenemez. Yenilenecek yapılar, bulunduğu sokaktaki ya da imar adasındaki tescilli yapılardan daha yüksek olamaz.

Yenilenecek yapılar, parselin ve varsa mevcut bitkisel elemanlara zarar vermeyecek, bütünlüğünü bozmayacak biçimde, yol kenarına ya da parselin diğer kenarlarına bitişik olarak konumlandırılabilir. Yeni yapı komşu parsele bitişik konumlandırılmadığında yaklaşma mesafesi en az 3 m. olacaktır.

I. Yeni cephelerde öncelikle yöresel cepheler ile uyum aranacaktır. Burada yöresel cephe tiplerinden herhangi birine atıf yapan, açıklıkları, boyutları, düzenleri ve cephe modülasyonu ile gelenekseli anımsatan, uyumlu, ancak yeni ve çağdaş olduğu belli olan tasarımlar yapılacaktır.

İ. Kurul, gerektiğinde, sokak siluet ve gabari etüdü yapılarak katlı kotlu yapıların yükseklikleriyle ilgili konularda Uçhisar bütününü ve sokak cephesini gözeterek karar vermeye; iki sokaktan cephe alan parsellerde yapılacak katlı kotlu yapıların yükseklikleri için de ada bütünlüğü ve her iki sokak cephesi gözetilerek karar vermeye yetkilidir.

J. Subasman en çok 1.0 metre olacaktır.

5.2.2.1.1. Yapı Sistemleri ve Malzemeleri

A. Yapılarda yerel ve / veya geleneksel yapı malzeme ve teknikleri kullanılabilir.

B. Metalik giydirme cephe, yalı baskısı benzeri yapay malzeme kaplamaları, plastik ve alçıdan sahte süsleme elemanları kullanılamaz.

C. Dış cepheler taş ya da taş kaplama olacaktır. Cephe uygulamalarında diğer bölgelerin geleneksel tekniklerine (renk almaşıklığı vb.) izin verilmez.

5.2.2.1.2. Yapı Öğeleri

A. Uçhisar Sit Alanı'ndaki mevcut yapılarda görülen çıkma, saçak, harpuşta, kepenk, parmaklık, ahşap hatıl vb. özgün mimari öğeler, süslemeler yeni yapılarda kullanılabilir.

B. Güneş enerjisi ile ısıtma elemanlarının kullanılacağı yapılarda, bu elemanların, ayrı bir öğe gibi algılanmasının önlenmesi sağlanacaktır.

5.2.2.1.3. Pencereler

A. "Yenilenecek Yapılar'da pencere doğramalarında ahşap malzeme kullanılacaktır. Pencere boyutları çevre ile uyumlu olacaktır. Ahşap doğramalara sadece koruyucu sürülecektir. Pencere ölçüleri 0.65 - 0.70 m. x 1.10 - 1.20 m. olacaktır. Bu ölçülerden farklı ölçülerle yapılmış tasarımlar Kurul'ca değerlendirilecektir.

B. Cephe tasarımlarında yöresel mimari elemanlar olarak söve, pervaz ve pencere üstü kornişleri kullanılabilir. Katlardaki pencereler, düşey doğrultuda düzenlenecektir. Pencerelerde dövme demircilik işi (ferforje) korkuluk yapılabilir. Bu öğelerde siyah koruyucular (boya vb.) kullanılabilir.

C. Bitişik yapılarda komşu parsele pencere açılamaz.

5.2.2.1.4. Kapılar

Yenilecek Yapılar'da kapılar ahşap malzeme yapılacaktır. Tek kanatlı sokak kapılarının boyutları 0. 80 -0.90 m. x 1.90 - 2.00m; çift kanatlı kapılarda 1.40 - 1.60 m. x 2.00 - 2.10 m. boyutlarında olacaktır. Giriş kapıları zorunluluk olmadıkça iki kanatlıdır. Çift kanatlı kapıların formları yöresel tiplere uygun olacak şekilde olabilir. Bu ölçülerden farklı ölçülerle yapılmış tasarımlar Kurul'ca değerlendirilecektir.

Yeni Yapılar'da farklı malzemeler ve ölçüler kullanılabilir.

5.2.2.1.5. Çatı

Teras çatı yapılacak ve geleneksel silueti ve görünümü bozmayacak nitelikte malzeme, renk kullanılacaktır. Saçak düzeyinde silme yapılabilir. Bitişik binalarda çatı suları, komşu parsele akıtılamaz.

5.2.2.2. Yeni Yapı

5.2.2.2.1. ÖPA alanları dışında yapılacak Yeni Yapılar, bu planın hükümlerine göre onaylanmış projesi uyarınca Belediye denetiminde yapılacaktır.

5.2.2.2.2. Yeni yapılar için; 5.2.2.1.1., 5.2.2.1.2., 5.2.2.1.3. ve 5.2.2.1.4. hükümleri geçerli olacaktır.

5.2.2.2.3. Yeni Yapılarda plan üzerinde işaretlenmiş yapı düzeni ve yapı yoğunluğu geçerli olacaktır.

5.2.2.2.4. Yeni yapılarda taban alanı yüzde 40'ı, toplam inşaat alanı katsayısı yüzde 80'i geçemez.

5.2.2.2.5. Bina yüksekliği 7 metreyi geçemez. Kat adedi en çok ikidir.

5.2.2.2.6. Su basman en çok 1.0 metre olacaktır.

5.2.2.2.7. ÖPA - 2.c alanı içerisinde yapılacak yapılar dışındaki yeni yapılarda çatı, kiremit örtülü yapılabilir.

5.2.2.2.8. Çatı katı ve çekme kat yapılamaz.

5.2.2.2.9. Bodrum katlar iskan edilemez.

5.2.2.2.10. Kapalı çıkmalar, toplam inşaat alanı katsayısına dahildir.

5.2.2.2.11. Açık çıkma yapılabilir.

5.2.2.3. Müştemilat

5.2.2.3.1. Müştemilat, arsa alanının %5'inden büyük olamaz. Parsel büyüklüğü ne olursa olsun müştemilat 25 m2'yi geçemez.

5.2.2.3.2. Müştemilatın kat adedi 1'dir. Kat yüksekliği döşeme üstünden döşeme üstüne en çok 3 metre olacaktır.

5.2.2.3.3. Müştemilat iskan, ticaret, depolama vb. bağımsız bölüm nitelikli olarak kullanılamaz.

5.2.2.3.4. Mevcut müştemilatın basit / esaslı onarımında mevcut taban alanı ve yükseklik korunacaktır.

5.2.2.4. Ek Yapılar

5.2.2.4.1. "2.1.a" grubundaki tescilli yapılara ek yapı yapılamaz.

5.2.2.4.2. "2.1.a" grubu dışındaki yapıların tümüne, yapılacak ek yapıların büyüklüğü ve konumu, yapının avlu düzeni ve yapının görselliği bozulmamak kaydıyla kurul tarafından değerlendirilecektir. Yapılacak eklerin, korunması gerekli kültür varlığıyla bütünleşmesine ilişkin avan proje Kurul'un görüşüne sunulacaktır.

5.2.3. Bahçe (Avlu) Duvarları

5.2.3.1. Silueti olumsuz etkileyecek olan, vadi görünümünü engelleyen bahçe duvarı yapılamaz.

5.2.3.2. Plan üzerinde işaretli duvarlar ve mevcut bahçe duvarları korunacaktır.

5.2.3.3. Mevcut duvarların sağlıklılaştırılması, güçlendirilmesi için yapılacak uygulamalarda özgün yükseklik ve yöresel malzeme kullanılacaktır.

5.2.3.4. Harpuşta, hatıl, söve vb. elemanlar mevcutlara uygun olarak yenilenecektir.

5.2.3.5. Yeni yapılacak bahçe duvarları da yöresel taş olacaktır. Kaplama yapılmayacaktır.

5.2.3.6. Bahçe duvarları üzerine tel örgü çekilmeyecektir.

5.2.3.7. Sokaklardan avluya girişte bahçe duvarları 2.00- 2.20 metre; sokaklardan görsel değeri olan bakış noktalarında 1.20'den yüksek olamaz.

5.2.4. Sokaklar, Sokak Cepheleri, Sokak Kaplamaları ve Meydanlar

5.2.4.1. Geleneksel sokak dokusu, sokak isimleri ve cephe hatları, sokak cepheleri, malzeme, gabari ve hiza olarak olduğu gibi korunacaktır. Bu cephelere ilişkin basit ya da esaslı onarım için Kurul'un görüşü alınacaktır.

5.2.4.2. Sokakların, kaldırımlı, kaldırımsız, ortadan ya da iki kenardan dereli en kesitleri ve arnavut kaldırımı, granit parke vb. özgün kaplamaları korunacak; hiçbir gerekçe ile beton asfalt ve/veya kilitli parke gibi farklı bir kaplama ile değiştirilmeyecektir. Mevcut haliyle aykırı durumdaki sokak kaplamaları, yukarıdaki doğrultuda özgün hale dönüştürülecektir.

5.2.4.3. Yaya yolları, ortadan akışlı olacak Arnavut Kaldırımı veya parke taş döşenecektir.

5.2.4.4. Gereğinde yapılacak su, elektrik, kanalizasyon, iletişim vb altyapı çalışmalarından sonra yol kaplamaları özgün biçimine uygun hale getirilecektir.

5.2.4.5. Kaplaması olmayan yollarda Koruma Amaçlı İmar Planı'nın öngördüğü genişletmelerin ve kaldırımların yapımı sırasında ortadan akışlı arnavut kaldırımı veya doğal parke taş döşenecektir. Asfalt kaplama yapılamaz.

5.2.4.6. Ulaşım sisteminin işlerliğini destekleyecek şekilde, yaya yollarına gereğinde taşıt girecek, günün her saatinde; çöp, yangın söndürme, ilk yardım vb. hizmet ve servis amaçlı araçların girebilmesi sağlanacak; gereğinde taşıt girecek yaya yollarına araçların park etmeleri yasaklanacaktır.

5.3. FARKLI KULLANIM ALANLARI

Plan Hükümleri uyarınca yapılaşmış ya da yapılaşacak farklı kullanım alanlarına ilişkin hükümler, kullanım alanları bağlamında aşağıdadır. Bu alanlarda, yapılaşma koşulları için Uygulama Hükümlerinin 5.1. ve 5.2. ve alt maddeleri geçerli olacaktır.

5.3.1. Tercihli Kullanım Alanları

5.3.1.1. Koruma Amaçlı İmar Planı'nda Tercihli Kullanım Alanı olarak gösterilmiş yapı adalarında genel olarak var olan kullanımlar korunacaktır. Ancak, konut kullanımının yanı sıra, tercihli kullanım olarak, turizm ve ticaret amaçlı kullanımlar da yer alabilir.

5.3.1.2. Alanın turizm amaçlı kullanılması durumunda “Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik” hükümlerine uyulması zorunludur.

5.3.1.3. Bu alanlarda tercih edilen kullanım kararı ne olursa olsun, yapının özgün mimari özelliklerinin bozulmaması esastır.

5.3.1.4. Bu alanlardaki yapı adalarında tercih doğrultusundaki dönüşüm istemleri; 5.2. maddesinde anılan müdahale kararları uyarınca projelendirilecek ve projeler; Kurul'un uygun görüşü ve plan hükümleri uyarınca uygulanacaktır. “3. Grup” yapılarda dönüşüm istemi söz konusu olmadığı hallerde Kurul'un uygun görüşünün alınması gerekmez.

5.3.2. Konut Alanları

Koruma Planı'nda Konut Alanı olarak gösterilmiş yapı adalarında genel olarak var olan konut kullanımı sürdürülecektir. Ancak, konut kullanımının içinde pansiyon da yer alabilir. “3. Grup” yapılarda dönüşüm istemi söz konusu olmadığı hallerde Kurul'un uygun görüşünün alınması gerekmez.

5.3.3. Konut Altı Ticaret Alanları

5.3.3.1. Konut alanlarında zemin katlarda yer almış bulunan ticaret kullanımları varlıklarını sürdüreceklerdir. Üst katlarda da ticaret kullanımı yer alabilir.

5.3.3.2. Bu alanda konut olarak kullanılan mevcut yapının ticaret kullanımına dönüştürülmesi istemi; 5.2. maddesinde anılan müdahale kararları uyarınca projelendirilecek ve projeler; Kurul'un uygun görüşü ve plan hükümleri uyarınca uygulanacaktır. “3. Grup” yapılarda dönüşüm istemi söz konusu olmadığı hallerde Kurul'un uygun görüşünün alınması gerekmez.

5.3.4. Turizm Tesis Alanları

5.3.4.1. Turizm Tesisi Alanı (TTA) olarak gösterilmiş alanlarda “Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik”te tanımlanan türlerde ve bu yönetmelik koşullarına uygun tesisler yer alabilir.

5.3.4.2. Bu alanlarda mevcut tesisler varlıklarını sürdüreceklerdir. Mevcut Turizm Tesislerinde nitelik geliştirici yapısal müdahaleler Kurul'dan uygun görüş almış projeler uyarınca gerçekleştirilecektir.

5.3.4.3. Turizm Tesisi olarak kullanılacak tüm yapılar, grupları ne olursa olsun 5.2. maddesinde anılan müdahale kararları uyarınca projelendirilecek ve projeler; Kurul'un uygun görüşü ve plan hükümleri uyarınca uygulanacaktır.

5.3.5. Parklar

Planda, park olarak işaretlenmiş alanlarda, 10 m2'yi ve yüksekliği döşeme üstünden döşeme üstüne 2.50 m.yi geçmeyecek, çay ocağı, araç - gereç odası, WC vb. birimlerden oluşan kapalı servis yapısı ile takılabilir, sökülebilir gölgelikler yapılabilir. Bu alanlara ilişkin proje için Kurul'un olumlu görüşü alınacaktır.

5.3.6. Günübirlik Kullanım Alanları (G)

Planda (G) ile işaretlenmiş alanlarda, hazırlanacak projesine göre Kurul'dan izin almak koşulu ile halka açık rekreasyon amaçlı; gölgelikler, büfe, wc, gezi yolu, açık otopark vb. günübirlik tesisler ile; günübirlik kullanımı desteklemek amacıyla servis amaçlı yapı, sökülebilir nitelikte gölgelikler oluşturulabilir. Bu alanlarda yüzey kotunun değiştirilmemesi koşuluyla, yüzey düzenlemesi yapılabilir. Oluşturulacak gölgelikler çatı ile örtülmeyecektir. Servis amaçlı yapı; alanının yüzde 5'inden fazla olamaz. Yapı en çok 2.50 m. yüksekliğinde olacaktır.

5.3.7. Seyir ve Bakı Terasları (S)

Çevrelerinde var olan kültür varlıklarının izlenmesine yönelik olarak, seyir ve bakı terası yapılabilecek, (S) ile işaretli boş parsellerde; doğal bitki örtüsü, kaya dokusu ve topografya tümü ile korunacaktır. Özel peyzaj düzenlemesi bağlanımda, gerekirse, teraslamalar, gezi / dolaşım izleri ve oturma köşeleri düzenlenecektir. Servis amaçlı yapı ve gölgelik yapılmayacaktır. Bu alanlara ilişkin ve gerekli ayrıntıları içeren düzenleme projeleri Kurul'un uygun görüşünden sonra uygulanacaktır.

5.3.8. Kaya Oyma Mekânlar

5.3.8.1. Var olan kaya oyma mekânlar, içinde bulunduğu parselin gereksinimi için kullanılırlar. Bu gereksinimin gereği olarak genişletme, işlev değişikliği temizlik, güçlendirme, üstünde bulunan yapı ile ilişkilendirme vb. iş ve eylemler; basit onarım ya da esaslı onarım koşulları uyarınca Kurul izni ile yapılacaktır.

5.3.8.2. Restorasyon projesi ya da yeni yapı projesi ile birlikte önerilecek, yapı içinde ve bitişiğindeki kaya oyma mekanlar "temel vizesi" işlemi sırasında denetlenir. Aykırı uygulamalarda yapının devamına izin verilmez. Kaya oyma mekanlar için, jeolojik etüt, kaya mekaniği, statik raporlar hazırlanacak, bu mekanların alan, hacim vb. ölçüleri bu raporlar uyarınca Kurul tarafından değerlendirilecektir. Alana verilecek işlev uyarınca havalanma, ısınma, pis ve temiz su donanımı getirilir. Bu donanımın, kaya oyma mekanın doğal özelliklerini bozmaması esastır.

5.3.8.3. Yapı içinde ve bitişiğinde olmayan bağımsız kaya oyma mekanlarda / mağaralarda da yukarıdaki koşullar geçerlidir.

5.3.9. Peri Bacaları ve Güvercinlikler

5.3.9.1. Peribacaları ve güvercinliklerin kiralama ve tahsisine ilişkin tüm işlemler Kurul'un/Komisyonun görüşüne sunulur.

5.3.9.2. Kentsel Sit Alanında bulunan ve kullanılmakta olan/kullanılmayan, peribacalarında, güvercinliklerde, koruma amaçlı güçlendirme dışında (genişletme, büyütme, projesinde belirlenen kullanımını değiştirme, raspa yapma, üzerine televizyon-uydu anteni, elektrikli-elektriksiz tabela, güneş enerjisi panelleri vb. nesnelerin takılması) hiçbir müdahale yapılamaz. Güçlendirme, Kurul'un uygun göreceği bir proje uyarınca yapılacaktır.

5.3.9.3. Kentsel Sit Alanı içerisinde yer alan Peri Bacaları'na verilmesi önerilen işlevler Kurul'ca değerlendirilecektir. Kullanım değişikliği istemi için, rölöve ve restorasyon projeleri Kurul'a sunulacaktır. Projeler Kurul'ca uygun görülmeden hiçbir müdahalede bulunulmayacaktır.

5.3.9.4. Kentsel Sit Alanı içinde kalmış bulunan ve tek başına ya da bitişiğindeki yapı ile birlikte kullanılmakta olan peri bacalarının kullanıcıları; mevcut durumu gösteren röleve ile Kurul'a başvuracak; mevcut kullanımın uygunluğuna ilişkin görüş alacaklardır. Bu projeler Koruma Amaçlı İmar Planı'nın onayı tarihinden başlayarak en geç bir yıl içinde Kurul'a sunulmuş olacaktır.

5.3.9.5. Kentsel Sit Alanı içinde bulunan parsellerdeki kaya, peri bacası vb. doğal oluşumlar korunacak, bunların görsel değerlerini etkileyecek ve görünmelerini engelleyecek herhangi bir yapılı eleman oluşturulmayacaktır.

5.3.9.6. Doğal Sit Alanında bulunan ve kullanılmayan peribacalarını, güvercinlikleri ve çevrelerini sağlamlaştırmak ve varsa kültürel değerlerini korumak amacıyla müdahaleler Kurul'un ve/veya Komisyon'un izni ile yapılır. Bunun dışında hiçbir müdahalede bulunulamaz.

5.3.9.7. Yeni güvercinlik yapımı için Kurul'dan ve/veya Komisyon'dan izin alınacaktır.

5.3.9.8. Doğal Sit Alanında bulunan ve tarımsal amaçlı depo olarak kullanılan Peribacalarının işlevlerinin değiştirilmemesi ve yakın çevresine müdahale yapılmaması koşuluyla kullanımları Kurul ve/veya Komisyon'un izni ile devam edebilir.

5.3.9.9. Doğal Sit Alanında bulunan Peribacaları, barınma, turizm ya da ticari amaçlı kullanılamaz. Kullanılmakta olan peribacaları ve çevrelerinin doğal hallerine dönüştürülmesi esastır.

5.3.9.10. Aşağıda yer alan 5.4.; 5.4.2; 5.4.3. hükümlerine uyulacaktır.

5.3.10. Birinci Derece Doğal Sit Alanları

Birinci Derece Doğal Sit Alanı'nda mevcut arazi kullanımı sürdürülecek ve İlke Kararları ile Merkez Komisyonu ve komisyon kararlarına uyulacaktır.

5.3.11. Ticaret Alanları

5.3.11.1. ÖPA-1'in içinde yer alan bu alanda, yöresel el sanatları satış birimleri, bürolar, bankalar, lokanta, vb. her türlü yiyecek içecek işletmeleri, perakende ticaret ve şahıs hizmetlerine ilişkin birimler yer alabilir. Parlayıcı patlayıcı, gürültü ve hava kirliliği yaratan ticari kullanımlar yer almayacaktır.

5.3.11.2. Bu alanda yapılacak yapıların kat adedi en çok 2 olacaktır. Maksimum kat yüksekliği 7 metre olacaktır. Zemin katta asma kat yapılabilir.

5.3.12. Pazar Yeri

ÖPA-1'in içinde yer alan Pazar Yeri, ÖPA-1 koşulları uyarınca projelendirilecektir. Projelendirmede gerekirse üst örtü tasarlanacak; sadece, tuvalet ve lavabo gereksinimini karşılamak üzere en çok 20 m2 bir yapı yapılacaktır. Yapı Yüksekliği 3.0 m.den fazla olamaz

5.3.13. Sosyokültürel Tesis Alanları

Sosyokültürel tesis alanlarında müze, kurslar ile eğitim birimleri vb. kullanımlar yer alabilir.

5.3.14. İbadet Yeri

Mevcut ve tescilli yapılar için korumaya ilişkin yasal düzenlemeler geçerlidir. Yeni yapılacak yapılar için Kurul'un uygun görüşü alınacaktır.

5.4. JEOLOJİK SINIRLAMALAR

-Jeolojik açıdan önlem gerektiren alanlarda mülga Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nce 03 Haziran 2008 tarihinde onaylanmış Jeolojik ve Jeoteknik Etüt Raporu'nda ÖA1, ÖA-2, ÖA-3, AJE, UOA işaretli alanlarda ve Nevşehir Valiliği, İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü'nce 10.12.2010 tarihinde onaylanmış Jeolojik - Jeoteknik Etüt Raporu'nda ÖA-2.2 işaretli alanlar ile Çevre Şehircilik İl Müdürlüğü'nce 18.02.2014 tarihinde onaylı İmar Planına Esas Jeolojik Etüt Raporu'nda ÖA-2.1 ve ÖA-5.1 işaretli alanlarda, bu jeolojik etüt raporlarına uyulması zorunludur.

-Doğal ve Kentsel sit sınırları içinde olan, "Ayrıntılı Jeolojik Etüt Gerektiren Alan (AJE) sınırları içinde kalan parsellerden gelecek yapılaşma istemlerinde, bu parsellerin tümünü kapsayan "Ayrıntılı Jeolojik ve Jeoteknik Etüt Raporu" ilgili idaresince onaylanmadan hiçbir şekilde uygulama yapılamaz.

5.4.1. Önlemli Alanlar

Genelde morfolojik olarak eğim değerlerinin % 0-30 aralığında izlendiği; kentsel olarak yeni yerleşim ile 29.04.1974 tarihli raporda ağırlıklı olarak mağara çökmesi riski taşıdığı belirtilen- eski yerleşim alanını kapsayan alanlardır.

5.4.1.1. (ÖA-1) işaretli alanlarda; gerek yapılaşma öncesi, gerekse mevcut yapılarda gerçekleştirilecek işlemlerde temellerin altında yerleşim amaçlı eski oyma yapı boşluğu, bulunup bulunmadığı araştırılacak; boşluk bulunması durumunda yapı güvenliği açısından gerekli önlemler alınacaktır.

5.4.1.2. (ÖA-2) işaretli alanlarda; gerek yapılaşma gerekse yapılarda gerçekleştirilecek restorasyon vb. işlemler öncesinde mevcut yapı ve üzerinde bulunduğu parselin yer altı boşluk durumu incelenecektir. Çevre kayasının porozitesi, su emme, şişme, dağılma, karakteri ile yer altı boşluğunda çökme riski yaratan ya da yaratabilecek süreksizlikler, boşluklarındaki et kalınlığı göz önüne alınarak güçlendirme projesi hazırlanacaktır.

Bu alanlarda kaya oyma yoluyla mekan oluşturulması istemleri öncesinde, sadece isteme konu yapı parselinin değil, bu parselin çevresinde yer alan parsellerdeki yapıların ve boşlukların tehlike durumları da irdelenecektir.

Saptanacak çatlaklı alanlarda statik açıdan gerekli önlemler alınacaktır. Bu önlemlerin yanı sıra; süreksizliklerin atmosferik etkilerden korunmasına ve drenaj, sızdırmasızlık (yağmur, kar suyu, atık sular vb. sularına karşı drenaj, jeotekstil kullanımı vb.) önlem projeleri uygulanacaktır.

5.4.1.3. ÖA-2.1 işaretli, önlem alınabilecek nitelikte stabilize sorunlu alanlarda; uygulama projesi aşamasında parsel bazlı zemin etütlerinde elde edilen parametrelere göre teraslama yapılacak, teraslama sonucu oluşan dik şevlere uygun kesit ve yükseklikte iksa-istinat duvarlarının yapılacaktır. Bu alanlarda oluşabilecek yüzey suları, uygun drenaj sistemleriyle ortamdan uzaklaştırılacak, zeminle irtibatı kesilecektir.

5.4.1.4. Plan üzerinde (ÖA-2.2) işaretli alanlar; önlem alınabilecek nitelikte kaya düşmesi riskli alanlardır. Bu alanların Uçhisar Kalesi tarafında güneybatı sınırı boyunca, uygun projelendirilmiş istinat yapılarının yapılaşma öncesi yapılması zorunludur. Bu alanlarda yapılacak yapıların temelleri, duvarları ve dış yüzeyleri yağmur ve atık suların olumsuz etkilerine karşı korunacak, doğal yapı görüntüsünün bozulmayacağı bir sistemle geosentetik, geotekstil vb. yağış sularının yapı tavanından sızmasını önleyici tedbirler alınacak, gerekli drenaj sistemiyle araziden uzaklaştırılacaktır.

5.4.1.5. (ÖA-3) işaretli alanlarda (ÖA-2) işaretli alanlarda geçerli olan ve 5.4.1.2. kotlu bölümde yer alan önlemler geçerlidir.

Bu alanlarda ayrıca; yamaç eğimlerindeki artış nedeniyle inşaat kazıları açıkta bırakılmayacak, kazı şevleri tarihsel ve doğal çevreye uyumlu olarak inşa edilecek dayanma yapıları ile desteklenecektir.

Drenaj ve altyapı önlemlerinin hazırlanması sırasında yamaç sellenmesi göz önüne alınacaktır.

5.4.1.6. (ÖA-5.1) işaretli önlem alınabilecek nitelikte şişme, oturma açısından sorunlu alanlarda, yapılacak yapıların temel sistemlerinin her koşulda tek tip zemine ve dolgu yapılmaksızın oturtulması ve drenaj koşullarının sağlanması, ayrıntılı zemin etütlerinin yapılarak varsa belirlenen önlemlerin tümüne uyulması, zemin etüdü çalışma sonuçlarına da uyularak şişme riski göz önüne alınıp temel tasarımları yapılması şarttır. Bu alanlarda, drenaj koşullarının sağlanması için yapılaşmaların etrafına çevre duvarının çekilmesi gereklidir. Alanda oluşabilecek yüzey suları, uygun drenaj sistemleriyle ortamdan uzaklaştırılacak ve zeminle irtibatı kesilecektir.

5.4.2. Ayrıntılı Jeoteknik Etüd Gerektiren Alanlar (AJE)

Çoğunlukla peri bacalarını kapsayan ve etrafında yerleşim alanı bulunmamakla birlikte, turizm ve ticari amaçlı faaliyetlerin sürdüğü; peri bacalarından kavlak ve/veya blok düşmesi, açılmış boşluklarda çökme riski bulunan alanlardır.

Bu alanlarda, Jeolojik Rapor koşulları uyarınca ayrıntılı jeoteknik etütler yaptırılacaktır. Bu etütlere dayalı olarak gerçekleştirilecek restorasyon vb. işlemler öncesinde çevre kayasının porozitesi, su emme, şişme, dağılma karakteri ile çökme riski yaratan/yaratabilecek süreksizlikler, boşluklarındaki et kalınlığı göz önüne alınarak bir güçlendirme projesinin hazırlanması, saptanabilecek çatlaklı alanlarda statik açıdan çelik konstrüksiyon, betonarme, veya örme taş ile kemer ve/veya istinat duvarı, yer altı boşluk tavanının desteklenmesi vb. gerekli önlemlerin yanı sıra; süreksizliklerin atmosferik etkilerden korunmasına ve drenaj ve sızdırmazlık (yağmur, kar suyu, atık sular vb. sularına karşı drenaj, jeotekstil kullanımı vb) önlem projelerinin uygulanması gereklidir.

5.4.3. Uygun Olmayan Alanlar (UOA)

5.4.3.1. Uygun Olmayan Alanlar; Uçhisar Kalesi'nden koparak, sıçrama, yuvarlanma ve parçalanma davranışlarını bir arada gösterebilecek ve çevresi için önemli risk oluşturabilecek, kaya bloklarının ulaşabileceği etki alanlarıdır.

5.4.3.2. Doğal Sit Alanlarında Uçhisar Kalesi'ne yönelik bir koruma projesi İlgili İdaresi'nce onaylanmadan Kale ve çevresi hiçbir amaçla kullanılamaz.

5.4.3.3. Uygun Olmayan (UOA) ve Kentsel Sit'te kalan alanlar, yerleşime açılamaz. Herhangi bir uygulama yapılamaz.

5.5. Özel Proje Alanları (ÖPA)

-Sahip olduğu doğal ve kültürel değerler açısından korunması gereken hassas bölgeler ile kent kimliğini yansıtan/destekleyen mekanları içeren, belediye tarafından proje geliştirilmek suretiyle korunarak yaşama geçirilecek ve yaşatılacak alanlardır.

-ÖPA alanları için, planda belirlenen öncelik sırasına göre; "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kapsamında Kalan Kültür Varlıklarının Rölöve, Restorasyon, Restitüsyon Projeleri, Sokak Sağlıklaştırma, Çevre Düzenleme Projeleri ve Bunların Uygulanması ile Değerlendirilmesi, Muhafaza, Nakil İşleri ve Kazı Çalışmalarına İlişkin Mal ve Hizmet Alımına

Dair Yönetmelik" uyarınca Kentsel Tasarım Projeleri, Koruma Amaçlı İmar Planı'nın onayından sonra en geç bir yıl içinde ve öncelik sırasıyla belediyesince hazırlanacak/hazırlattırılacaktır. Bu projeler Kurul'a sunulacak; Kurul'un uygun görüşü ile Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün uygun görüşü alındıktan sonra uygulanacaktır. Doğal Sit Alanlarında Komisyon'un görüşünün alınması zorunludur.

- Belediye'nin ileri sürebileceği gerekçeye göre ÖPA'ların öncelik sırası değiştirilebilir; yeni ÖPA'ları da önerilebilir.

5.5.1. ÖPA'larının Düzenlenmesine İlişkin Genel İlkeler

5.5.1.1. ÖPA'larında yapılacak düzenlemelerin; planın genel kurgusunu

Olumsuz etkilemeyecek, amaç ve hedeflerinin yaşama geçmesini kolaylaştıracak, hızlandıracak düzenlemeler olması esastır. Bu düzenlemeler; bir Program Taslağı'na ve Düzenleme İlkeleri'ne dayandırılacaktır.

5.5.1.2. Planda işaretli ÖPA alanlarının sınırları, projelendirme aşamasında alanın bütünlüğünü sağlamak, uygulamayı kolaylaştırmak, varlıkları önceden belirlenememiş değerleri alana katmak vb. nedenlerle genişletilebilir; ya da yine uygulamayı kolaylaştırmak, alanda varlığı ÖPA'ya önemli katkı sağlamayacağı belirlenen ögeleri çıkartmak vb. nedenlerle daraltılabilir.

5.5.1.3. ÖPA'larının çeperlerinde yer alan yapıların cepheleri, Sokak Sağlıklaştırmaya ilişkin yasal düzenlemeler uyarınca ele alınacak, uygulama bütünlüğü içinde bu cephelerde gerekli giydirme, yapı ögelerinin varsa uyumsuzluğunu giderme vb. uygulamalar projelendirilecektir. ÖPA kapsamındaki yapıların cephelerine ilişkin projelendirme bir bütün olarak tamamlanmadan ÖPA'ya cephe veren herhangi bir yapı için Esaslı Onarım izni verilmez.

5.5.1.4. Güneş enerjisinden yararlanma sistemlerinin, var olan olumsuz görüntülerini giderme bağlamında, yerleşim dokusunun görüntüsünü bozmayacak biçimde tasarlanmış düzenekler kullanılacaktır.

5.5.1.5. Projelendirmede yakın çevreye ve var olan duruma aykırı olmayacak, görselliği zedelemeyecek malzeme seçilecektir.

5.5.1.6. Uygulamanın titiz biçimde, uzmanlarınca ve proje müellifince sürekli olarak denetlenmesi sağlanacaktır.

5.5.1.7. Özellikle ÖPA-2b ve ÖPA-3 arasında kalan ve Doğal Sit Alanı'nda var olan yaya yollarının kaplamaları, kaplama malzemeleri, drenaj, aydınlatma vb. altyapıları yasal düzenlemeler ve ilke kararları uyarınca Komisyon izni ile gerçekleştirilecektir. Uygulamada mülkiyete ilişkin olası sorunların İmar Yasası uyarınca yapılacak uygulama ile giderilmesi sağlanacaktır.

5.5.2. ÖPA'larına İlişkin Program Taslakları ve Düzenleme İlkeleri

ÖPA'ların düzenlenmesine İlişkin Program Taslakları ve Düzenleme İlkeleri aşağıda her ÖPA için ayrı ayrı belirlenmiştir. ÖPA'ların tasarımında yer alması öngörülen başlıca öğelerin belirlendiği program taslakları, tasarım öncesinde ve sırasında gözlemlere, istemlere ve günün koşullarına göre ayrıntılandırılabilir.

5.5.2.1. ÖPA - 1: Kent Merkezi Düzenleme Alanı

-Etkileşim Geçiş alanı içinde bulunan bu alanda yapılacak tasarım ve bu tasarıma dayalı uygulamalarda çağdaş yapım teknikleri ile çağdaş malzemeler kullanılmakla birlikte Geleneksel Yapılarda var olan öğelerin çağdaş yorumlarının kullanılması esastır.

Proje Alanı'nda:

- Ticaret (Çarşı), Kafeterya-lokanta, Pazar Yeri

- Otobüs Otoparkı,

- Belediye Hizmet Alanı,

- Heykel / Plastik

bulunacak; bu temel ögeler projelendirme aşamasında ayrıntılandırılacaktır.

-Kale Meydanı'na giden yolun başında konumlanan Heykel/Plastik ve çevresinin tasarım ve konumlanmasında ölçü, yön, ışık vb. temel ilkeler titizlikle göz önünde bulundurulacaktır.

-Planda “Ticaret” olarak işaretlenen alanda kat yüksekliği en çok 2 kat olacaktır.

Alanın meydana / kaleye bakan cephesinde yöresel el sanatları satış birimleri, kafeterya, lokanta, açık / kapalı bakı ve seyir terasları yapılacaktır.

5.5.2.2. Doğal Sit Alanlarındaki ÖPA'ları

Uçhisar Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında 1. Derece Doğal Sit Alanı içinde bulunan üç adet ÖPA'nında Plan Hükümleri'nin 5.3.10 maddesi uyarınca var olan arazi kullanımı sürdürülecektir. Ancak, bu alanlara getirilmesi istenecek farklı kullanım kararları Komisyon'ca doğal sitlere ilişkin ilke kararı, Merkez Komisyonu Kararı doğrultusunda değerlendirilecek ve bu değerlendirme uyarınca gerekirse Koruma Amaçlı İmar Planı'nda mevcut yasal süreç uyarınca değişiklik yapılacaktır.

5.5.2.2.1. ÖPA - 2a: Doğal Sit Kapısı - 1

-Yapılacak düzenlemelerin Doğal Sit'in özgünlüğünü bozmaması, koruma, geliştirme ilkelerine uygun olması esastır.

-ÖPA kapsamındaki yapıların cephelerine ilişkin projelendirme bir bütün olarak tamamlanmadan ÖPA'ya cephe veren herhangi bir yapı için esaslı onarım izni verilmez.

-Doğal Sit'e inişi kolaylaştıran, güvenlikli basamaklar, kademeler tasarlanacaktır.

-Farklı kotlarda düzenlenmesi olası sahanlıklarda farklı vistaların elde edilmesine

çaba harcanacaktır.

5.5.2.2.2. ÖPA - 2b: Doğal Sit Kapısı - 2 (Cevizlibağ Mevkii)

-Bu alan için, Göreme Tarihi Milli Parkı UDGP Plan Hükümleri'nin 3.24.3. ve 3.29 Maddeleri ile Koruma Amaçlı İmar Planı ilke kararları ve Merkez Komisyonu Kararları doğrultusunda, belediyesince uygulama projeleri hazırlanacak/hazırlattırılacaktır. Plandaki alan kullanım kararları bağlamındaki karayolunun kaydırılması şematik olup, ayrıntılı proje çalışmalarını yönlendirici niteliktedir. Uygulama aşamasında Doğa Koruma Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün ve Komisyonun uygun görüşünün alınması zorunludur.

Proje Alanı'nda en az:

- Satış tezgahları,
- Otopark,
- Turizm-Danışma,
- Yönetim,
- Servis,
- Güvenlik,
- WC,

Bir bütünlük içinde tasarlanacaktır. Tasarımda; yukarıda sıralanan satış tezgahları, turizm-danışma, yönetim, servis, güvenlik, WC, elemanları, sökülüp takılabilir yapı elemanları ile tasarlanacak, alanda kalıcı hiçbir yapı yapılmayacaktır.

5.5.2.2.3. ÖPA - 2c: Kale ve Çevresi Düzenleme Alanı

-Jeolojik Rapor'la alanın tümü, “Uygun Olmayan Alan” (UOA) olarak belirlenmiştir. Bu alanda 5.4.3'e uyulmak kaydıyla Kale Meydanı, yayalaştırılacaktır. Belirli saatlerde temizlik araçlarının ya da ivdi durumların gerektirdiği ilk yardım, itfaiye vb. araçlar dışında başka araçların girmesini önleyecek düzenlemeler yapılacak, alan kullanım kuralları getirilecektir.

-Kale statik açıdan incelenerek, gerekli koruma çalışmaları öncelikle yapılacaktır.

-Tasarımda meydana giriş etkin biçimde tanımlanacaktır.

-Doğu yamaçlarındaki seyir terasları artırılacak ve güvenlik önlemleri güçlendirilecektir.

5.5.2.3. ÖPA - 3: Eski Köy Meydanı Düzenleme Alanı

-Bulunduğu meydanla bütünlük oluşturan su ögesi (çeşme / yalak), onarılacak ve su bağlanarak kullanılır hale getirilecektir.

-Alan ve çeperlerinde gerekli düzenlemeler yapılacak; Alanı çevreleyen yapıların cephelerinde, varsa ve gerekli görülürse koruma geliştirme ilkeleri uyarınca gerekli müdahaleler projelendirilecektir.

-Alanda mevcut, duvar vb. yapı elemanlarının boyut ve nitelikleri irdelenecek, yakın ve uzak çevrenin görselliği artırılacaktır.

5.6. TEKNİK ALTYAPI

-Uçhisar Sit Alanı içinde tüm altyapı uygulamaları Kurul ve/veya Komisyon kararı uyarınca ve Nevşehir Müze Müdürlüğü ile Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü denetiminde yapılacaktır.

-Altyapı şebekelerinin geliştirilmesi / yenilenmesi sırasında mevcut kaldırımlara, sokak kaplamalarına yapılacak müdahaleler şebeke yapımı sonrasında özgün hale getirilecek, kaplaması olmayan sokaklar, yakın çevrede mevcut kaplama malzemesi ile kaplanarak alan bütünlüğü korunacaktır.

-Tüm yol ve meydanlarda yağmur suyu drenaj sistemi yapılması zorunludur.

-Akar ve kuru derelere hiçbir surette atık su ve atık deşarjı yapılamaz.

-Gereksinimlere yanıt olabilecek ölçekte ve sağlık kurallarına uygun pissu kanalları ağı varsa, yapı ve tesislerin pissu kanalları bu ağa bağlanır; yoksa, 19.03.1971 tarih ve 13783 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan “Lağım Mecrası İnşaatı Mümkün Olmayan Yerlerde Yapılacak Çukurlara Ait Yönetmelik”te belirtilen boyut, nitelik ve koşullara uygun olacak biçimde genel veya her yapı ve tesis için bağımsız pissu kanalları, tesis edilen çukurlara bağlanır. Bu koşullara uymayan yapılara oturma izni verilmez.

-Pissu çukurları kesinlikle derelere, kuru derelere ve su kanallarına bağlanamaz ve boşaltılamaz

-Uçhisar Sit Alanı pis su şebekesi için, bir atık su arıtma sistemi kurulması ya da şebekenin mevcut bir arıtma sistemine bağlanması zorunludur. Arıtmanın; Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği uyarınca Kıta İçi Su Kaynakları II. Sınıf Su Kalitesinde yapılması durumunda, arıtılmış su; Belediye ve ilgili kurum tarafından belirlenecek derelere deşarj edilir.

-Trafo, su deposu vb. teknik altyapı yapılarının hazırlanacak mimari projeleri, Kurul'un ve/veya Komisyon'un uygun görüşüne sunulacaktır.

5.6.1. Yangın Önlemleri

Uçhisar Sit Alanı'nda Belediyesince araç giremeyen noktalar belirlenerek hidrantlar konacak ve söndürme işlemleri için alan bütününe ulaşılabilecek bir proje yapılacak ve bu proje uyarınca yeterli su sağlanacaktır.

5.6.2. Enerji Nakil Hatları

Mevcut enerji nakil hatlarını, bitki varlığının rüzgar vb. etmenlerin olumsuz etkilerinden korumak üzere, hazırlanacak bir program uyarınca yer altına alınması sağlanacaktır.

5.6.3. Katı Atıklar

Katı atıklar düzenli olarak toplanarak ilgili kurumlarca belirlenmiş / belirlenecek çöp toplama alanına gönderilecektir.